Anul I, Numărul 1, octombrie–decembrie 2018

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

România 100

Poeții Leviathan

Proză scurtă

Teatru

O stare de cultură

VISUL UNIRII

România celor 100 de ani văzută din Diaspora

Din istoria Festivalului „George Enescu”

Historia

Interviu

LEVIATHAN

Anul I, Numărul 1
octombrie–decembrie 2018

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Număr dedicat Centenarului Marii Uniri

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor- șef adjunct
Pușa Roth

Secretar general
de redacție
Daniela Șontică

Colaboratori: **Lică Barbu, Cornelia Bartels, Adriana Bennett, Ani Bradea, Mirela Corina Chindea, Radu Comșa, Florentina Loredana Dalian, Dori Lederer, Gheorghe Miletineanu, Mirela Nicolae, Daniel Onofrei, Veronica Pavel Lerner, Gabriel Rechițeanu, Urfet Șachir, Carmen Vințan, Letiția Vladislav, Gina Zaharia**

Artist invitat:
Bogdan Calciu

Concept grafic:
Rudy Roth

Număr ilustrat cu desene de
Bogdan Calciu

Fotografie copertă:
Adolph Chevallier

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

CUPRINS

Editorial:
O stare de cultură
de Rudy Roth 3

Gânduri de acasă:
România, țara mea de dor și lacrimă
de Pușa Roth 5

România celor 100 de ani văzută din Diaspora:
Draga și frumoasa mea țară
de Dori Lederer 6
Am luat cu mine România tinereții mele
de Cornelia Bartels 8
Simboluri și valori
de Mirela Corina Chindea 10
Gândesc, scriu și iubesc în limba română
de Veronica Pavel Lerner 11
Gânduri la aniversare
de Adriana Bennett 12
Duc țara în mine, ca pe o a doua inimă
de Letiția Vladislav 14
România 1, 10, 100, 1000.... unică și neschimbată
de Gabriel Rechițeanu 16
A căuta răspuns la întrebarea: Ce ne leagă pe noi, românii?
de Daniel Onofrei 18

Historia:
Ionel Brătianu: Dreptul la unire al poporului român, un instinct național
de Daniela Șontică 21
România 100 – tablou demografic (detaliu transilvan)
de Ani Bradea 29
Premisele creării învățământului național unitar român
de Mirela Nicolae 32
Maxime despre istorie 34
140 de ani de relații diplomatice și culturale româno-turce
de Urfet Șachir 35

Poeții Leviathan:
Versuri de Ani Bradea, Daniela Șontică, Dori Lederer, Radu Comșa, Florentina Loredana Dalian, Rudy Roth, Gina Zaharia, Urfet Șachir, Letiția Vladislav 38

Teatru:
Visul Unirii (fragment)
de Pușa Roth 43
Cronicar de teatru
de Gheorghe Miletineanu 52

Proză:
Helsi de Radu Comșa 55
Andrisant necunoscut
de Florentina Loredana Dalian 57
Chemarea cocorilor
de Letiția Vladislav 59
Cartea de sub braț
de Gina Zaharia 61
Sofia
de Carmen Vințan 63
În vacanță la Marea Unire
de Lică Barbu 66

Musica:
Din istoria Festivalului Internațional "George Enescu"
de Costin Tuchilă 70

Interviu:
Bogdan Calciu – portretistul clădirilor istorice
de Pușa Roth 78

Monumente istorice din România în viziunea lui Bogdan Calciu 82

Editorial LEVIATHAN

O STARE DE CULTURĂ

Rudy Roth

Poet, ziarist, grafician și cercetător român, doctor în științe politice

E greu să definești cultura căreia îi aparții, atunci când tot ceea ce te-a definit pe tine însuți multă vreme se află la mii și mii de kilometri distanță. Când ploile copilăriei, când aleile adolescenței și chiar și cerul maturității au devenit, peste noapte, doar niște senzații de absență suprapuse peste geometria contradictorie a pribegiei.

E greu nu doar prin prisma depărtării în sine, ci mai ales datorită acelei *aclimatizări identitare* pe care o trăiește orice expatriat și care se naște din încercarea de re-conciliere *sui-generis* dintre valorile și cultura țării de origine cu valorile și cultura spațiului de adopție. O stare similară cu o pictură abstractă în două culori, din a căror suprapunere cromatică ia naștere o nouă culoare cu un sens și o identitate diferite.

E greu pentru că într-un spațiu situat la intersecția a două lumi, importanța culturii nu derivă din acel rol eliberator pe care i-l atribuie **Malraux**, ci din faptul că este unicul mod prin care emigrantul reușește să nu uite să fie el însuși și, evident, să-și înțeleagă atitudinile, percepțiile, valorile, viața.

Din suprapunerea acestei nevoi peste *vacuumul cultural* al diasporei românești s-a născut, în anul 2015, portalul cultural **Leviathan**, un proiect publicistic independent, un spațiu virtual de întâlnire a românilor de pretutindeni cu limba maternă, cu arta, cu umorul, cu tradițiile, cu moștenirea lor etnică sau cu orice alte valori culturale care le-ar putea oferi un minim sens de apartenență la România.

Odată cu anul 2016, încep să apară și primele rubrici fixe, precum ***Delicias regibus, Istorii și istorioare, Năravul din fire*** (semnate de **Pușa Roth**), ***Sine qua non*** (sub semnătura lui **Costin Tuchilă**) și ***Epistole din diaspora*** (realizată de subsemnatul), al căror impact și recepție în rândul cititorilor vor confirma rolul de *liant*

Continuare în pag. 4

Piața Unirii din Timișoara

Urmare din pag. 3

social al publicisticii culturale, chiar și în cazul unei audiențe caracterizate prin *eterogenitate* și *dispersie geografică*.

De la sfârșitul lui august 2017, încep să fie publicate cu regularitate rubrica ***Traditiones***, realizată de **Urfet Șachir**, un expresiv, inedit și extrem de apreciat interludiu în cultura și tradițiile Levantului românesc, și rubrica ***100 de ani școală națională***, sub semnătura **Mirelei Nicolae**, o interesantă și originală incursiune în istoria educației din România contemporană. La scurt timp, portofoliul editorial al **Leviathan** este întregit cu rubrica ***Memor***, sub condeiul **Danielei Șontică**, autoarea reușind să captiveze imediat audiența prin al său recurs la moralitate și spiritualitate ca elemente fundamentale ale identității naționale. Aproape în același timp sunt lansate rubricile ***Ierburi dulci, pajiști amare. Leacuri și blesteme din Submarginea*** de **Ani Bradea**, o veritabilă colecție de bijuterii etno-literare din minunata lume a Ardealului rural și ***Gânduri dulci-amărui***, sub semnătura **Florentinei Loredana Dalian**, o valoroasă suită de texte literare focalizate pe transpunerea în plan perceptiv a simbolurilor culturale ale cotidianului românesc. Tot în 2017, **Leviathan** reușește să-l coopteze în echipa editorială pe fascinantul și originalul **Lică Barbu**, ale cărui radiografii socio-umoristice de sorginte mioritică vor face deliciul cititorilor rubricii ***Proză scurtă***.

Anul 2018 marchează apariția a două rubrici menite să prezinte, ce-i drept, în forme diferite, intersecția dintre vocația europeană și ethosul balcanic al culturii române: ***România celor 100 de ani văzută din Diaspora*** de **Pușa Roth** și ***Dragoste, străinătate și vis***, semnată de **Letiția Vladislav**. Acestora li se vor alătura subtilele ***Foto-grafii la persoana întâi*** surprinse de condeiul lui **Radu Comșa**, precum și două rafinate incursiuni literare, una prin lumea serialului de proză al lui **Dori Lederer,** ***Oameni, Aripi, Îngeri, Lumi*** și o alta prin cea a romanului-foileton al **Ginei Zaharia,** intitulat ***Promisiunea de joi***. Nu în ultimul rând, 2018 a adus cititorilor **Leviathan** și o invitație de a explora în detaliu universul aparte din opera lui Nenea Iancu, prin intermediul rubricii ***Pur și simplu Caragiale*** de **Pușa Roth** și **Costin Tuchilă**.

Dincolo de toate aceste repere publicistice individuale, **Leviathan** și-a onorat cititorii cu sute de contribuții ale colaboratorilor și redactorilor săi, publicate în amplele sale secțiuni editoriale: ***Eseu, Jurnal de călătorie, Interviurile Leviathan, Totus mundus agit histrionem, Museum*, *Corespondență*** sau în segmentul dedicat cronicilor literare, muzicale, plastice sau de film. Un loc aparte l-au deținut cronicile de teatru semnate de **Gheorghe Miletineanu**, care au reușit – prin rafinamentul și acuratețea lor – să creeze o veritabilă zonă de incluziune teatrală în spațiul cultural **Leviathan**.

Privind înapoi la acești primi trei ani de **Leviathan**, trăiesc, fără doar și poate, un sentiment de împlinire, văzând cum acest proiect creează și este creat prin cultură. Mă bucură să văd astăzi acest format de revistă culturală trimestrială, care să ne amintească, încă o dată tuturor, că în această lume temporară, arta, cultura sunt emoții perpetue. Mă bucură să văd că **Leviathan** este, în sine, o stare de cultură, o stare de România.

Palma de Mallorca, 20 septembrie 2018

„În această lume temporară, arta, cultura sunt emoții perpetue. Mă bucură să văd că **Leviathan** *este, în sine, o stare de cultură, o stare de România.”*

Gânduri de acasă

ROMÂNIA, ȚARA MEA DE DOR ȘI LACRIMĂ

„Acasă, pentru mine, e aici, probabil doar aici, fiindcă România din sufletul meu e cea pe care mi-o imaginez că ar putea fi.”

Pușa Roth

Dramaturg, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Au trecut foarte mulți ani (doar suntem în secolul vitezei!) de la primul meu interviu realizat cu un român din Diaspora. Ani de zile am încercat să duc cu mine un strop de România prin locurile unde am pășit, mai ales la comunitățile românești, am încercat să descopăr de ce au plecat, de ce au rămas legați de țara-mamă, deși mulți dintre cei plecați sunt oameni realizați. Am aflat multe povești, povești de viață, am descoperit că România, deși departe, a rămas mereu aproape de cei care, din varii motive, au părăsit-o. Sigur, vorbim, înainte de toate, de confortul fiecăruia, de bani, fiindcă banii guvernează această planetă, de toate facilitățile oferite de țările pentru care democrația intră în firescul cotidian, de respectul față de fiecare om, indiferent de naționalitate, de țara de origine, dacă omul respectă țara în care a poposit, vremelnic sau definitiv. Străinătatea nu e ușoară pentru cei care au trăit ani buni în România, fiindcă nimic nu mai e ca acasă, pentru că ai intrat în altă casă și trebuie să mergi multă vreme în vârful picioarelor ca să nu deranjezi ordinea lucrurilor. Chiar dacă renunți la cetățenie, tot român rămâi, fiindcă nu te-ai născut englez, spaniol, francez etc. Poate copiii vor putea spune că aparțin acelui pământ, fiindcă s-au născut în altă țară, dar cred că în ADN-ul fiecărui om se regăsește ADN-ul pământului natal. Altfel, cei plecați nu s-ar mai gândi la România, decât ca la o țară de pe globul pământesc. Însă totul demonstrează că cei mai mulți sunt cu gândul tot acasă, nu și-au schimbat obiceiurile, tradițiile, fiindcă ele există în fiecare dintre noi. Poți purta o altă haină, una de împrumut, dar există o zi în care țara, pământul te cheamă, iar tu, omul occidental, auzi glasul pământului și te întorci cu gândul acasă.

Turnul Chindiei din Târgoviște

Vara asta a fost una în care fiii acestui pământ s-au întors pentru Patrie și chiar dacă nu au fost primiți, se vor întoarce, căci aici e casa, aici sunt străbunii, aici sunt amintirile, aici e sămânța din care au încolțit ca bobul de grâu. Toate aceastea nu se văd, dar se simt, se trăiesc, toate acestea te întorc acasă. Spunea cineva că acasă sunt răsăriturile, apusurile de soare, mirosul pământului reavăn, mirosul câmpiei proaspăt cosite, mirosul brazilor primăvara, ghioceii, zăpada, dar și celelalte anotimpuri. Am plecat în diverse colțuri ale lumii, dar de fiecare dată mi se făcea dor de acasă, chiar dacă acasă nu avea splendoarea altor locuri, liniștea și bucuria de a trăi liber. Mereu m-am întors. De ce? Nu știu precis, dar de fiecare dată când am ajuns acasă, m-am simțit în siguranță, am recunoscut mirosul pământului reavăn, am privit cu nesaț răsăritul și apusul de soare, gândindu-mă că dincolo de orizont, în diferite puncte de pe harta lumii sunt oamenii, români care visează la locul în care s-au născut. Acasă, pentru mine, e aici, probabil doar aici, fiindcă România din sufletul meu e cea pe care mi-o imaginez că ar putea fi.

București, România

România celor 100 de ani văzută din Diaspora

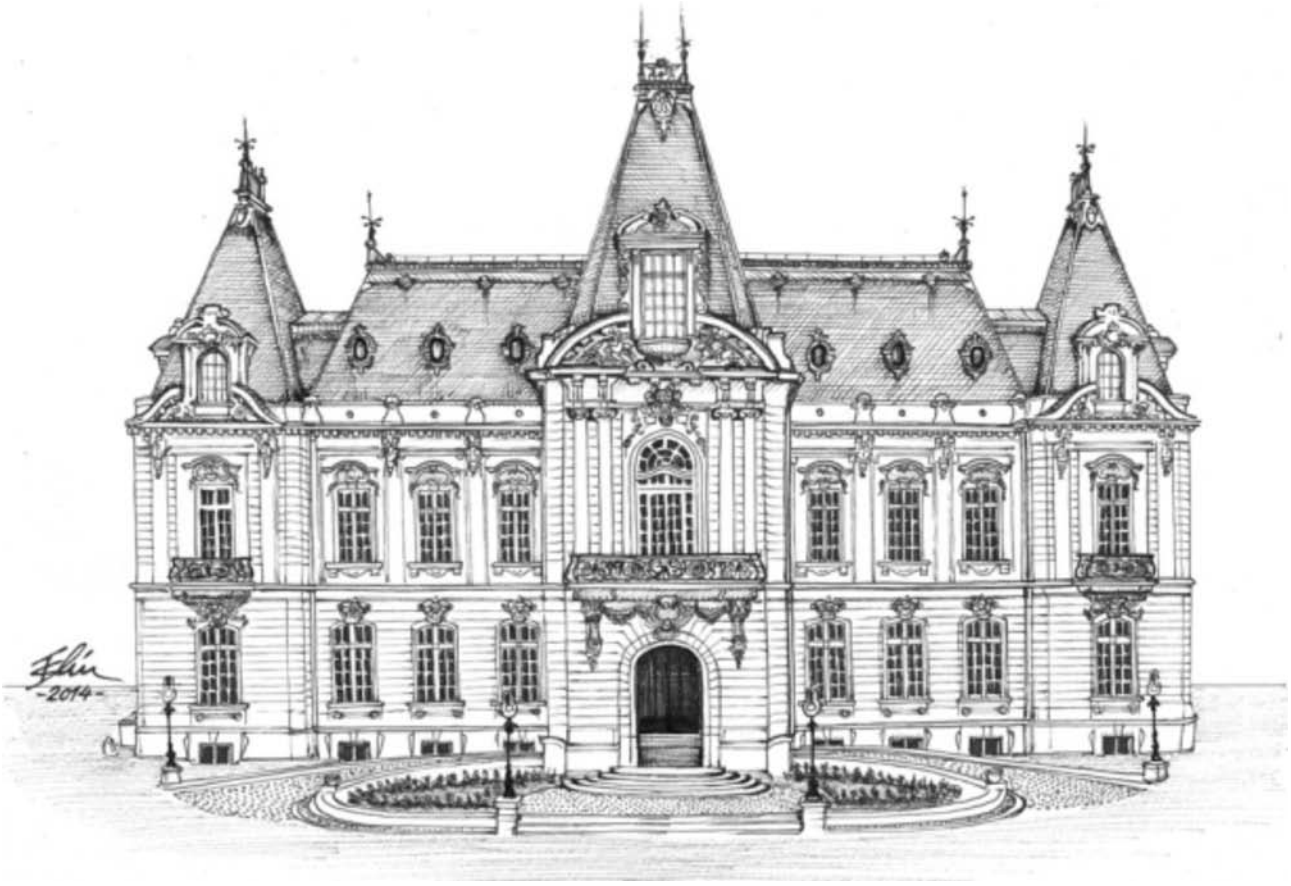

Muzeul de Artă (Palatul Jean Mihail) din Craiova

DRAGA ȘI FRUMOASA MEA ȚARĂ

Dori Lederer

Poetă, prozatoare

Încep scrisoarea către tine cu rânduri scrise cu mult timp în urmă într-o poezie pe care am numit-o *Răvaș către suflet*: îți scriu așa, ca de departe, îți scriu așa, când mă mai doare. Îți scriu cu greu, deși-mi scriu mie, îți scriu acum, așa cum pot... O vreme, m-am întrebat dacă să-ți scriu ca o fiică, mamei sau ca o mamă, fiicei ei și... mi-am dat seama că tu ești mama, fiica mea și eu însămi, că Patria înseamnă trecut, prezent și viitor, scrise în sângele lutului din care suntem plămădiți. Departe de tine de aproape două decenii și totuși niciodată despărțite, încerc astăzi să-ți spun în felul meu că te iubesc, pentru că nu știu să am alt sentiment față de tine, încerc să-ți spun ,,La mulți ani", să te răsfăț ca pe un copil, să te alin ca pe o mamă și să te încurajez ca pe mine însămi. Venind din negurile vremurilor prin sângele străbunilor, sacrificată pe masa tratatelor meschine ale puterilor lumii, aruncată ca miză în jocurile lor, sărbătorești un secol ca stat desărvârșit, o sută de ani de împlinire, iar jumătate din acest timp, eu am trăit respirându-te, am învățat să te iubesc, trăind prin tine și tu prin mine. Știai că ochii mei te văd, așa cum fiul meu mi-a spus odată, vorbind despre mame și vârste? *„Pe tine nu te pot vedea nici tânără, nici bătrână, tu ești mama și ochii mei și-ai minții mele nu pot percepe altfel și nici altceva dincolo de ceea ce-mi ești tu mie, mama mea."* Și mai știi că abia când am plecat departe am înțeles parabola fiului risipitor? Am înțeles că dorul este manifestarea dureroasă și cea

mai puternică a iubirii, am cunoscut durerea umbrei brațului amputat și faptul că există lucruri de neînlocuit, deși, aparent, nimic n-ar scăpa uitării, chiar dacă se spune că timpul așterne praful său peste toate. Și am cunoscut că Patria poate însemna orice cuvânt rostit, auzit sau citit în limba maternă, că nu este bucurie mai mare ca atunci când îl întâlnești într-o mare a străinătății. Când eram cu tine, nu aveam de unde ști toate acestea, nu-mi trecuse niciodată prin minte că într-o piatră din trupul tău aș putea auzi inima ta și ar mirosi a tine cu tot ceea ce am iubit la tine. Timpul petrecut departe de tine nu m-a apropiat mai mult, pentru că niciodată nu ne-am despărțit cu adevărat, dar mi-a oferit răgaz să te caut mai des, să te cunosc mai bine și să te descopăr în mine. Despre dragostea de țară s-a vorbit dintotdeauna, se vorbește mult și astăzi, așa cum se vorbește și despre dragostea dintre oameni, dar înțelegem greu și târziu ce este ea, abia după ce… și dacă… reușim s-o și trăim. Iar atunci, îți dai seama că nu prea poți s-o cuprinzi în cuvinte. Cum ar putea fi cuprinsă în cuvinte viața cu fiecare respirație a ei, cu toate trăirile, gesturile, gândurile și pașii pe care îi facem zi de zi, imensitatea de mici amănunte din care e făcută ea? Or dragostea e ca viața, iar Patria suntem noi cu întreaga noastră viață. Nu ți-ar fi plăcut să-ți fac declarații pompoase de iubire, nici să te laud, pentru că te simt ca pe o ființă frumoasă și sănătoasă, sănătoasă la cap și sănătoasă la suflet. Pe lume au fost și sunt regi dezbrăcați, înconjurați de lăudători, dar în povestea noastră de iubire, în povestea mea cu tine, eu te vreau fetița curată și curajoasă care strigă regelui adevărul, iar regele este lumea. Nici nu am de gând să-ți amintesc trecutul, trecutul e scris în vorbele de duh pe care le-am moștenit de la bătrânii noștri, e scris în doinele rămase de la ei și-n fiecare bucățică de pământ din trupul tău. Poate ți s-o fi spus că cei ca mine, plecați departe, au coborât fruntea în fața lumii și-n fața acuzațiilor de lașitate venite din neputința înțelegerii și din impulsul judecării aproapelui. Află tu, frumoasa mea țară, că ai oameni care te iubesc ca pe iubitele lor, te arată lumii cu drag, ca pe copiii lor și te apără ca pe o mamă. Că tu curgi prin noi cu fiecare datină pe care o păstrăm, cu fiecare cuvânt românesc pe care îl rostim, și mai află că iubim românește și simțim românește chiar dacă trebuie să spunem asta străinilor, în limbile lor. Poate vei gândi că te-am abandonat, așa cum și noi, uneori, la vreme de restriște, gândim că suntem ai nimănui, dar am întâlnit mulți oameni de-ai tăi care, simțind că vor muri, au venit să moară în brațele tale, am întâlnit oameni care au murit pe pământuri străine cu ultimul lor mare regret: *„Nu mor în țara mea”*… și sângele ieșit din tine pompează inimile în șoapte de dor, până la moarte. Am învățat să-ți duc dorul, așa cum îmi duc trupul pe picioare, am învățat să-ți duc grija, așa cum duc grija casei pe care am încuiat-o, cu gândul că voi reveni vreodată să o redeschid și să o fac și mai frumoasă decât era. Am învățat că verbul a aparține este aproape sinonim cu a exista. Și mai presus de toate, am învățat să te iubesc aproape în tăcere. Draga mea și frumoasa mea țară, România… pentru tine, un singur gând: nu te vreau o țară ca celelalte, te doresc într-un fel în care toate celelalte să vrea să fie ca tine.

La mulți ani, Patria mea, pământ care mi-ai turnat în vene, la naștere, ființa ta!

Portimão, Portugalia

”Patria înseamnă trecut, prezent și viitor, scrise în sângele lutului din care suntem plămădiți.”

România celor 100 de ani văzută din Diaspora

AM LUAT CU MINE ROMÂNIA TINEREȚII MELE

Cornelia Bartels

Poetă, prozatoare

Draga mea prietenă, Pușa Roth, ai bătut la ferestrele sufletului meu, ferestre cu perdelele lăsate de mulți ani, căci mă aflu acum, cum spune neamțul: „in meinem Lebensabend", când se petrec din ce în ce mai puține trăiri și evenimente demne de relatat. Cu alte cuvinte, acum îmi respir și savurez amintirile petrecute, trăite și adunate cu peste 37 ani în urmă, într-o Românie pe care nu am să o uit niciodată. Cum poți să o uiți? A fost baza, stâlpul celor 73 de ani de curând împliniți, jumătate acolo, în **România** și jumătate aici, în **Germania**. Două lumi, două vieți complet diferite, dar care s-au completat, s-au împletit ca o liană în jurul meu și m-au ajutat să exist dimpreună cu ele. Este acel adânc sentiment de a fi român, de a rămâne român oriunde te afli. Un sentiment care-mi face bine, cu toate că nu-l pot descrie, dar îl găsesc și-l recunosc mereu în străfundurile gândurilor mele…

Toate aceste amintiri din **România** sunt legate și de tinerețe, și de alte sentimente sincere și neîncercate de mari greutăți, care mi-au rămas bunul meu cel mai drag, păstrat cu multă grijă și discreție de mine, pentru mine… Ele au fost și au rămas resursa, puterea care m-au însoțit și încurajat de-a lungul anilor petrecuți aici, printre străini, în noua viață, ajutându-mă să-mi pot construi noua „acasă" din Germania, dar fără să o uit pe cea de acolo, din România. Un pod invizibil, dar solid, de sentimente, de trăiri, de întâmplări, a rămas mereu între aici și acolo, ca un curcubeu…

Am ajuns aici în ajunul Crăciunului anului 1981, cu puține bagaje, dar cu sufletul și inima pline de minunate trăiri, împliniri, de minunați prieteni lăsați acolo, familia, părinții… Dureros, ceva de neuitat care mi-a marcat tot restul vieții. Și totuși, mărturisesc că am fost pregătită, datorită experienței câștigate în România, să fiu puternică mai departe. A fost o lecție de viață, tot de neuitat.

Trebuie să recunosc că viața mi-a dăruit șansa ca prin munca mea într-o redacție literară, dar și la o revistă de prestigiu, pe vremea aceea, să am onoarea și favoarea de a întâlni oameni deosebiți din lumea literară, culturală, artistică a României, întâlniri care nu se pot uita niciodată. Toate aceste întâlniri, trăiri în lumea lor,

„Mărturisesc că am fost pregătită, datorită experienței câștigate în România, să fiu puternică mai departe."

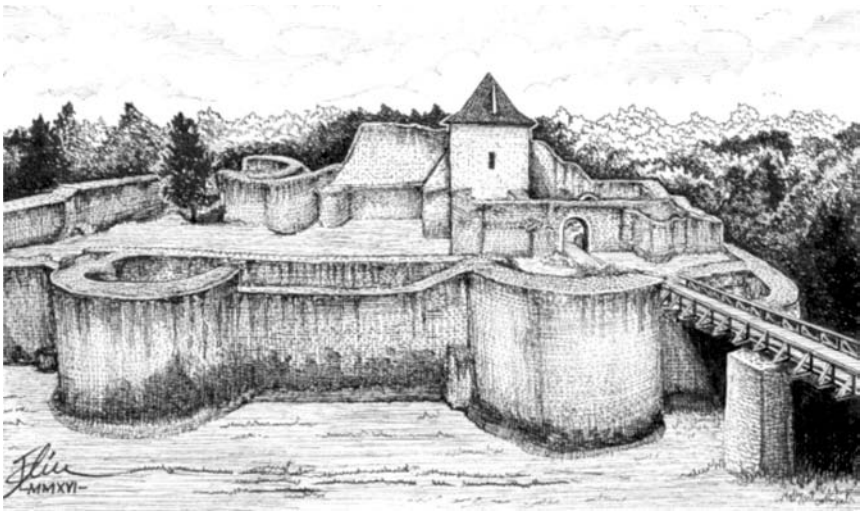

Cetatea Sucevei

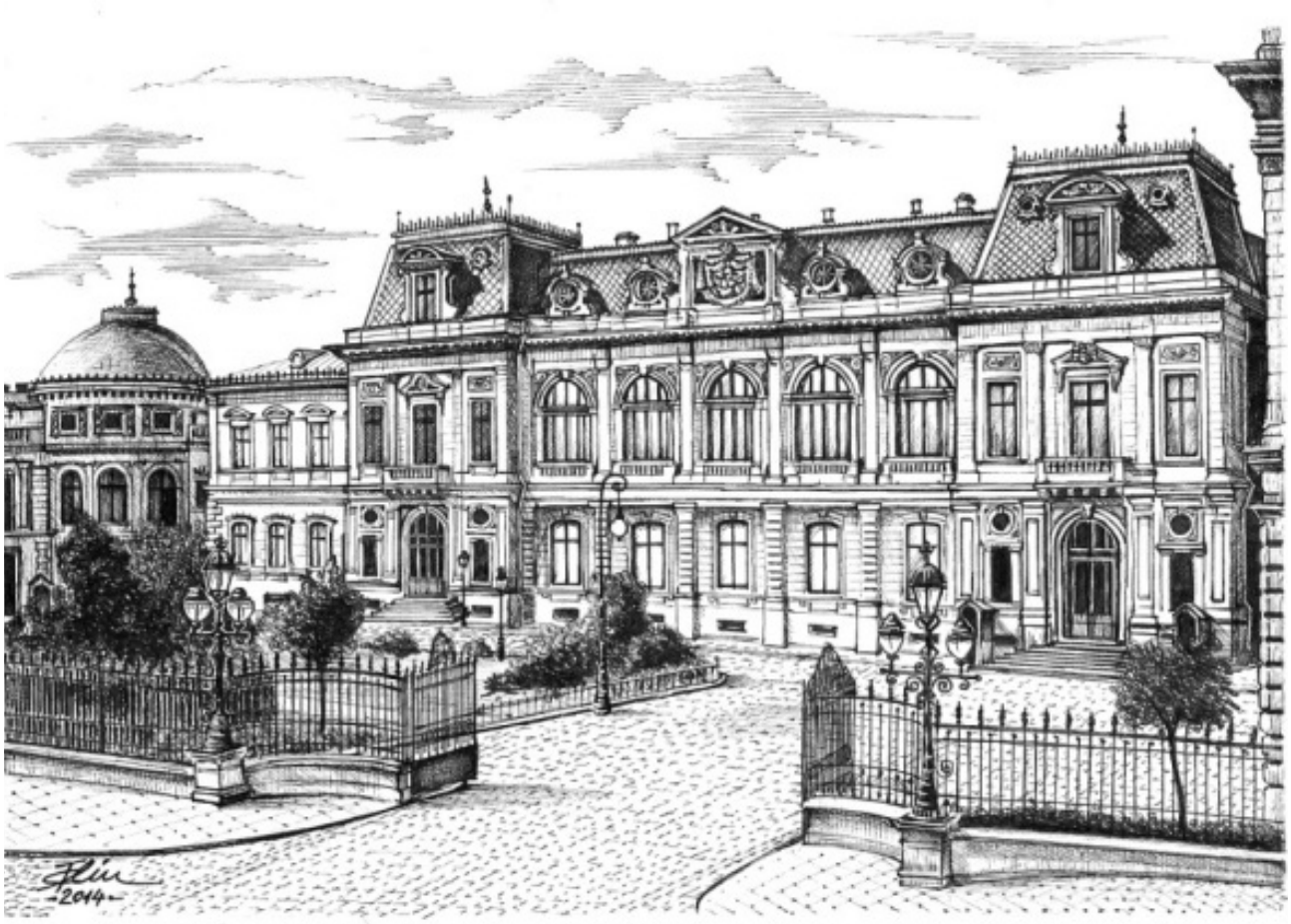

Palatul regal, București

alături de ei, în lumea gândurilor lor, pe care încercam să le relatez mai departe cititorilor prin interviurile săptămânale, mi-au îmbogățit viața pentru totdeauna. Toate acestea și încă multe altele au alcătuit rădăcinile trupului și sufletului meu și fără să fim sentimentali, trebuie să recunosc, ele au rămas acolo, departe în România, dar m-au ajutat să rezist și să exist aici.

A fost seva din care m-am adăpat, am sorbit cu sete și dor, cu care m-am alinat în momentele grele, m-am încurajat, așa cum au făcut-o de decenii părinții mei, părinții părinților mei, neamul nostru. O rădăcină care nu se usucă nici dincolo de moarte o voi purta cu mine mereu. Am luat cu mine această Românie a tinereții mele și am împletit-o cu trăirile de acum, de aici, din Germania. Spre final, mă închin în fața unui adevăr, pe care nu-l pot ignora, adevărul dorului de țară, învățat încă de mic copil, din familie, din școală, din căutări și discuții cu istorici, cu arheologi, cu oameni iubitori de trecut, adevărul dorului de Mircea cel Bătrân, de Ștefan cel Mare și de Mihai Viteazul, adevărul dorului de tot ce am învățat și am păstrat încă din istoria acestor meleaguri, adevăr pe care îl respect… Este mantia care mă ocrotește, oriunde m-aș afla în lume. Sunt româncă, rămân româncă și rezonez cu interes și bucurie la fiece aducere-aminte a ceea ce cândva am învățat, am aflat, am căutat să știu, îmbogățindu-mi astfel idealul de a fi, de a exista, de a face parte dintr-un popor cu o istorie grea, bogată în evenimente, dar frumoasă, demnă de învățat, de neuitat.

Mereu încerc să aflu, să nu uit, să fiu la curent ca odinioară, participând efectiv și acum. Mă bucur să știu că ele nu s-au pierdut. **Centenarul Unirii** se apropie și parcă un sentiment de mândrie îmi dă puteri, mă reînvie și mă face să cred că existăm alături, oriunde ne-am afla. Citesc aceste adevăruri: „Voievozii cei mai vechi, dezrobitorii mucenici din zilele bătrâne, cheamă la sine din negura trecutului umbrele voastre care abia au părăsit carnea lor chinuită de dușmani. Veșnică pomenire vouă, marilor și fericiților! […]. Iar toți acei care au rămas în vechea țară îngustă nu pot avea decât un singur rost: munca, și o singură lozincă: *unirea*. Dumnezeu va ajuta silințele unui neam întreg care pentru un drept așa de firesc nu cruță nimic din tot ce a putut agonisi, din tot ce cuprinde în puterile sale!” (Nicolae Iorga, *Ceasul*) și mă închin cu un gând pios în fața marelui eveniment istoric, **Centenarul Unirii**.

La mulți ani, România!

Mönchengladbach, Germania

România celor 100 de ani văzută din Diaspora

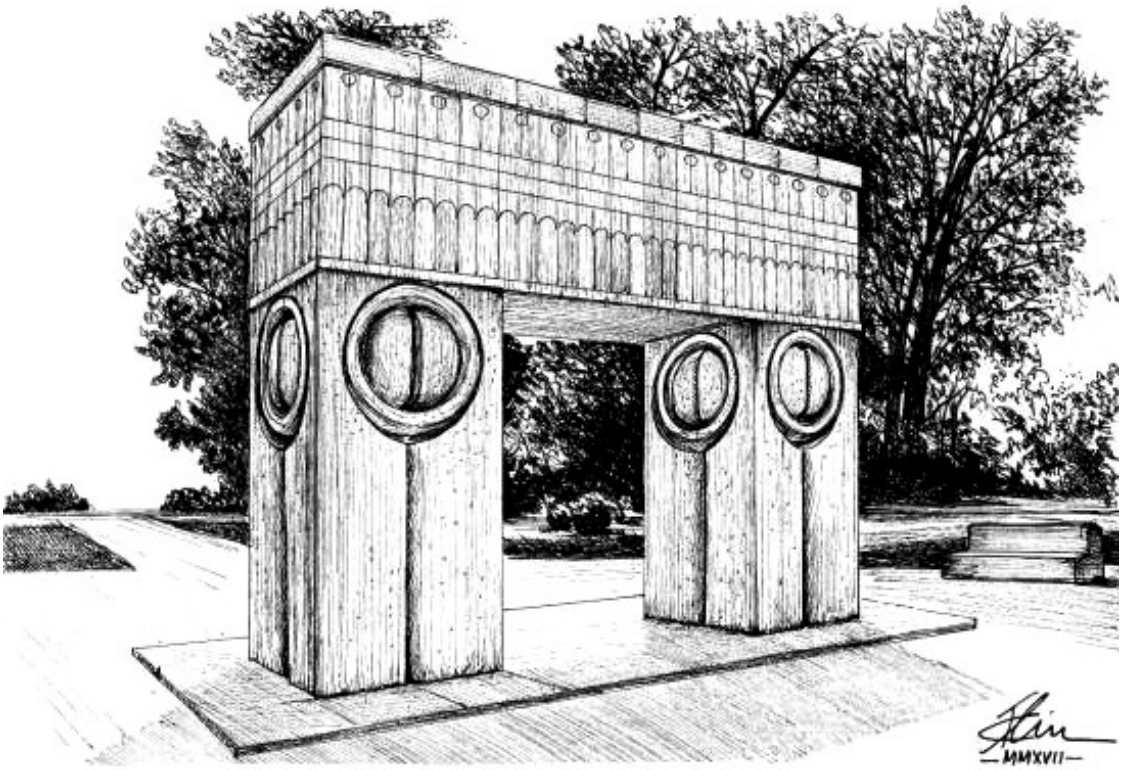

Poarta sărutului de Constantin Brâncuși, Târgu Jiu

SIMBOLURI ȘI VALORI

Mirela Corina Chindea

Prozatoare, profesoară

„Nu se poate trăi fără trecut.”

Nu se poate trăi fără trecut. Ceea ce ne face diferiţi sunt simbolurile şi valorile pe care le-au zămislit, ocrotit şi transmis generaţii după generaţii alţi români. Iubitorii de Patrie. Steagul, imnul, stema. La fel limba. Ele sunt referenţiale. Nimic altceva. Al. I. Cuza a spus un adevăr care mi-a rămas mereu în minte, tocmai pentru că e atât de simplu: „Steagul e România”. Am convingerea că noi, românii, suntem legaţi de fiinţa patriei prin tricolor, fiindcă el ne insuflă ideea de apartenenţă. Şi de continuitate. Culorile noastre trec peste timp. Au, se spune, peste 2000 de ani. Aparţineau dacilor şi ne reprezintă spiritual, nu doar spaţial.

Verticalitatea, demnitatea, locul între ceilaţi, le dobândim – şi le conservăm – prin aceea că ne folosim limba. A comunica în limba română, indiferent în care colţ de lume, înseamnă respect de sine. E singurul mod în care se poate rosti *„mi-e dor”*. Puterea noastră stă în modul în care ne trăim limba. Viaţa sufletească, gândurile, vorbirea cu sinele se fac în limba maternă. Nu există o altă limbă în care să trăieşti ceea ce comunici, fiindcă nici o altă limbă nu e cea maternă. Şansa poporului nostru de-a fi peste încă un veac neam românesc este cultivarea ei.

Nu ştiu cum s-a înfăptuit Unirea de la 1918. Nu ştiu decât atât: că le doresc celor de azi, mai tineri şi mai puternici, să dea o şansă României. Ca *steagul tricolor* să fluture mereu, ca *limba română* să trăiască prin ei şi prin urmaşii lor.

La mulţi ani!

1 septembrie 2018 *Tarcento, Italia*

România celor 100 de ani văzută din Diaspora

GÂNDESC, SCRIU ȘI IUBESC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Veronica Pavel Lerner

Poetă, prozatoare

Mă despart de România Oceanul Atlantic și cei 36 de ani petrecuți în Canada. Sunt însă aproape de România pentru că, deși vorbesc în engleză și franceză, limbile oficiale ale Canadei, gândesc, scriu și iubesc în limba în care m-am născut și de care nu m-am putut niciodată despărți.

Trăiesc printre canadieni de diverse origini și pe toți ne unește dorința de a o duce bine în țara de adopție. Dar fiecare „canadian" păstrează în suflet meleagurile de unde a venit și, în ciuda faptului că suntem cu toții într-o țară prosperă și împărțim valori comune, fiecare individ duce dorul locului în care s-a născut. Cei rămași în România nu cunosc traumatismul unei plecări definitive din locul natal, și uneori manifestă „rețineri" când e vorba de „diaspora". De aceea, prilejul care mi s-a oferit de a scrie câteva rânduri cu ocazia sărbătoririi Centenarului Marii Uniri mă bucură și mă emoționează.

Am avut, în clasa a șasea, o profesoară de limba română care nu era strălucită. Ea ne-a obligat să învățăm pe de rost un fragment în proză de Nicolae Bălcescu. Și eu, dar și toate colegele (liceul nu era încă mixt) ne-am revoltat: cum să înveți proză pe de rost? Dar, conștiincioasă cum eram, l-am învățat. În textul intitulat *Țara mea mult dragă*, marele scriitor și istoric exilat, Nicolae Bălcescu, își exprimă, înainte de a muri, teama de a nu vedea împlinite visurile de dreptate destinate țării lui. Cum bine se știe, Bălcescu s-a stins tânăr, pe meleaguri străine. Mă plec astăzi cu respect în fața modelului de patriotism nu doar al marelui Bălcescu, dar și al Doamnei de Limba Română, care i-a pledat atât de insistent cauza.

Citez (din memorie) finalul textului: „Vai, nu voi avea norocul de a vedea această zi, deși eu asemeni am muncit și pătimit pentru dreptate. Și cel din urmă al meu cuvânt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă!"

La mulți ani, România!

Mississauga, Ontario, Canada

> ***„Cei rămași în România nu cunosc traumatismul unei plecări definitive din locul natal."***

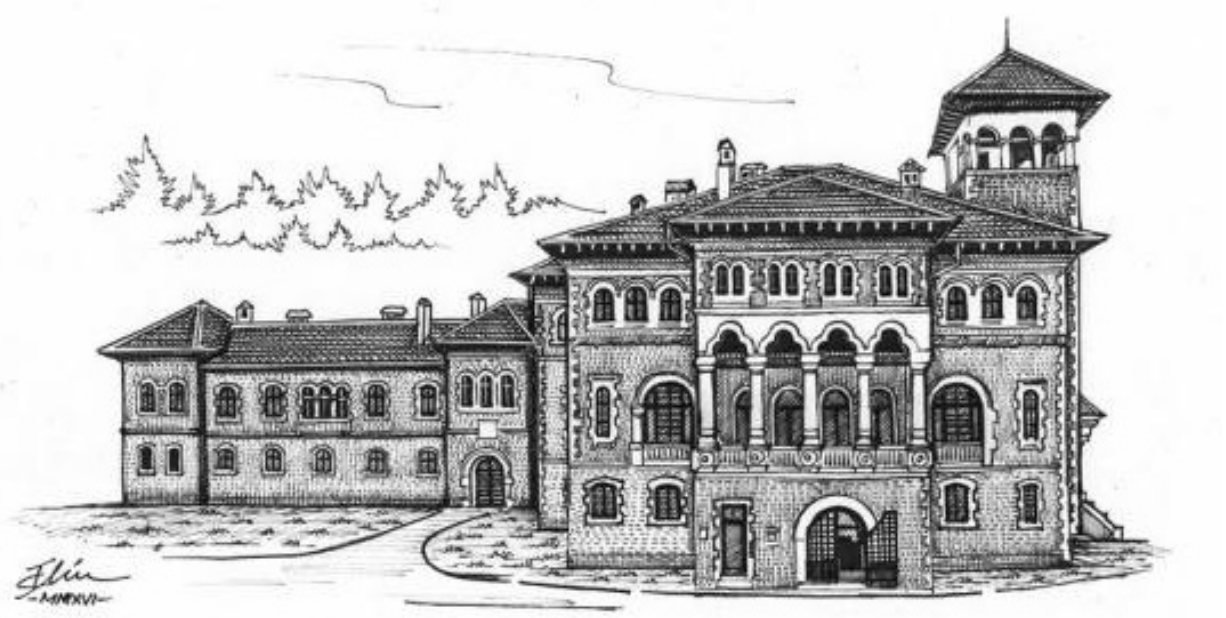

Castelul Cantacuzino din Bușteni

România celor 100 de ani văzută din Diaspora

GÂNDURI LA ANIVERSARE

Adriana Bennett
Muzicolog

S-au scris multe pagini despre „mândria de a fi român" – o sintagmă foarte des folosită, o sintagmă considerată ca o medalie a unei națiuni. Dar nu asta m-a determinat să scriu, ci ideea că în secolul al XXI-lea suntem cetăţeni europeni, cetățeni liberi ai planetei Pământ. Călătorim cât vrem şi unde vrem, locuim unde și cât vrem şi, implicit, suntem într-o permanentă căutare a propriei identităţi care este şi ea într-o stare de fluiditate continuă. Identitatea noastră este „completată" de foarte multe ori de declarațiile de presă, dar și de cele ale conaționalilor noștri, căpătând astfel valențe diverse.

Propria identitate este ca un background, ca o stare de fond pe care o simţim continuu în noi. Este suma moştenirii primită de generaţii prin familie, la care se adaugă educaţia primită în ţara natală. Propria identitate este valoarea personală pe care o avem ca indivizi. Am învăţat în acești 100 de ani, poate un pic mai accentuat decât predecesorii noștri, că tot ce are valoare are şi preţ.

Preţul a devenit „moneda de aur" pe care o deținem volens-nolens şi pentru care suntem căutaţi acolo unde suntem, unde am hotărât să alegem că vom trăi. Pentru a ne putea integra în țara de adopție, trebuie să avem o abordare diferită, o atitudine diferită şi în consecință o contribuţie diferită, pentru că fiecare țară are propriile-i legi, propriile repere, iar tu ca cetățean sosit dintr-o altă cultură, cu alte repere sociale, economice, politice sau culturale, trebuie să te încadrezi în noul context.

Cazinoul din Constanța

Biserica italiană, București

O lungă perioadă, noi ca popor am avut frustrări, pentru că între noi și cealaltă parte a lumii era Cortina de Fier, perioadă în care ne-am simțit încătușați, lipsiți de libertate și atunci am privit, cei mai mulți, spre alte orizonturi. Trăiam cu speranța că într-o zi granițele vor dispărea și vom deveni cetățeni liberi și egali celorlalți.

În mod incontestabil, Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a fost o decizie fantastică, iar cei o sută de ani au demonstrat temeinicia acestei alegeri. Apoi 1989, momentul în care comunismul a dispărut de pe harta României, a însemnat că libertatea, la care am râvnit atâția amar de ani, este o realitate. A fost momentul în care mulți români au decis să părăsească țara și s-au așezat pe alte meridiane. Au descoperit o altă lume, dar au câștigat experiență. Experienţa personală de viaţă ne-o datorăm nouă înşine, dar și țării-mamă, pentru că locul nașterii va rămâne pe veci în structura noastră sufletească, iar această apartenență transpare în noi și la noi în fiecare moment, prin tot ceea suntem, prin tot ceea ce facem.

Avem acum posibilitatea să ne vedem pe noi înşine la adevărata noastră valoare iar ceilalţi, străinii, descoperă talentul, inteligența, abnegația și forța naţiunii noastre. Cu puţin noroc transmitem înapoi ţării câte ceva din experienţa noastră personală, în speranţa că cineva va lua câte ceva în consideraţie.

Legătura cu ţara este profund personală şi permanentă. Este motorul care ne face să ne gândim la ea tot timpul şi să revenim, mereu să revenim.

E ca un sentiment drag şi continuu, un fel de iubire permanentă.

La mulţi ani, România!

„Experienţa personală de viaţă ne-o datorăm nouă înşine, dar și țării-mamă, pentru că locul nașterii va rămâne pe veci în structura noastră sufletească, iar această apartenență transpare în noi și la noi în fiecare moment, prin tot ceea ce suntem, prin tot ceea ce facem.”

26 septembrie 2018 *Berkshire, Marea Britanie*

România celor 100 de ani văzută din Diaspora

Cetatea Aiud

DUC ȚARA ÎN MINE, CA PE O A DOUA INIMĂ

Letiția Vladislav

Prozatoare, poetă

Eram micuți când, într-o bună zi de toamnă, Mica ne-a urcat într-un vagon de tren împreună cu desagii plini de mâncare, spunându-ne că „plecăm în lume să vedem dacă harta țării nu-i falsă." Ce este o hartă știam, aveam una, dinainte de război, care nu mai valora nimic la sfârșitul anilor cincizeci, agățată pe peretele casei din față. Era, de fapt, harta lumii și țara noastră avea mărimea nasturelui meu de la jacheta de molton. Cum tata lucra la CFR, aveam toți câteva drumuri gratuite pe an, pe orice linie feroviară din țară. Un plan bine făcut înaintea aventurii te salva de bani pierduți și te făcea mai bogat în cunoașterea geografiei. Cred că fusese imensa dorință a mamei de a fugi două, trei zile, din viața și nefericirea ei. Aveam un compartiment, fiecare dorea să stea la fereastră și, după ce amețeam de atâtea imagini, adormeam, iar ea se așeza pe locul unuia dintre noi și, cu sufletul deschis, imprima râurile, holdele, casele, gările cu nume străine ei, unde coborau oameni străini, domni cu valize ori țărani cu desagi, ca ea, și urcau alții și mai străini. Dialectul ei era ca greaca veche pentru un oltean. Dar era hotărâtă să vadă tot ce-i scrisese tata pe o pagină de caiet. Îmi aduc aminte că-și pusese mâinile la gură când trenul s-a oprit la Craiova. Așa departe de casă... Pentru ea, țara era numai pe hartă. Patria ei erau Foltul și Ponorul. Din când în când, Spitalul din Simeria, Rodina și pădurile pe unde căuta ciuperci după ploaie ori mure să le vândă, iar cu banii strânși să ne cumpere bocancii de iarnă. Ne povestea de Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Horia, Cloșca și Crișan, de o mare pe care nu o văzuse niciodată, da, erau ale țării, însă ea nu avea posibilitatea să-și pipăie țara. Locurile, numele, toate îi erau străine. Dar era curioasă.

Se făcuse dimineață când am ajuns la Dunăre. Ada Kaleh în răsăritul soarelui! A deschis desagii, a scos pâinea, slănina, ouăle fierte și ceapa verde din grădina casei, ne-a dat fiecăruia un ștergar, să nu murdărim cabina și, în vreme ce înfulecam, ne-a povestit de Dunăre, de vapoare, de insula asta cu nume străin și oamenii care trăiau

acolo. Noi căutam cu ochii o brudină*, dar nu se vedea nimic. Vaporul ce se îndrepta spre celălalt țărm era, în ochii noștri, uriaș, o minune ce plutea fără funia de sârmă, ca brudina noastră din Folt. Prea multe nu știa nici ea. Cred că erau amintirile ei de la orele de geografie. Excursia asta a fost, cel puțin pentru mine, o evadare într-o lume aproape ireală, de care auzisem, dar care era foarte departe. În sat nu se vorbea nici de Dunăre, nici de turci. Întoarsă acasă, mă simțeam ca un explorator și abia așteptam să înceapă școala, ca să le pot spune colegilor despre ce văzusem cu ochii mei și ce ne povestise, ca un adevărat savant, controlorul de bilete. La noi în casă nu se făcea politică. Nici acte de patriotism nu existau. Cântam, la careul de dimineață din fața școlii, *Te slăvim România, pământ părintesc*. Cu sau fără entuziasm. Depindea de foamea ce o aveam la ora opt, pentru că nu în fiecare zi plecam la școală cu burta plină. Pentru mine, România era Foltul, Mureșul, cele două ulițe, oamenii satului, vara, iarna, inundațiile, foamea, desele arestări ale tatălui, numai pentru că se numea Ferdinand și gândea altfel pentru acele vremuri tulburate, lacrimile și frica. Bucureștiul, da, el era prezent, pentru că acolo trăia mătușa Biri și eu o iubeam la nebunie. Era clar, când sunt mare am să locuiesc în București. Nu cred că am făcut, o singură clipă din viața mea, acte teatrale în care m-aș fi arătat una cu pământul țării. Prea puțin am știut de țara mea. Părinții nu erau intelectuali, ne relatau ce puteau și ce știau. O altă excursie n-am mai făcut. **România a rămas nasturele verde de pe harta lumii**. Când am plecat (repet și repet, nu fugit, plecat legal, după ani de așteptare), aveam alte priorități. Și azi? Cunosc prea puțin. Mi-am păstrat Ardealul. Da, mi se face un dor nebun de casă. Da, sunt româncă și nu mă rușinez s-o spun în gura mare. Visez cu Bucureștiul. Mă lipesc de Folt. Îmi lipsește Streiul și Ponorul. Azi văd ce-am pierdut. Și-mi pare rău. Dacă rămâneam, deveneam o zbârcită la suflet și nu mai vedem răsăritul de soare prin lumi exotice. Am plecat și-mi plânge același suflet, cu toate răsăriturile uluitor de frumoase. Nu cred că sunt o super-patrioată. Sunt Eu. Cu latura mea bună sau rea. Toți avem laturile noastre. Falsul patriotism nu încolțește în mine. Ce zace în adâncul meu este Dragoste. Îmi iubesc locurile natale. Am aceiași prieteni de când mă știu. **Străinătatea nu m-a rupt de nimic. Duc țara în mine, ca pe o a doua inimă. Fără ea nu voi putea trăi nicăieri.**

Murcia, Spania

”Falsul patriotism nu încolțește în mine. Ce zace în adâncul meu este Dragoste. Îmi iubesc locurile natale. Am aceiași prieteni de când mă știu. Străinătatea nu m-a rupt de nimic.”

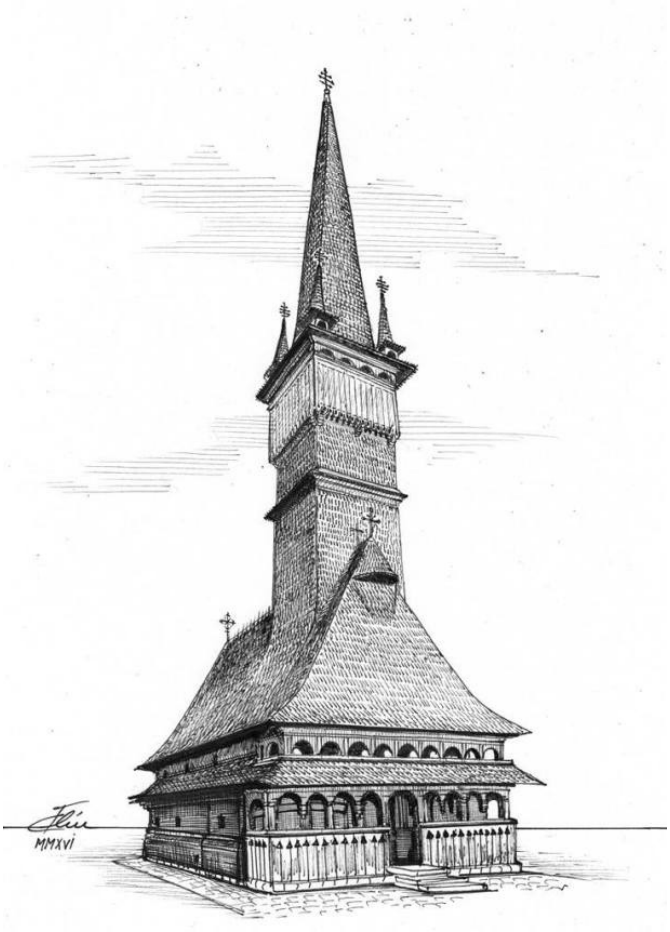

Biserica de lemn din Șurdești, Maramureș

* **brudină**, s. f. 1. Trecătoare. 2. Bac sau luntre care servește la a trece oameni, alimente, vite etc. de pe un mal al unei ape pe celălalt. 3. Plată ce se dă pentru trecutul apei cu brudină. 4 (Pex) Pod. – Cf. *DEX*.

România celor 100 de ani văzută din Diaspora

ROMÂNIA 1, 10, 100, 1000...
UNICĂ ȘI NESCHIMBATĂ

Gabriel Rechițeanu
Inginer

Bunicul meu mi-a spus, în copilărie, două ziceri care mi-au călăuzit viaţa: *„Să ştii, copile, că noi, românii, suntem ăi mai frumoşi, ăi mai deştepţi şi ăi mai iubăreţi din lume!”* Și tot el spunea: *„Să faci totul în viaţă, ca ţie să-ţi fie bine, iar celui de lângă tine să nu-i fie rău!”*

Totul se întâmpla într-o seară de vacanţă de vară, pe prispa casei bătrâneşti, undeva în Ardeal, când ne învăţa să cântăm, pe mine şi pe verii mei *Ciobănaş cu trei sute de oi* și *Treceţi batalioane române Carpaţii*.

Acum pot să apreciez, absolut subiectiv, România. M-am detaşat de toate grijile și stresurile cotidiene. Acum am alte griji și alte stresuri. Nu-mi este rău, dar îmi este greu. Este, ca şi cum, brusc, aş fi sărit dintr-un marfar într-un TGV. Nu există un moment al zilei în care să nu mă gândesc acasă. Mă doare nespus când cei plecaţi pentru a-şi îndeplini un vis sunt denigraţi. Că suntem priviţi cu coada ochiului de cei de alături, lângă care ne-am hotărât să trăim, nu este o noutate şi nici ceva neaşteptat. Este oarecum normal să fii sceptic când cineva străin se aşază la masa ta. Dar este cumplit de dureros când suntem ocărâţi de cei rămaşi acasă, fie ei mai mult sau mai puţin amici. Îmi doresc o ţară care să-şi aprecieze diaspora, aşa cum o fac evreii. Evident că și reciproca este absolut obligatorie. Poate că am avut un dram de nebunie ca la 50 de ani

Strada Covaci din București

să las totul în urmă şi să încep altceva. Dar am cântărit lucrurile foarte bine şi am conchis că am o singură viaţă pe care vreau să mi-o închei într-o lume care respectă individul. Sunt apreciat cum n-am fost nicicând în România. Și nu mă refer doar la partea materială, pentru că în România nu duceam lipsă de nimic. Dar aici mi se spune zilnic *„mulţumesc”*. Ceea ce nu e deloc puţin lucru.

Prea multe lucruri nu sunt de spus, au spus alţii mult mai bine şi mai adevărat. Marele şi bunul meu prieten, nenea Iancu Caragiale, a spus tot şi eu cred că nu trebuie să mai adaug nimic: *„Nici un neam de oameni nu-i mai bun sau mai rău, nici unul mai inteligent ori mai prost; unul e mai aşa, altul, mai aminterea; dar, la urma urmelor, toţi sunt la fel. Zi-le oameni şi dă-le pace!*

Aşadar, să nu ne mai facem inimă rea şi spaimă gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele. Nu, hotărât; neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă; nu e pân-acuma dospit cumsecade.

E încă nelimpezit de mizeriile seculare sub care a mocnit cu junghetura frântă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sânu-i pe cine să-i poată comanda; încă nu ştie de cine să asculte, fiindcă nu are deocamdată încredere în nimeni... Fript cu lapte, suflă şi-n brânză.

N-a ajuns să cumpănească bine ceea ce ar fi în stare să poată cu ceea ce i se pune împotrivă, şi astfel, încă nu înţelege că în mâna lui ar sta să-şi îndrepteze soarta şi să dispună apoi pe de-a-ntregul de ea – păcum e drept şi păcum are să şi fie odată.

În fine, nu are încă destulă îndrăzneală să-şi răfuiască socotelile cu «binevoitorii lui epitropi». Dar, cu vremea, trebuie să vină şi asta; trebuie să vină şi înţelegerea fără de care nu poate fi o naţiune sigură de avutul ei, nici de onoarea, nici de viitorul ei.”

Îmi este dor de România la care visa amicul meu!

Saint-Mesmin, Pays De La Loire, Franța

Strada Stavropoleos din București

„În România nu duceam lipsă de nimic. Dar aici mi se spune zilnic «mulţumesc». Ceea ce nu e deloc puţin lucru.”

România celor 100 de ani văzută din Diaspora

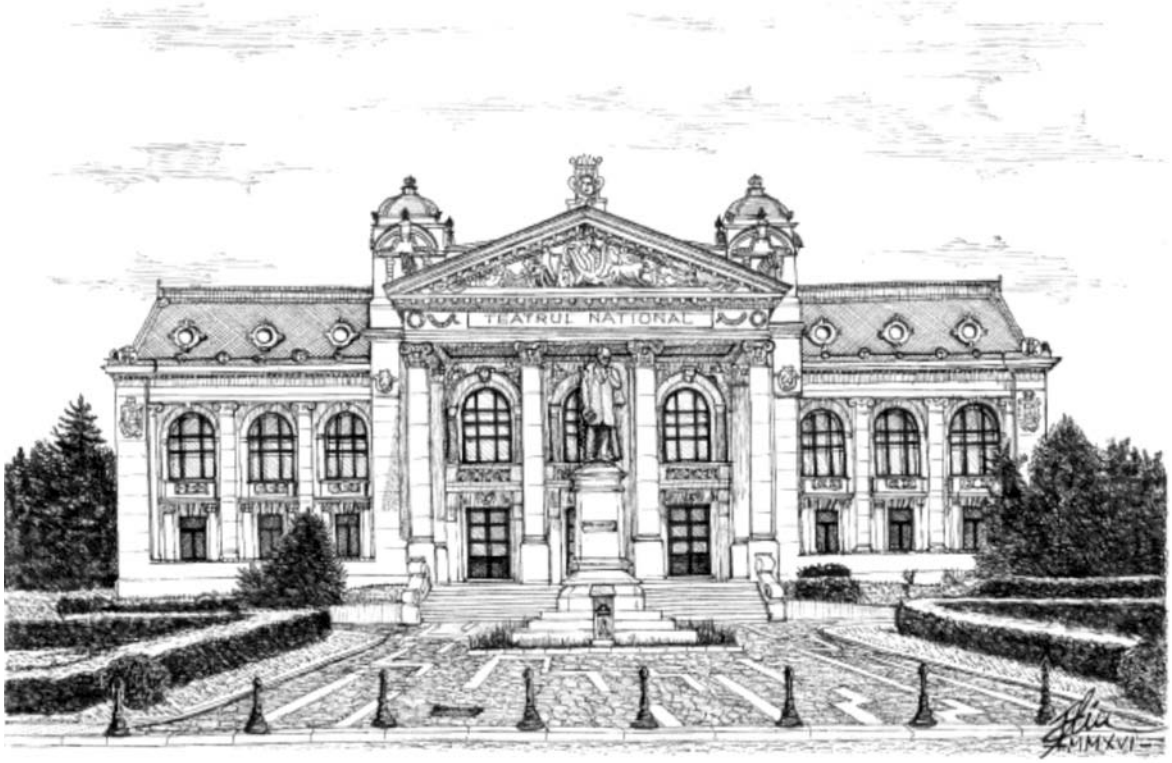

Teatrul Național din Iași

A CĂUTA RĂSPUNS LA ÎNTREBAREA: CE NE LEAGĂ PE NOI, ROMÂNII?

Daniel Onofrei

Profesor universitar, cercetător

Rugat fiind să scriu un material despre țară, cu ocazia primului număr al revistei *Leviathan*, am acceptat inițial cu entuziasm, pentru ca mai apoi să constat că e foarte dificil să scriu un text în întregime pozitiv! Asta mi-aș fi dorit în acest an centenar, dar, după 22 de ani în țară și aproape 18 în Statele Unite, realizez că, în măsura în care doresc să fiu sincer, nu voi putea, din păcate, să fiu exaltat și foarte optimist.

Realizez, de asemenea, că nu voi putea să termin discuția despre țară într-un singur material de cateva mii de caractere. Deci, îmi propun să scriu mai multe texte pe această temă.

Voi împărtăși o parte din gândurile mele, așa cum s-au așezat ele în timp, cu vizite multe în țară (uneori mai dese, alteori, o dată la doi ani) și în condițiile în care din 2001 îmi duc viața și îmi desfășor activitatea profesională într-un alt sistem.

Am să încep cu un pasaj dintr-un text al domnului **Matei Vișniec** din numărul 756 (august) al revistei *Dilema Veche*. Domnul Vișniec evoca, la începutul tex- tului, o scenă dintr-un film de acțiune american: *„De mulți ani mă urmărește o secvență cu totul excepțională dintr-un banal film de acțiune hollywoodian. La un moment dat, mai multe personaje care aparent nu aveau nimic în comun se întâlnesc datorită hazardului și își pun întrebarea: ce ne face să fim americani?”*.

Întrebarea are o rezonanță filozofică, dar în film era pusă ca o chestiune de bun-simț. Reproduc din memorie fraza rostită de unul dintre eroii acelei povești:

„Suntem șapte oameni în această încăpere, avem origini diferite, unii dintre noi sunt albi, alții negri, alții metiși, nu toți ne-am născut pe continentul american, avem religii diferite, vorbim toți engleza, dar ea nu este pentru toți limbă maternă, unii dintre noi au absolvit școli înalte, iar alții dintre noi trăiesc în cele mai sărace cartiere ale New York-ului… Oare ce ne leagă pe toți, de ce spunem toți că suntem americani?”.

Scenaristul aflat la originea acestei secvențe ar merita un premiu special destinat celor care știu să pună degetul pe rană. Pentru că tot el a găsit și un tulburător răspuns: *„suntem americani pentru că avem cu toții încredere în Justiție”*...

La momentul lecturii acestui text, mărturisesc că eram împreună cu soția și cu băiatul meu de 10 ani în unul din trenurile care circula pe ruta Suceava –București. O distanță de aproximativ 450 de kilometri, parcursă, în România anului 2018, în 7 ore… într-un tren curat și primitor, însă doar cu condiția să nu ai nevoi biologice, pentru că grupurile sanitare propun o experiență inițiatică, experiență care aproape transcende realitatea (…cel puțin așa cum e ea percepută în majoritatea țărilor europene, în secolul XXI).

Revenind la textul din articolul lui **Matei Vișniec** și, în special, la pasajul de mai sus, întrebarea celor șapte americani m-a pus pe gânduri și mi-am imaginat un grup de români, întâlnindu-ne în aceleași condiții, unii născuți în țară, alții naturalizați, unii vorbind limba mai bine, alții mai puțin, unii locuind încă în țară, alții stabiliți în diaspora, din straturi sociale diferite, poate de etnii diferite… Cum am răspunde la întrebarea din filmul amintit mai sus: *„oare ce ne leagă pe toți, de ce spunem toți că suntem români?”*.

Două perspective ar putea tenta, la prima vedere, în formularea unui răspuns:

Prima perspectivă, în care descriem apartenența la această nație, prin enumerarea unor defecte de caracter ale majorității. De exemplu, putem spune: românii nu au simț civic sau românii sunt oameni care, cu toate ca se pot astfel plasa în afara legii, *„se descurcă”* (sau, altfel spus, *„știu să se învârtească”*), românii nu sunt educați, românii nu zâmbesc în mod obișnuit, ca o expresie a unei vieți bune și liniștite, românii sunt stresați, românii sunt ortodocși doar atunci când acuză și judecă pe alții, românii sunt corupți și de bunăvoie agenți ai corupției, românii sunt misogini, românii sunt naționaliști, dar rareori patrioți, ei nu își cunosc istoria… Problema mea cu această abordare este că toate aceste defecte, chiar dacă au fost observate, poate, de foarte multe ori, nu pot fi atribuite nici măcar unei majorități simple, pentru că îmi este greu să cred că cineva a reușit să cunoască personal, sau măcar prin relatări sincere ale unor terți, chiar și o majoritate simplă a cetățenilor (să zicem, cu drept de vot). Deci, în acest sens, un răspuns la fel de solid ca cel oferit de către americanii din scena relatată mai sus, nu poate fi dat din această perspectivă.

Continuare în pag. 20

„Două perspective ar putea tenta, la prima vedere, în formularea unui răspuns.”

Palatul Culturii din Iași

Urmare din pag. 19

A doua perspectivă, în care încercăm să asociem apartenența la națiа română, prin evocarea unor calități ale majorității. În acest context, putem spune: *„Domnule, românii sunt petrecăreți (ceea ce, între noi fie vorba, nu implică de fapt și starea de beatitudine și liniște), românii sunt inteligenți, românii sunt muncitori, românceле sunt femei frumoase, românii vorbesc o limbă milenară, românii sunt un popor ortodox, românii sunt un popor viteaz, românii sunt ospitalieri...”*. Și cu această abordare a unui răspuns avem aceeași problemă exprimată mai sus, în cazul primei perspective, și anume faptul că e greu de imaginat cum poate fi justificată în realitate afirmația potrivit căreia o majoritate simplă a populației României împărtășește oricare dintre însușirile enumerate mai sus, în afara calității de vorbitor de limba română. Însă, un răspuns care ar afirma că suntem români pentru că vorbim o limbă milenară, ar elimina din start pe cei naturalizați pentru care limba română rămâne o limbă de adopție și astfel nu s-ar potrivi întrebării noastre de mai sus.

Aș mai nota faptul că posibilitățile de răspuns descrise mai sus se referă însă la calitatea de român din punct de vedere social, istoric sau al caracterului. De acord fiind că apartenența la un neam, la un spațiu geografic, folosirea unei limbi comune pe termen lung, toate au un impact măsurabil asupra individului, sunt însă de părere că ambele perspective discutate mai sus au un mare defect, și anume faptul că întrebarea despre natura identității naționale se referă cu precădere la apartenența la statul național unitar român, înființat în 1918 și guvernat, în primul rând, de o constituție. Astfel că, din această privință, întrebarea are un caracter fundamental civic... și este percepută astfel și de către americanii din scena filmului hollywoodian. De aceea ei, absolut toți, indiferent de origini, etnie, culoare, limbă, context social, împărtășesc calitatea încrederii in justiție!

Noi, nu cred că după 100 de ani de stat național unitar român, putem să identificăm un aspect al structurii statului de drept în care cu toții să avem încredere! Și, cu excepția unor reușite individuale, asta se simte în toate structurile sociale din țară, în falimentul pe termen lung al majorității proiectelor de grup din orice sector de activitate, în picajul liber al învățământului românesc, în nebuloasa din sistemul sanitar, în debandada din justiție, în amatorismul și în lipsa de respect pentru semeni, care transpar aproape de fiecare dată când ești nevoit să interacționezi cu vreo instituție în **România**.

Această lipsă a unei identități naționale care să fie îmbrățișată majoritar, după **Marea Unire din 1918**, cred că poate fi și una dintre cauzele lipsei de compasiune observată personal în vizitele mele în țară, din ultimii ani. Aici, mă refer la faptul că România îmi pare din ce în ce mai mult o asociere de indivizi fără compasiune pentru semeni, în afara cercului strâmt al familiei și al câtorva apropiați... o țară în care fiecare trăiește pentru el și alți câțiva din jurul lui...

Întrebat fiind despre arta fericirii și despre ingredientele unei vieți fericite, mai ales în contemporaneitate, unde cu toții suntem foarte ocupați și viața poate fi uneori foarte stresantă, **Dalai Lama** a spus că el vede o singură condiție prioritară pentru o viață bună, liniștită și mulțumită: compasiunea pentru semeni!

Bineînțeles că Dalai Lama nu se referea aici la compasiunea interesată, în sensul în care mila față de drama unui seamăn ne face să ne simțim mai buni și mai fericiți, poate pentru că actul de întrajutorare ne dă un sentiment superior și ne înalță în oglindă sau poate pentru că prin asociere cu amarul altcuiva, situația noastră poate să apară atunci suportabilă. Această falsă compasiune energizează în mod mincinos marșul nostru cotidian și ne condamnă în cele din urmă, cred eu, la fel ca și când nu am arăta nici un fel de compasiune!

Nu! Dalai Lama se referea aici la compasiunea sinceră, care izvorăște din perceprea luminii vii prezentă în fiecare dintre semeni, și care implică fericirea de a dărui, fără a aștepta răsplata... Acea compasiune care, pentru noi ortodocșii, nu ar trebui să fie un concept nou... ea e amintită peste tot în Noul testament.

Suntem deci într-o mare dilemă (și veche, și contemporană și, cred, chiar și viitoare) în ceea ce privește răspunsul la întrebarea pusă mai sus: *„Oare ce ne leagă pe toți, de ce spunem toți că suntem români?”*

Nu am reușit să răspund la întrebare, încă... însă, câteodată, mai importantă și mai dificilă este formularea întrebării și apoi înțelegerea ei!

Houston, Texas, Statele Unite ale Americii

Historia

IONEL BRĂTIANU: DREPTUL LA UNIRE AL POPORULUI ROMÂN, UN INSTINCT NAȚIONAL

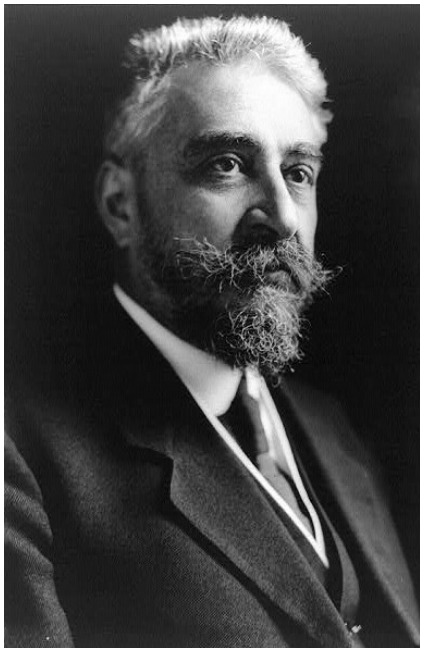

Ion I. C. Brătianu. © Fotografie din colecția Harris & Ewing, Library of Congress, SUA

Daniela Șontică
Poetă, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Ion I. C. Brătianu (1864–1927), cunoscut drept **Ionel Brătianu**, a dominat viața politică românească vreme de aproape două decenii, din 1909 până la moartea sa. A fost de cinci ori președintele Consiliului de miniștri (prim-ministru), de două ori ministrul Apărării naționale, de trei ori ministrul Afacerilor de externe, de două ori ministru de Interne. Cel mai important rol l-a avut când, din funcția de prim-ministru, a negociat condițiile intrării Regatului României în Primul Război Mondial, iar după realizarea Marii Uniri a pledat la Conferința de pace de la Paris din 1919 pentru recunoașterea unirii și a tuturor revendicărilor cerute în Convenția militară prin care țara intrase în război. În timpul guvernării sale, s-a consolidat statul unitar român, România a primit o nouă Constituție (1923) și au fost elaborate Legea agrară și Legea electorală.

Tatăl lui Ionel Brătianu a fost primul reprezentat de seamă al familiei. Ion C. Brătianu (1821–1891) a participat la Revoluția de la 1848 din Muntenia, a fost un artizan al Unirii Principatelor de la 1859 şi unul dintre făuritorii României moderne.

Ionel Brătianu s-a născut la 20 august 1864, a absolvit Colegiul „Sfântul Sava" din București, iar apoi a fost trimis la Paris unde a studiat la Școala de Drumuri și Poduri, devenind inginer specialist în construcția căilor ferate.

Crescut pentru o carieră politică, Ionel Brătianu a fost dus de tatăl său, pe când avea doar 13 ani, într-o călătorie pe malul Dunării, pentru a vedea, la Calafat, cum armata română răspunde artileriei otomane. Era în 1877. Mai târziu, Ionel Brătianu avea să afirme: „Această călătorie a rămas cea mai mare și cea mai scumpă amintire a sufletului meu de român."[1]

Mama lui, Pia Brătianu, i-a fost mereu aproape, insuflându-i, precum întregii familii, onestitatea, credința în Dumnezeu și dragostea de țară. Există o bogată corespondență între Pia Brătianu și soțul ei, între ea și fiii ajunși foarte sus, la guvernare.

Viața lui Ionel Brătianu s-a confundat cu cea a Partidului Național Liberal pe care l-a condus 18 ani. S-a spus că a fost cel mai mare om de stat al vremii sale, iar realizările din vremea cât a fost prim-ministru sunt greu de egalat.

Avea calităţi native pentru a fi un astfel de lider, dar a și fost crescut în acest spirit, iar profesorul Ioan Scurtu, care i-a dedicat studii și cărți, vedea în succesul lui politic și rezultatul vastelor lecturi privind activitatea marilor personalităţi istorice și studierea temeinică a modurilor de rezolvare a situaţiilor de criză.

Ascensiunea sa la șefia Partidului liberal, care fusese condus magistral de tatăl său, Ion C. Brătianu, nu s-a produs brusc. După moartea bătrânului Brătianu, pentru o scurtă vreme partidul a fost condus de fratele lui, Dimitrie. Pe când

Continuare în pag. 22

[1] Ioan Scurtu, *Ion I. C. Brătianu. Activitatea politică*, București, Editura Museion, 1992, p. 7.

„România nu cere, de fapt, decât o **restitutio in integrum,** *ea nu are ambiția unor cuceriri aiurea. România se ridică doar pentru eliberarea frații lor săi care dintotdeauna au fost uniți prin cele mai strânse legături. Pentru pacea viitoare a Europei, pentru stabilirea noii ordini, este necesar deci ca principiul naționalităților să triumfe pentru toate statele europene interesate, deci și pentru România."*

Urmare din pag. 21

avea 33 de ani, Ionel Brătianu a fost numit ministru al Lucrărilor publice, postură din care, ajutat de cunoștințele lui Anghel Saligny și ale lui Elie Radu, a contribuit la modernizarea țării prin construirea liniei ferate între Pitești și Curtea de Argeș și a unui port modern la Constanța.

La sfârșitul anului 1908, Dimitrie Strudza, deja bătrân, a renunțat la șefia Partidului Liberal și la funcția de președinte al Consiliului de miniștri. Atât ca președinte al Partidului Național Liberal, cât și în fruntea guvernului a fost propus și acceptat Ionel Brătianu, susținut de majoritatea oamenilor politici. Avea 45 de ani și dispunea de toată încrederea și puterea să-și îndeplinească obiectivele politice.

Jocurile politice erau și atunci complicate, alianțele și interesele dominau scena. Alegerile au fost câștigate de conservatori. Brătianu, din opoziție, lucra împreună cu apropiații săi la reforma agrară și la cea electorală, știind că problema țărănească, acutizată prin Răscoala din 1907, nu putea fi rezolvată de-cât astfel. În 1913, a trimis o scrisoare Regelui Carol I în care i-a explicat pe larg necesitatea înfăptuirii reformelor. În toamna lui 1913 a avut un loc un congres al Partidului Național Liberal, iar liberalii s-au pronunțat pentru înfăptuirea colegiului unic al știutorilor de carte și exproprierea moșiilor mari în vederea împroprietăririi țăranilor. Brătianu spunea atunci: „Numai făcând operă de armonie socială se poate face operă de întărire națională".

Deși Carol I era preocupat ca nu cumva noile reforme să stârnească lupte violente între oamenii politici ai vremii, care erau totodată și mari moșieri, a fost totuși convins de Brătianu să le accepte. În ianuarie 1914, alegerile au fost câștigate de liberali, iar Brătianu a devenit prim-ministru. Oamenii politici doreau cu toții modificarea Constituției în sensul amintit, dar situația externă din acea vară a stopat aceste acțiuni.

La 28 iunie, prințul Franz Ferdinand, moștenitorul coroanei habsburgice, a fost asasinat la Sarajevo de un naționalist sârb, iar consecința a fost că peste o lună, Austro-Ungaria a declarat război Serbiei, la 1 august Germania a declarat război Rusiei, iar la 3 august și Franței, la 4 august, Marea Britanie a declarat război Germaniei. Începuse Primul Război Mondial!

Atât împăratul Franz Joseph al Austro-Ungariei, cât și Wilhelm al II-lea al Germaniei i-au scris regelui României că sperau în ajutorul lui ca aliat în război. Pe acest fond, Regele Carol I a dorit intrarea țării în război de partea Germaniei și Autro-Ungariei. Ionel Brătianu a avut însă un rol primordial în temperarea acestei dorințe a regelui. Ca șef al guvernului, a avut multe discuții cu oamenii politici, inclusiv cu cei din opoziție. La 28 iulie 1914 a convocat Consiliul de miniștri și le-a pus tuturor întrebarea: „Ce facem?". Toți au răspuns că România nu putea să lupte alături de Austro-Ungaria.

Regele și prim-ministrul au hotărât convocarea, la 3 august 1914, a unui Consiliu de coroană la Sinaia. Acolo, Carol I a scos textul unui tratat din 1883, ținut secret până atunci, potrivit căruia Regatul României se afla în alianță cu Germania și Austro-Ungaria. În afară de P. P. Carp, toți miniștrii s-au pronunțat pentru expectativă. Brătianu a insistat asupra ideii că soarta românilor de peste munți, „idealul național al românismului sunt chestiuni pe care nici un guvern nu le poate nesocoti."[2]

[2] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 31.

Întristat, Regele Carol I a trebuit să accepte punctul de vedere al participanților la consiliu. După eșecul suferit de rege, conducerea politicii externe a fost practic lăsată în grija lui Ion I. C. Brătianu, care s-a îndreptat spre încheierea unor noi acorduri diplomatice din care România să aibă de câștigat în privința cauzei unității naționale. A semnat un prim acord cu Italia. Apoi cu Rusia, prin care promitea o neutralitate binevoitoare a României, primind în schimb dreptul statului român asupra teritoriilor aflate sub dominație austro-ungară. Practic, Rusia era de acord cu eliberarea Transilvaniei și Bucovinei.

În octombrie 1914, Regele Carol I a murit. Noul rege, Ferdinand I, depunea jurământ că va fi „un bun român".

Influențat de Regina Maria, dar și pentru că era o fire timidă, Regele Ferdinand s-a lăsat dominat de viziunea lui Brătianu. De altfel, Ionel Brătianu a devenit atunci figura centrală a politicii românești.

Regele Ferdinand, în ţinută de război şi Ionel Brătianu
„Le Miroir", 17 septembrie 1916

Felul în care România a intrat în Primul Război Mondial arată uriaşa abilitate a lui Brătianu de a negocia condiţiile în aşa fel încât ţara noastră să-şi împlinească visul întregirii. În acea perioadă, Ionel Brătianu era omul cel mai important în luarea deciziilor, atât interne, cât şi în politica externă, de aceea toată lumea aştepta de la el hotărârea intrării în război. Se ajunsese la o tensiune foarte mare pe această temă. Cu toţii îl presau pe preşedintele Consiliului de miniştri pe tema războiului. Din străinătate se cerea mereu intrarea ţării noastre în luptă. La 1 iunie 1915, prim-ministrul declara unui jurnal străin: „România nu cere, de fapt, decât o *restitutio in integrum,* ea nu are ambiţia unor cuceriri aiurea. România se ridică doar pentru eliberarea fraţilor săi care dintotdeauna au fost uniţi prin cele mai strânse legături. Pentru pacea viitoare a Europei, pentru stabilirea noii ordini, este necesar deci ca principiul naţionalităţilor să triumfe pentru toate statele europene interesate, deci şi pentru România. O Românie unind la sine pe toţi fiii săi, pe care vicisitudinile timpului i-au răpit, o Românie puternică va fi o garanţie a păcii şi înţelegerii în Orient".[3] Din iniţiativa lui, câţiva diplomaţi români au fost trimişi în secret în Franţa, Anglia şi Italia cu misiunea de a argumenta drepturile României asupra Transilvaniei şi Bucovinei.[4]

Bucureştiul şi întreg Regatul României era împânzit de spioni din tabăra Antantei şi a Puterilor Centrale. Ziariştii erau corupţi, plătiţi să scrie tot felul de lucruri care alarmau populaţia şi denigrau membrii guvernului şi pe cei ai familiei regale. Se ajunsese până acolo încât Brătianu era acuzat de trădarea interesului naţional. În tot acest timp, se organizau manifestări în care se cerea intrarea noastră în război.

„În această atmosferă politică şi într-o astfel de stare de spirit, Ionel Brătianu îşi urma neclintit planul său vizând intrarea în război la momentul oportun şi după luarea tuturor măsurilor de prevedere necesare pentru reuşita acţiunii, care trebuia să ducă la făurirea statului naţional unitar. Într-o declaraţie din 20 mai 1915, preşedintele Consiliului de miniştri declara: «Consider că nu pot să angajez ţara în luptă fără a-mi garanta dinainte viitorul.»"[5]

Şeful guvernului român avea în vedere ca tratatul să fie semnat de Franţa şi Marea Britanie, care erau respectate în plan extern, dorea ca România, odată intrată în război, să primească armament şi muniţii, dar şi să fie stabilite graniţele viitoare ale statului român. Ion I. C. Brătianu a purtat lungi discuţii cu miniştrii Antantei sosiţi la Bucureşti: Charles Blondel şi contele de Saint-Aulaire din Franţa, George Barclay din Marea Britanie, Stanislav Poklewsky-Koziel din Rusia, baronul Fasciotti din Italia.

În iulie 1916, generalul M. V. Alekseev, şeful Statului major al armatei ruse, şi generalul Joseph Joffre, comandantul şef al Armatei franceze, au cerut Guvernului român intrarea în război „acum ori niciodată!".

Brătianu avea să declare: „Noi am intrat în război ca nişte aliaţi doriţi şi ceruţi."[6]. În ziua de 27 iulie 1916 Guvernul român a prezentat Antantei punctele sale de vedere: România declara război numai Austro-Ungariei; cerea dreptul ca România să alipească teritoriile locuite de români aflate sub dominaţie

Continuare în pag. 24

[3] *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Bucureşti, Editura Militară, 1988, pp. 342–343.

[4] Cf. Ion Bulei, *Arcul aşteptării, 1914, 1915, 1916*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1981.

[5] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 35.

[6] *Marea Unire în izvoare narative*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1984, p. 643.

Casa lui Ionel Brătianu, Str. Piața Amzei nr. 5-7, București
Arhitect: Petre Antonescu

Urmare din pag. 23

austro-ungară; cerea asigurări că aliaţii nu vor semna pacea până când nu se vor atinge obiectivele vizate de România; garanţia asupra integrităţii teritoriale a Regatului României; drepturi egale la Conferinţa de pace; primirea ritmică a armamentului şi a muniţiei de război.

La 17 august 1916, în casa lui Vintilă Brătinau, fratele prim-ministrului, în cel mai mare secret, s-a semnat Convenţia militară de intrare în război a României. Au fost de faţă cinci persoane: Ion I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Constantin Diamandy, I. G. Duca şi generalul rus Stanislav Poklewsky, care a adus cele cinci exemplare ale convenţiei destinate Rusiei, Franţei, Marii Britanii, Italiei şi României. Exemplarele erau deja semnate de cele trei părţi care nu erau prezente. Apoi, iscălitura lui Ionel Brătianu şi a generalului rus au consfinţit angajarea României alături de Aliaţi.

Brătianu era mulţumit, ştiind că a făcut exact ceea ce trebuia pentru a pune bazele României Mari. Văzându-l în acele zile, Nicolae Iorga avea să noteze că Ion I. C. Brătianu era „mândru şi rece, avea înfăţişarea sigură care se potriveşte cu o astfel de stare de spirit. Nici o întrebare, nici o îndoială. Niciodată n-a părut mai stăpân: pe dânsul, pe rege, pe noi toţi, pe soartă", scria Iorga.[7]

„Chiar dacă ar fi să fim bătuţi, totuşi, prin faptul că patru dintre cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naţionale şi au sfinţit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpaţi, cauza românismului va face un pas înainte mai mare şi mai însemnat decât oricând", afirma Ion I. C. Brătianu la Consiliul de coroană ţinut la Cotroceni cu ocazia intrării în război a României.

Așadar, după îndelungile negocieri ale lui Ionel Brătianu referitoare la condițiile de intrare a țării noastre în Primul Război Mondial, la 27 august 1916, acest lucru s-a întâmplat. Regatul României a declarat război numai Austro-Ungariei, pentru că interesul era unul singur: eliberarea românilor din Transilvania și Bucovina și unirea tuturor românilor într-un singur stat.

Chiar în prima noapte de după intrarea în război, armata română a pornit lupta de eliberare a fraților din Transilvania și Bucovina. Situația frontului nostru s-a deteriorat însă rapid fața puternicelor trupe germane și austro-ungare, precum și a atacului dinspre sud al bulgarilor și turcilor. Ajutorul promis de Antanta a fost insuficient. Am pierdut atunci bătălia de la Turtucaia, astfel încât atât ostașii noștri, cât și întreaga populație trăiau un șoc. Situația grea i se reproșa prim-ministrului, care era și el foarte dezamăgit și frământat sufletește. Brătianu, în acord cu Regele Ferdinand, a cerut formarea unui guvern național, dar ceilalți oameni politici n-au dorit luarea răspunderii pentru ceva ce inițiase guvernul liberal. Totuși, conservatorul Take Ionescu a participat la unele ședințe de guvern.

Situația frontului românesc devenea tot mai dramatică. Sub forța numerică a trupelor inamice, ai noștri s-au retras.

În octombrie 1916, germanii invadau Oltenia și Câmpia Română și, simultan, altă grupare germană înainta pe la Zimnicea spre București. La sfârșitul lui noiembrie–începutul lui decembrie, Familia Regală, suita, membrii guvernului, oamenii politici, întreaga pleiadă a familiilor importante s-au refugiat la Iași. Capitala a fost ocupată.

La București, au fost lăsați câțiva oameni politici cu vederi filo-germane, între care Alexandru Marghiloman și Constantin Stere.

Ion I. C. Brătianu era din nou acuzat de trădare, dar mai ales că a lăsat ca țara să intre în război complet nepregătită din punct de vedere militar. În această atmosferă grea, la Iași, s-a ținut prima ședință a Parlamentului. Brătianu a spus atunci că el crede în izbânda armatei noastre și că jertfa nu va fi inutilă, adăugând: „Dacă destinul nostru va fi abătut din calea izbânzii, accept să fiu ucis cu pietre". Și mai spunea în zilele grele ale înfrângerii și retragerii la Iași: „Au fost în instinctul național de veacuri al poporului nostru drepturile lui la unire. De azi înainte ele au fost proclamate și recunoscute în Europa prin acte internaționale, care sunt fapte istorice. Oricare ar fi semnele dureroase ale zilei de azi, când asemenea idealuri sunt consfințite de opinia lumii și recunoscute, ele nu pot să ajungă la alt rezultat ultim decât la triumful lor. De aceea, sunt convins că este legat de revendicările noastre un mare interes european. Numai pe un așezământ al principiului naționalităților se poate dezvolta pașnic și puternic viața statelor. Prin urmare, biruința aliaților noștri,

[7] Ioan Scurtu, *op. cit.,* p. 37.

biruința noastră ne apare nu numai ca un rezultat al forțelor care sunt în joc, dar ne apare totodată ca o necesitate istorică pentru oricine crede că omenirea nu este făcută să meargă înapoi…”[8]

Optimismul lui Brătianu a fost răsplătit ulterior de cursul istoriei.

Cel mai impresionant a fost atunci, în prima ședință de la Iași a Parlamentului, discursul lui Nicolae Iorga prin care îi îndemna pe toți: „Să păstrăm cu scumpătate sămânța de credință” și făcea apel la momente glorioase din trecutul nostru, un discurs care înălța sufletește și îndemna ostașii să apere pământul românesc. La cererea lui Brătianu, acel discurs a fost tipărit în multe exemplare și trimis pe front, iar ofițerii îl citeau soldaților care s-au simțit foarte încurajați.

Regele Ferdinand le-a promis pământ ostașilor români. În plus, la 20 iunie 1917, s-a votat în Parlament modificarea Constituției prin introducerea celor două legi, electorală și agrară, gândite încă din 1914, dar abia acum se reușea punerea în practică a ideii, astfel încât urma exproprierea moșiilor de peste 100 de hectare, în vederea împroprietăririi țăranilor și mai ales a luptătorilor de pe front.

Toate acestea au crescut moralul trupelor românești. A contribuit concret la aceasta și preluarea conducerii armatei de către generalul Constantin Prezan și ajutorul dat de Misiunea Militară Franceză, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot. În vara lui 1917, bătăliile de la Mărășești, Mărăști și Oituz au fost câștigate de ostașii români.

Retragerea Rusiei din război în condițiile Revoluției bolșevice și epuizarea armatei române au complicat situația. România a fost nevoită să semneze în luna mai 1918 Pacea de la Buftea-București cu Germania și Austro-Ungaria și să accepte condițiile grele și total nefavorabile nouă. Brătianu a predat pentru aceasta șefia Guvernului în seama lui Alexandru Marghiloman, cu credința că el va obține condiții mai bune pentru România, întrucât era filogerman. Tratatul a fost încheiat, dar nu a fost ratificat de rege, astfel încât, după șase luni, când armata noastră a primit ajutor de la trupele franceze conduse de generalul Berthelot, a pornit din nou ofensiva împotriva Germaniei și Austro-Ungariei. Totuși, prin provizoriul Tratat de la București s-a putut realiza Unirea Basarabiei cu România fără opoziția Puterilor Centrale.

Momentul fericit al Unirii de la 1 decembrie 1918 a sosit și Transilvania s-a unit cu Țara-Mamă, după ce, cu câteva zile înainte, și Bucovina se unise cu Țara.

La recepția dată în cinstea Unirii, Ionel Brătianu le spunea membrilor delegației din Transilvania care aduseseră la București rezoluția Unirii: „De o mie de ani vă așteptăm și ați venit ca să nu ne mai despărțim niciodată! Sunt clipe în viața unui neam când fericirea este atât de mare că răscumpără veacuri întregi de dureri. Bucuria noastră nu e bucuria unei singure generații, ea e sfânta cutremurare de fericire a întregului popor românesc, care de sute și sute de ani a stat sub urgia soartei celei mai cumplite fără a pierde credința lui nestrămutată în această zi ce ne unește și care trebuia să vie, care nu se putea să nu vie”.

De acum înainte, energia bucuriei tuturor trebuia transferată în lupta diplomatică pe plan extern pentru recunoașterea Unirii.

La 18 ianuarie 1919, a început, la Paris, Conferința de pace care trebuia să reglementeze problemele internaționale de după Primul Război Mondial. Șeful delegației române care mergea la lucrările conferinței a fost, desigur, Ion I. C. Brătianu. În amintirile sale politice, I. G. Duca a consemnat vorbele prim-ministrului referitoare la aceasta: „Să știți că voi lupta la Paris pentru aplicarea integrală a tratatului din 1916. Sunt aproape sigur că Aliații nu ne vor da tot Banatul, dar puțin îmi pasă, nu mă duc acolo pentru succese vremelnice, vreau, oricare ar fi hotărârile de azi, să mențin pentru viitor neștirbită, fie măcar pe cale de solemnă protestare, integralitatea drepturilor noastre etnice. Ceea ce a făcut tata cu Basarabia la Berlin, voi face eu acum la Paris cu revendicările noastre spre Apus. Chiar dacă Țara nu mă va înțelege și nu mă va aproba azi, am credința că odată va da dreptate atitudinii mele.”[9]

Desfășurarea lucrărilor Conferinței de pace a fost o deziluzie pentru Ionel Brătianu. Conducerea era asigurată de Consiliul celor patru: liderii Statelor Unire ale Americii, Marii Britanii, Franței și Italiei. Deși Convenția militară din 17 august 1916 prevedea că România se va bucura de aceleași drepturi cu Aliații la Paris, țara noastră era considerată în rândul statelor cu „interese limitate”.

Brătianu a prezentat la Conferință, în numele delegației României, un memoriu în care argumenta necesitatea recunoașterii Unirii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Patria-Mamă. La 1 februarie 1919, el a solicitat să expună

Continuare în pag. 26

[8] Ioan Lupaș, *Istoria unirii românilor,* București, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, 1937, pp. 346–347.

[9] I. G. Duca, *Amintiri politice*, München, Ion Dumitru-Verlag, 1981, vol. II, p. 157.

Ionel Brătianu in biroul său de la Vila Florica, Ștefănești, Argeș, 1925

Urmare din pag. 25

în fața Consiliului suprem punctul de vedere al României. La intrarea în sală, liderul conferinței și al consiliului suprem, George Clemenceau, care era și prim-ministrul Franței, i-a ieșit înainte lui Brătianu, „insistând să nu mai ridice chestiunea tratatelor din 1916, care l-ar indispune pe președintele Statelor Unite și rugându-l să se mărginească la expunerea revendicărilor teritoriale ale României pentru care fusese invitat".[10]

Brătianu însă nu a ținut cont și a făcut o largă referire la obligațiile asumate de România față de Aliați, a adus numeroase argumente istorice, lingvistice și geografice pentru a susține legitimitatea unirii Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei și Banatului cu Regatul României. Interesant este că David Loyd George l-a rugat să arate pe hartă Bucovina.

La 19 februarie, Ion I. C. Brătianu și Alexandru Vaida-Voievod au fost invitați la comisia teritorială în legătură cu Banatul. Deși argumetele lui Ionel Brătianu au arătat apartenența întregului Banat la România, comisia a împărțit privincia între România și Regatul Sârbo-Croato-Sloven.

[10] Alexandru Lapedatu, *Amintiri*, Cluj-Napoca, Editura Albastră, 2015, p. 185.

Despre ziua de 28 iunie 1919, cel mai important moment al lucrărilor de la Conferința de pace de la Paris, Ion I. C. Brătianu le-a spus delegaților români: „Am fost siliți să iscălim tratatul fără să fi avut textul scris și fără ca vreunul dintre noi să-l fi citit. Astfel s-a semnat tratatul cu Germania", după cum nota Alexandru Lapedatu în memorii.

Următorul tratat, cel cu Austria, marile puteri îl elaboraseră fără consultarea statelor interesate. Brătianu a luat inițiativa formării unei acțiuni de solidarizare a statelor mici, cerând dreptul de a examina textul acestui tratat. Ca urmare, li s-a prezentat un rezumat al acestuia. Dar a doua zi acel text fusese modificat, iar statele mici nu au avut acces la el.

Problema mult discutată la Conferința de pace a fost aceea a minorităților, problemă care lăsa loc imixtiunii marilor puteri în treburile interne. Alte prevederi cu care nu era de acord Brătianu erau: „liberul tranzit", prin care se considera că țara noastră se punea sub controlul marilor puteri; „navigația pe Dunăre" care era în detrimentul statelor mici; și o altă împotrivire a lui Brătianu a fost față de „încercarea marilor trusturi internaționale de a acapara bogățiile petroliere ale României."[11]

[11] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 58.

La 2 iulie 1919, Ionel Brătianu s-a retras de la Conferință, proclamând în țară „politica de rezistență", iar din acel moment, între Guvernul român și Consiliul suprem de la Paris a început „războiul notelor" din care nu au lipsit amenințări asupra României pentru a semna Tratatul cu Austria.

Față de refuzul prim-ministrului nostru, Consiliul Suprem a decis încheierea Tratatului la 10 septembrie 1919, punând România în fața faptului împlinit.

României i s-a recunoscut Marea Unire din 1918. Și, așa cum scria I. G. Duca în amintirile sale politice, chiar dacă Brătianu era „omul care aducea în geanta lui tratatul internațional care recunoaștea granițele României întregite", totuși, la București era privit și primit cu ostilitate de adversarii politici, care îi reproșau intransigența din cadrul Conferinței. Brătianu se întorcea cu conștiința că a luptat cu demnitate pentru România și mai știa că în politică recunoștința este o floare rară.

***

Cei care l-au cunoscut îndeaproape și cei care au analizat acțiunile și faptele politice ale lui Ion I. C. Brătianu au spus despre el că a fost înzestrat cu adevărată vocaţie nativă de conducător.

A moștenit un nume pe care l-a onorat și a continuat să-l înalțe în istoria neamului. Dacă tatăl său a avut un rol important în făurirea României moderne, el ne-a a lăsat moștenirea României Mari. Desigur, marii oameni de stat nu pot face ceva de unii singuri, ci ajutați de alți oameni devotați crezului lor. Iar o calitate uriașă a lui Brătianu a fost aceea că a știut să se înconjoare de colaboratori fideli, că a reușit să le valorifice calitățile în slujba idealurilor sale, la care și ei au aderat.

I s-a și reproșat felul de a lua decizii și că apropiații, oamenii politici din partidul său nu reușeau să facă nimic fără el, lăsându-se dominați de viziunea lui. Dar marea sa putere de a domina scena politică a țării a stat în arta de a-l influenţa pe Regele Ferdinand prin Barbu Ştirbey, cumnatul său, și prin Regina Maria, consideră cercetătorii operei sale politice și ai vieții sale. Desigur, taciturnului și timidului Rege Ferdinand i s-a adus învinuirea că se lăsa prea mult în mâna lui Ionel Brătianu când problemele importante ale țării presau. Dar Regele era chiar bucuros să o facă, întrucât avea deplină încredere în el și a fost auzit spunând:

Continuare în pag. 28

Guvernul Ion I. C. Brătianu în 1927

Umare din pag. 27

„Prefer să cad cu Brătianu, dacă ar fi să se întâmple, dar este singurul în care am încredere."[12] Brătianu a fost numit chiar „regele neîncoronat" al României acelei perioade.

Ionel Brătianu a fost ajutat și de faptul că era șeful unui partid de o mare forță economică. Mihail Manoilescu spunea în *Memoriile* sale că el „era stăpân pe finanțele țării", adăugând și că se bucura de un mare prestigiu internațional.

Felul său de a lucra putea să-i inducă în eroare pe unii. Nu trecea cu zilele pe la minister, lucra mai ales acasă la el, unde îi chema pe colaboratori şi pe miniştri. Era adesea văzut cu o carte în mână, mai ales de istorie. Părea un om leneş, dormea după-amiază şi îi plăcea să stea într-un fotoliu imens.

„Țărilor mici le sunt sortiți oameni mari."

Ziaristul Pamfil Șeicaru îl considera pe Ionel Brătianu omul de stat care a fost menit „să joace în istoria României rolul deținut de Cavour în aceea a Italiei." Marele jurnalist îl caracteriza astfel: „Contrar temperamentului românesc, care-și exprimă sentimentele spontan și fără disimulări, Ionel Brătianu era reticent, iar în relațiile sale păstra o amabilitate artistocratică, fără nici o nuanță de intimitate și lipsită de confidențe. Acțiunile sale semănau cu mișcările unui cal de munte, care nu înaintează decât după ce s-a asigurat de soliditatea pietrei de care-și va sprijini centrul de greutate. De tip meditativ, avea repulsie pentru publicitate; se abținea să facă promisiuni inconsistente și detesta orice demagogie. În hotărârile pe care urma să el ia, proceda în spirit cartezian. Odată decizia luată, era de neabătut în executarea ei, acceptând riscurile inerente oricărei acțiuni."[13]

Despre același fel de a chibzui îndelung înainte de a lua o hotărâre importantă scrie și I. G. Duca, om politic apropiat și fidel lui Brătianu: „El nu se hotăra niciodată repede. Elaborarea hotărârilor sale era întotdeauna înceată, uneori chiar greoaie, fiindcă, înzestrat în cel mai înalt grad cu simțul contingențelor, din primul moment îi apăreau în minte toate repercusiunile probabile şi posibile ale unui act, aşa încât, înainte de a se hotărî să facă acel act, examina, reexamina, contraexamina toate urmările [...] Dar, odată gestațiunea terminată, nu am întâlnit în toată viaţa şi în toată cariera mea politică, om mai neclintit în ducerea la capăt a hotărârilor sale".[14]

A avut și mulți adversari. În torentul luptelor politice care sunt cel mai adesea pline de subiectivism, Ion I. C. Brătianu a știut să se detașeze în momentele esențiale și să gândească la scara mare a istoriei. Când, întorcându-se de la Conferința de pace de la Paris, în 1919, a fost primit cu ostilitate de o parte a clasei politice, el s-a adresat parlamentarilor cu aceste cuvinte: „Sunteți, domnilor, reprezentanții unui popor care este mândru și poate fi mândru de trecutul său și care trebuie să aibă mare încredere în viitorul său. Nu scădeți rolul pe care el trebuie să-l aibă în lume; fiți cât de modești pentru persoana dvs., nu fiți modești pentru poporul pe care îl reprezentați".[15]

Iar dacă opiniile românilor cu privire la personalitatea lui Ion I. C. Brătianu pot fi pline de subiectivism, credem că rândurile scrise de diplomatul francez care a fost contele de Saint-Aulaire pot fi convingătoare: „Brătianu, un vechi elev al Şcolii politehnice din Paris şi foarte familiarizat cu literatura noastră, se exprima într-o franceză foarte curată, cu un amestec de supleţe şi autoritate. Partizanii noştri cei mai zeloşi îi reproşau un exces de prudenţă şi prevesteau că, întrucât dorea să aibă toţi sorţii de partea lui, se hotăra prea târziu. Blondel îl numea «cămătar de timp». Se pricepea foarte bine să câştige timp fără să-şi sâcâie adversarul. Viitorul apropiat mă va face să descopăr înaltele calităţi care fac din el unul dintre cei mai mari oameni de stat ai generației sale, mai mare decât «cei trei mari»: Wilson, Lloyd George şi Clemenceau. Nimic mai firesc: ţărilor mici le sunt sortiţi oameni mari."[16]

[12] Afirmaţie consemnată de Ioan Lupaş în cartea *Regele Ferdinand,* Cluj, 1929.

[13] Pamfil Şeicaru, *România în Marele Război*, Bucureşti, Editura Eminescu, ,1994, p. 65.

[14] I. G. Duca, *Portrete şi amintiri*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1932, pp. 26-27.

[15] Ioan Scurtu, *op. cit.,* p. 102.

[16] Contele de Saint-Aulaire, *Însemnările unui diplomat de altădată în România, 1916–1920,* Bucureşti, Editura Humanitas, 2016, p. 54. August-Felix-Charles de Beaupoil, conte de Saint-Aulaire, a trăit între anii 1866–1954 şi a fost numit, în 1916, ministru plenipotenţiar la Bucureşti, reuşind să obţină angajamentul României alături de Antanta.

Historia

ROMÂNIA 100 – TABLOU DEMOGRAFIC
Detaliu transilvan

Ani Bradea
Poetă, prozatoare, ziaristă

Trebuie să precizez, de la bun început, că tot ceea ce scriu în acest text se bazează pe consultarea unor arhive cât se poate de reale. Am studiat (în vederea scrierii unui text de analiză socio-demografică, pe care l-am publicat în revista ”Tribuna”) câteva registre de stare civilă de acum o sută de ani, aparținând unei mici comunități rurale, aflate atunci în plin Imperiu Austro-Ungar. Numele localității nu este important în context, deoarece tot ceea ce îmi doresc este o reprezentare, o mostră pentru acest gen de așezări din Transilvania acelor ani, cu populație preponderent românească. Registrele de stare civilă studiate mi-au oferit un tablou demografic extrem de interesant al populației românești (și nu numai), care trăia în acest teritoriu cu o sută de ani în urmă. Sigur, statisticile privind mișcarea naturală a populației, într-un anumit interval, sunt influențate în principal de natalitate și mortalitate, dar, mai ales pentru perioada vizată, și informațiile privind căsătoriile sunt extrem de importante, având în vedere faptul că sfârșitul anului 1918 a însemnat și întoarcerea de pe front a tinerilor soldați, așadar a segmentului de populație cel mai reprezentativ pentru căsătorie.

Arborele vieții

Localitatea se risipea, atunci ca și acum, printre coline domoale, împodobite cu păduri pe creste și pe malul stâng al unui râu care crease o mică deltă roditoare, cuprinzând cam tot pământul care se putea cultiva. Doar că el nu se afla în proprietatea oamenilor, numai o foarte mică parte era a truditorilor săi, cele mai mari suprafețe, precum și întinse păduri, erau în stăpânirea familiei nobiliare maghiare care locuia într-un mic palat. Și care, surprinzător pentru multe alte povești pe care le-am citit și auzit despre grofi, a fost apreciată de comunitatea românească de aici, lăsând

Continuare în pag. 30

Biserica fortificată Sf. Servatius din Cristian, județul Sibiu

Urmare din pag. 29

în urmă o amintire extrem de favorabilă pentru urmașii săi. Ba chiar pe ultimul membru al familiei, cel pe care l-a surprins naționalizarea în sat, deposedat fiind de toată averea, de ajunsese aproape un cerșetor, înecându-și nenorocirea în băutură, sătenii nu l-au alungat. L-au hrănit, ducându-i bucate cu rândul și l-au ajutat atunci când a căzut bolnav. Dar asta este alta, cu totul altă poveste.

Revenind la cercetarea despre care vorbeam mai sus, o primă observație, care vizează toate cele trei tipuri de acte studiate, respectiv: naștere, căsătorie și deces, se referă la data la care apare înregistrat primul act în limba română. Chiar dacă unirea cu România s-a săvârșit la 1 decembrie 1918, primul act scris românește apare abia în luna mai a anului 1919. Dar, ca o ciudățenie căreia nu i-am găsit explicația, la sfârșitul anului 1918, la ultimul act de naștere mai este adăugată, după mențiunea de închidere a registrului pe anul respectiv, încă o înregistrare, un act de naștere în limba română, copilul fiind un „băiet", așa scrie sub numele său, o exprimare specifică mai degrabă Moldovei decât Transilvaniei. Apoi, anul 1919 continuă cu aceeași grafie maghiară, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, dovadă clară a faptului că a mai durat o vreme până ce noua administrație s-a instalat.

Sfârșitul războiului a influențat în cea mai mare măsură, comparativ cu celelalte evenimente majore din viața omului, căsătoriile. Dacă în 1918, registrul privind căsătoriții numără 37 de acte încheiate, dintre care, răspândite de-a lungul lunilor anului sunt, în medie, 2-3 căsătorii pe lună, în noiembrie 1918 numărul lor se ridică la 8, pentru ca luna ianuarie a anului următor să înregistreze nu mai puțin de 18 căsătorii încheiate. Bărbații întorși acasă sunt dornici să-și întemeieze familii, viața comunității înflorește, astfel că anul 1919 aduce o explozie a căsătoriilor, înregistrându-se 99 de acte, aproape de trei ori mai multe decât în anul anterior. Interesant de observat este și faptul că în anul care precede Marea Unire, respectiv 1917, în plin război, s-au încheiat doar 11 căsătorii (dar, comparativ, creșterea din 1918 este de asemenea spectaculoasă, cu de peste trei ori mai multe acte de căsătorie încheiate), pentru ca în 1920 lucrurile să înceapă să se stabilizeze: este anul în care au avut loc 50 de căsătorii. Vârsta medie a soților, atât în 1918, cât și în anul următor, este undeva la 25 de ani pentru bărbați și 20 de ani pentru femei. Ca o particularitate, femeile nu se căsătoreau foarte tinere, sunt rare cazurile în care vârsta soțiilor scade sub 20 de ani, practică foarte răspândită înainte de război. Încă o dovadă a faptului că flagelul a întrerupt cutumele societății, a suspendat o vreme rânduiala obișnuită a satelor, iar revenirea la vechile obiceiuri s-a făcut, cum e și firesc, prin recuperarea a ceea ce nu s-a putut înfăptui, adică a căsătoriilor rămase restante. Deloc de neglijat este și faptul că, în perioada respectivă, concubinajul era un fenomen puțin răspândit.

Fiind o populație preponderent românească, religia soților, până în mai 1919 (până la scrierea românească), este greco-catolică, un procent de 13% dintre cei care se căsătoresc

având religia reformată, ceea ce înseamnă că aceștia făceau parte din comunitatea maghiară de aici. Odată cu scrierea în limba română apare menționată religia soților ca fiind, în marea majoritate a cazurilor, *grec-ortodoxă* (inedită asociere de termeni!). O bună perioadă de timp se va menține această denumire, care dovedește, consider eu, faptul că populația românească trecuse masiv la ortodoxism, practic toți cei care fuseseră greco-catolici deveniseră *grec-ortodocși*, dar administrația încă nu se familiarizase cu termenul corect.

Fără îndoială că multitudinea de căsătorii încheiate la sfârșitul anului 1918 și începutul anului 1919 a dus, în perioada imediat următoare, la sporirea numărului de nașteri. Astfel, în cercetarea registrelor de născuți am putut observa cum în 1918 s-au înregistrat 83 de acte, pentru ca în 1919 numărul acestora să crească foarte mult. S-au născut în total 137 de copii, dintre care 93 în a doua jumătate a anului, adică aproape 70% din numărul nașterilor pe anul 1919. Vârsta părinților relevă faptul că sporul natural a fost influențat nu doar de noile căsătorii, cât, în general, de întoarcerea bărbaților de pe front în familiile lor. Majoritatea părinților acestor copii au vârste cuprinse între 30 și 40 de ani, sunt și cazuri de tați care au 50 de ani la nașterea copilului, situații, de asemenea, neobișnuite înainte de război. Abia după aceea vine categoria părinților de peste 20 de ani. În toată perioada analizată, luând în considerare toate înregistrările privind nașterile, un singur tată are vârsta sub 20 de ani, respectiv 19 ani, și am găsit o singură mamă în această categorie de vârstă, care împlinise doar 17 ani.

Raportat la numărul nașterilor și al căsătoriilor din anul Marii Uniri, ținând cont și de faptul că obiectul prezentului studiu îl constituie o comunitate mică, numărul deceselor poate părea cel puțin șocant. 182 de acte au fost înscrise în registrele privind decedații în anul 1918! Comparativ, în anul anterior au fost 100 de decese, iar în 1919 s-au înregistrat 81 de astfel de acte. Dintre cei care au murit în 1918, 47% au fost copii, cu vârsta de până la 16 ani. Începând cu luna octombrie a anului 1918, apare la cauza morții o însemnare care va acoperi această rubrică în peste 90% din cazuri. Mai mult, din cele 182 de decese, 107 se vor produce începând cu luna octombrie a anului 1918, iar în perioada octombrie 1918–iunie 1919, în procent de peste 90%, așa cum spuneam, cauza morții a fost aceeași: *spanyolinfluenza* (în limba maghiară). Gripa spaniolă, care a bântuit întreaga Europă și nu numai, a lovit și România în chiar primul an al existenței sale ca stat unitar și a ucis mult mai mulți oameni decât a făcut-o Primul Război Mondial, pe toate câmpurile sale de luptă. Alături de cumplita molimă, stau înscrise, în rubrica privind cauzalitatea deceselor, următoarele: *tifos*, *oftică*, *morb de inimă*, *morb de foale*, *morb de apă*, *morb de grumazi* (*morb* fiind un cuvânt care s-ar traduce astăzi prin boală), *slăbiciuni de naștere* (la copii în vârstă de doar câteva zile) sau *născut fără vreme*, *slăbiciuni de bătrâneață* (persoane în vârstă de 70 de ani), *tuberculoză*, *dizenterie*. Dincolo de limbajul arhaic, interesant pentru limba română pe care o utilizăm în zilele noastre, toate aceste diagnostice trădează lipsurile materiale și condițiile vitrege în care trăiau oamenii cu un veac în urmă.

Poate nu este lipsit de importanță ca în contextul societății românești actuale, și în aceste momente de sărbătoare, să încercăm un exercițiu de imaginație: să aruncăm o privire în urmă cu o sută de ani, să surprindem o secvență și să o comparăm cu ceea ce am ajuns să trăim astăzi. Saltul societății este, cred eu, spectaculos, raportat la un timp atât de scurt totuși. Iar pentru a reuși acest

„Chiar dacă unirea cu România s-a săvârșit la 1 decembrie 1918, primul act în limba română trecut în registrele de stare civilă ale unei localități din Transilvania apare abia în luna mai a anului 1919.”

lucru, arhivele, locul în care mai găsim documente doveditoare ale acelei lumi, sunt tot atât de importante precum vestigiile pentru arheologi. Așa cum săpăturile scot la lumină detalii interesante despre civilizații trecute, toate aceste observații care se pot face pe marginea unor acte de stare civilă, în cazul de față, foarte seci și oficiale de altfel, pot contura portretul, și nu doar demografic, al unei lumi care, dacă acordăm suficientă importanță trecutului istoric, ne poate defini pe noi cei de astăzi.

Eu am încercat aici doar un detaliu dintr-un tablou de mare amploare, care, îmi place să cred, se va reconstitui de către scriitori, istorici, artiști, oameni de cultură români, în acest an aniversar.

Historia

PREMISELE CREĂRII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

Mirela Nicolae
Ziaristă
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

După primul Război Mondial, situația învățământului românesc nu a fost una fericită. Reîntregirea ţării, prin alipirea Basarabiei, a Bucovinei, a Transilvaniei, Banatului, Crişanei, Maramureşului şi Sătmarului, i-a adus în graniţele sale pe românii care visaseră şi speraseră unirea naţiei, vreme de generaţii. Cetăţeni ai României au devenit şi cetăţenii principalelor minorităţi din provinciile alipite: ruşi, saşi, secui, maghiari, tătari, turci etc. Toţi aveau nevoie de localuri pentru şcoli, unde să înveţe, de locuri de muncă, de susţinerea, măcar legislativă, pentru a-şi construi un viitor şi pentru a se convinge că Unirea cea Mare nu a fost în zadar şi nici discriminatorie.

De pildă, învăţătorii şi profesorii ruşi din Basarabia au refuzat multă vreme să predea în limba română, făcând spionaj în favoarea funcţionarilor care făcuseră parte din guvernul Kerenski, al doilea guvern bolşevic. Pentru a vedea cum se lucra în România, la jumătatea lunii august 1918, o primă delegaţie a învăţătorilor români de la Cahul a vizitat oraşul Iaşi. Ziarul „Universul" notează însă, la data de 26 aprilie 1924, că „numai prin transferarea învăţătorilor din vechiul regat în Basarabia şi a celor din Basarabia în vechiul regat se va grăbi naţionalizarea acestei provincii".

La câteva zile distanţă, deşi pe canalele oficiale se preciza intenţia unificării sistemului şcolar, dl. Dăscălescu din Basarabia arăta că „deşi au trecut trei ani de la alipire în provincia de peste Prut se mai găseşte şi azi un număr mare de profesori ruşi care până la 1907 au fost agenţi de rusificare a poporului moldovenesc". Acesta cerea să se ia măsuri pentru a se îndepărta elementele ruseşti din şcoala românească. El mai arăta că „în Basarabia nu există şcoli primare, tinerii putând intra direct în liceu printr-un simplu examen."

Câteva luni mai târziu, în spaţiul public au apărut polemici săseşti pe marginea noii legi a învăţământului secundar: „Saşii au obţinut modificarea unor articole din acel proiect care interesau de-aproape şcolile săseşti".

De fapt, aşa cum ziariştii menţionaseră în februarie 1924, „crearea de şcoli şi universităţi rămâne sterilă atâta timp cât lipsesc şi manualele necesare. Utilizarea manualelor străine constituie o primejdie în situaţia de azi".

Cel puţin 6-7 ani de la momentul **Unirii (1 Decembrie 1918)**, profesorii au avut salariile de dinainte de război. Deşi, prin asociaţiile constituite, au adresat cereri repetate Parlamentului şi Guvernului, lefurile s-au mărit după 1925. La 30 aprilie 1921, în cotidianul ,,Universul", cea mai mare publicaţie din ţară, institutorul V. I. Cănia din Bârlad, căpitan de război, trimitea o scrisoare deschisă prin care deplângea soarta breslei din care făcea parte: „Câţi profesori de toate gradele nu şi-au găsit moartea la Turtucaia, Dobrogea, Mărăşeşti, Mărăşti, Oituz? [...]. De ce s-au dublat salariile maiştrilor de la şcolile de meserii? Au aceştia la bază studii superioare unui membru al corpului didactic, afară de foarte mici excepţii? [...] Ce s-a avut în vedere, deci, când li s-a sporit salariul de bază de la 500 la 900 lei lunar? Să nu se uite apoi că atât maeştrii cât şi elevii şcolilor de meserii beneficiază de o parte oarecare din vânzarea obiectelor lucrate şi vândute, pe când un profesor nu are absolut niciun beneficiu".

Nici în 1924, situaţia salariilor nu este clarificată. Delegaţia institutorilor a trimis către ziare o scrisoare intitulată: „Salariile membrilor corpului didactic primar", în care precizează la 23 martie 1924 că „mizeria, d-le ministru, îşi întinde nesăţioasă umbrele pieirii peste noi, în vreme ce viaţa s-a scumpit de 40–60 de ori, iar din unele puncte de vedere, de 100 de ori [...] ne mulţumim cu posibilitatea de a trăi cu leafa din 1916, constatată şi aceea destul de mizerabilă".

Primul liceu românesc înfiinţat în Transilvania după 1 Decembrie 1918: Liceul „Mihai Viteazul" din Alba iulia, ale cărui cursuri s-au deschis pe 1 februarrie 1919.

„După 1918, marele merit al dezvoltării învățământului îi rămâne controversatului profesor şi ministru Constantin Angelescu."

După 1918, în ziare şi în adunări publice, s-a vorbit mult despre reformarea sistemului şcolar, reformă care s-a produs ulterior atât prin schimbarea legislaţiei, cât şi prin construirea a numeroase localuri de şcoli. Marele merit al dezvoltării sistemului îi rămâne controversatului profesor şi ministru **Constantin Angelescu**, acuzat în epocă de adversarii politici, de furt din fondurile pentru materialele destinate clădirilor. Nici până azi, acuzaţia nu a fost confirmată, dar prof. Constantin Angelescu, cel căruia îi datorăm mare parte din şcolile care există, fiind funcţionale şi azi, a căpătat o poreclă simpatică: Ministrul-cărămidă.

Cu siguranţă, din când în când, au fost furaţi bani, dar de către administratorii locali. Sub titlul *Însemnate fraude cu construcţiunile şcolare*, acelaşi ziar „Universul" anunţă, la 16 mai 1924, arestarea directorului şcolii normale din Caracal şi prezintă situaţa unui deputat guvernamental: „În urma unui control dispus de Ministerul Instrucţiunii s-a constatat că Popa Haralambie a delapidat fondurile pentru construcţia de localuri cumpărând materiale de la deputatul liberal Voiculescu, la preţuri crescute de câteva ori".

Pentru a impulsiona construcţia de şcoli, profesorul Angelescu a avut o idee strălucită, aceea de a acorda autonomie sporită comitetelor şcolare şi de a responsabiliza comunităţile, în special pe cele rurale. Datorită acestor comitete, fondurile s-au strâns mai rapid şi în sume mai mari. În 7 iulie 1924, la primul Congres al Comitetelor şcolare, desfăşurat la Bucureşti, jurnalistul de la „Universul" relatează, pe larg, situaţia de fapt a schimbărilor şi progresului, dar şi a neajunsurilor care trebuie soluţionate: „D. ministru (C. Angelescu) arată că în vechiul Regat, comitetele şcolare au ajutat ministerul cu peste 192 milioane lei, bani care au fost vărsaţi la fondul noilor construcţii şcolare. Cele 4.000 de şcoli care s-au construit în ultimii doi ani [1921–1923, *n.n.*] se datoresc comitetelor şcolare şi ţărănimii noastre care a-nţeles aşa de minunat rostul şcolii noastre".

La nivelul anului 1924 erau înfiinţate şi funcţionau 34 de comitete şcolare judeţene în vechiul Regat, 5 în Ardeal, niciunul în Bucovina, 6 în Basarabia. Pe lângă ele funcţionau aşa-numitele „comitete secundare": 136 pe lângă şcolile secundare, 17 pe lângă şcolile normale şi 17 pe lângă cele profesionale. Veniturile aduse de acestea în anul şcolar 1922–1923 s-au ridicat la 59,2 miloane de lei împreună cu alte 194 milioane oferite de comune pentru construcţia de şcoli.

Primii ani postbelici au mai adus în atenţia politicienilor şi a populaţiei: scandalul diplomelor universitare falsificate în mai multe centre din ţară, agitaţiile studenţeşti, înfiinţarea grădinilor de copii (viitoarele grădiniţe), primele colonii şcolare şi cele dintâi congrese şi concursuri la disciplinele de profil.

Unitatea de sistem, realizată de legiuitor după 1926, în plin avânt economic, va aduce cu sine şi bunăstarea cadrelor didactice, scăderea accelerată a analfabetismului tradiţional, prestigiul României în materie de şcoală şi educaţie.

Historia

Poarta Praetoria, Porolissum (satul Moigrad, comuna Mirșid, jud. Sălaj)

„Istoria fără adevăr își pierde însemnătatea, ea nu mai este istorie."

George Barițiu

„Un popor este o comunitate care nu are decât un singur suflet și o singură istorie."

Henri Lacordaire

„Oamenii care fac istorie nu au timp să o scrie."

Klemens von Metternich

„Vreau să întreb: să fii în istorie sau să fii în adevăr?"

Constantin Noica

„Istoria ne arată că din istorie nu învățăm nimic."

Antoine de Saint-Exupéry

„Istoria își bate joc de cei care nu o cunosc, repetându-se."

Nicolae Iorga

„Istoria lumii este tribunalul lumii."

Friedrich von Schiller

„Am ajuns la concluzia că istoria este o roată. «Inconștiența este esența mea», spune roata."

Boethius

„Istoria este știința a ceea ce nu se întâmplă de două ori."

Paul Valéry

„Puterea este parazitul unui organism trans-social, ce însoțește întreaga istorie a omului, și nu doar istoria sa politică."

Roland Barthes

„Istoria este o galerie de tablouri în care sunt puține originale și multe copii."

Alexis de Tocqueville

„Contemporanii sunt cei mai răi istorici."

Mihai Eminescu

„Antichitatea este aristocrația istoriei."

Alexandre Dumas

„Omul se naște, deja, prăbușit în istorie."

Octavian Paler

„Jur pe onoarea mea că pentru nimic în lume nu aș vrea să-mi schimb patria sau să avem o altă istorie decât istoria înaintașilor noștri."

A. S. Pușkin

„A rupe continuitatea cu trecutul, a vrea să începi din nou înseamnă a aspira să cobori și să plagiezi urangutanul."

José Ortega y Gasset

„Sub fiecare cruce zace o istorie a lumii."

Heinrich Heine

„Nu resemnații scriu istoria, ci cutezătorii ei. Prin aceștia, neamurile sunt veșnice."

Corneliu Coposu

Historia

Historia

140 DE ANI DE RELAȚII DIPLOMATICE ȘI CULTURALE ROMÂNO-TURCE

Urfet Șachir
Scriitoare, profesoară

Așezarea în sud-estul Europei și nordul Balcanilor, pe rutele de tranzit dintre Orient și Occident, pământul său mănos și o hidrografie extinsă au determinat unele comunități, precum: romani, huni, avari, bulgari, slavi, maghiari, să se așeze în spațiul carpato-danubiano-pontic încă din cele mai vechi timpuri.

Începând cu primele decenii ale secolului al XV-lea și până în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, toate regiunile care formează astăzi teritoriul României moderne s-au aflat, pentru diferite perioade, fie sub administrația directă, fie sub suzeranitatea Imperiului Otoman. După cucerirea Dobrogei în 1420, dar mai ales după succesul militar obținut în bătălia de la Mohács din 1526, Imperiul Otoman se așază de-a lungul Dunării pentru aproape cinci secole, schimbând tot echilibrul de putere în această regiune.

Chiar dacă în primele decade ale secolului al XVIII-lea, regiunile intra-carpatice devin parte a Imperiului Habsburgic, principatele dunărene cunosc o și mai mare apropiere de Poartă, fapt reflectat și de lucrarea *Istoria Creșterii și Descreșterii Imperiului Otoman*, redactată în limba latină, *Historia Incrementorum atque Decrementorum Aulae Othomanicae*, în două părți, de către domnitorul moldovean **Dimitrie Cantemir**. Manuscrisele, completate între 1714–1716, includ biografiile a nouăsprezece sultani, de la întemeietorul imperiului, Osman, până la Ahmed al III-lea, contemporan cu autorul, furnizând date importante cu privire și la instituțiile statale și publice otomane. Totodată ele descriu și o serie de fapte din viața cotidiană, tradițiile și obiceiurile turcilor, cum ar fi: ceremonia primirii ambasadorilor la Înalta Poartă, ritualul circumciziunii ori sărbătoarea bairamului, preocupările culturale și artistice, viața în palatul imperial, detalii interesante despre viața din imperiu ș.a.

Până în 1821, statele Țara Românească (*Eflak – Valahia*) și Moldova (*Boğdan*) au fost administrate ca provincii, mai întâi de voievozi autohtoni și mai apoi de familiile de *rumi* [1] selectate din cartierul Fener din Istanbul. După invazia rusească în urma războiului ruso-turc din 1829, se semnează la Edirne un acord care prevede unele privilegii pentru provinciile Valahia și Moldova. În anul 1856, ca urmare a înfrângerii Imperiului Rus în Războiul Crimeii, Țara Românească și Moldova își câștigă autonomia, sub tutela comună a Imperiului Otoman și a Congresului Marilor Puteri (Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei, Al doilea Imperiu Francez, Regatul Sardiniei, Imperiul Austriac, Prusia și, doar la un nivel simbolic și declarativ, Imperiul Rus).

Continuare în pag.36

[1] *Rum* – grec din afara Greciei (Baubec, A; Kamer Baubec, G.D., *Dicționar turc–român*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2011).

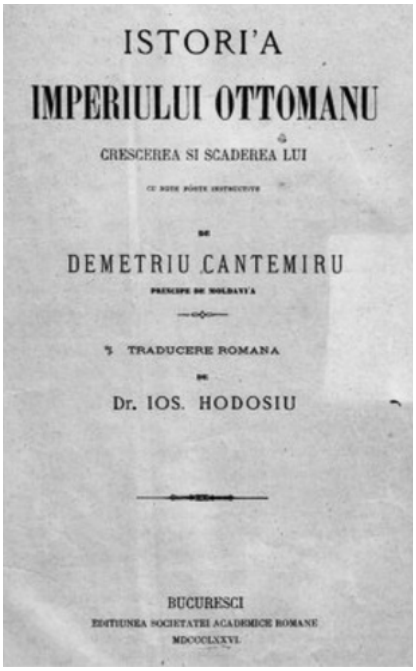
ISTORI'A
IMPERIULUI OTTOMANU
CRESCEREA SI SCADEREA LUI
DE
DEMETRIU CANTEMIRU
PRINCIPE DE MOLDAVIA
TRADUCERE ROMANA
DE
Dr. IOS. HODOSIU
BUCURESCI
EDITIUNEA SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE
MDCCCLXXVI

Ediție din 1876

Moscheea din Constanța

Urmare din pag. 35

La 24 septembrie 1859, apare un nou stat pe harta Europei, Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești, conduse de principele Alexandru Ioan Cuza, transformat în 1866 în Principatul România, după ce este adus principe Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen. După războaiele ruso-turce din anii 1877–1878, se încheie complet existența în regiune a stăpânirii de secole a Imperiului Otoman, România câștigându-și **independența** deplină în 1878. Această independență este recunoscută la nivel internațional prin *Tratatul de la Berlin*, semnat la 13 iulie 1878. Pe 26 martie 1878, România se proclamă *regat* (*Armaoğlu, 1997*) și anexează teritoriilor sale fosta regiune otomană Dobrogea (*Uçarol*, 2000), primită drept compensație pentru pierderea sudului Basarabiei în favoarea Imperiului Rus, în ciuda asigurărilor rusești de dinainte de război.

Ulterior acestui moment, are loc retragerea administrației turcești din Dobrogea, concomitent cu o migrație intensivă a populației de origine turcă, în special către Anatolia, lucruri care fac ca educația și cultura turcă din această zonă să intre în declin. Cu toate acestea, lunga coabitare de aproape 500 de ani dintre români și otomani a lăsat puternice amprente atât asupra societății și culturii românești, cât și asupra celor otomane, ambele înregistrând schimbări la nivelul propriilor tradiții și valori culturale. Relațiile economice bilaterale continuă însă să se conformeze aceleiași geometrii cooperative din perioada anterioară. Referitor la acest fapt, notează istoricul cercetător Mihnea Berindei, ca țări tributare Imperiului Otoman, principatele dunărene s-au bucurat nu doar de privilegii politico-economice, ci și de beneficii din comerț, care au depășit cu mult obligațiile către Poartă, fapt demonstrat de averile marilor boieri și ale domnitorilor, „precum şi interesul crescând al acestora pentru obiectele de lux şi civilizaţie care parveneau din Imperiul Otoman”[2].

Până la Primul Război Mondial, România duce o politică de consolidare a naționalității românești în fostele sale teritorii, aflate în componența statelor vecine. După doi ani de neutralitate, România intră în război în 1916 de partea Puterilor Antantei, având ca obiectiv includerea în teritoriul național a regiunilor locuite de români, aflate sub control austro-ungar. Rezultatul acestui demers este alipirea la statul român, în perioada 1918–1919, a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei (*Stephen, 2003*). Se înfăptuiește astfel **Marea Unire din 1918**, care a dus la constituirea **României Mari**. Marea Unire, încheiată de facto la **1 decembrie 1918**, odată cu unirea Transilvaniei cu Regatul României, se bucură de recunoașterea diplomatică, după eforturi solicitante, abia în 1920. Între cele două războaie, **România Întregită** se bucură de cea mai mare suprafață teritorială, toate teritoriile locuite de români fiind cuprinse, pentru prima dată, între granițele unui singur stat.

Perioada interbelică reprezintă o veritabilă epocă de aur a relațiilor bilaterale româno-turce. România participă la Conferința de la Lausanne (1922–1923), unde sprijină Turcia pe tema capitulațiilor, fapt care va duce ulterior la ridicarea legațiilor diplomatice din cele două state la rang de ambasadă. În paralel, cele două state reușesc să stabilească un front comun pentru a menține status quo-ul în Balcani și în Europa, fapt evidențiat și prin participarea la Pactul Balcanic sau prin sprijinul acordat de România Turciei în cadrul negocierilor Tratatului de la Montreux (1936), privind regimul strâmtorilor. La nivel bilateral, în 1929 este semnat primul acord între România și Turcia, vizând cooperarea în domenii politice și economice, urmat în perioada următoare de o serie de vizite la nivel înalt și de semnarea mai multor documente.

[2] Mihnea Berindei, *Importanța arhivelor otomane pentru istoria României – jaloane pentru studierea lor*, în „Dilema Veche”, nr. 517, 9–15 ianuarie 2014.

Mustafa Kemal Atatürk

Apropierea dintre România și Turcia atinge un nivel extrem de ridicat, fapt relevat și de discursul Președintelui Turciei, **Mustafa Kemal Atatürk**, din data de 16 octombrie 1930, cu prilejul ceremoniei prezentării prerogativelor ambasadorului României la Ankara, **M. Jean Camp**:

„Domnule ambasador,
Primesc cu mare plăcere scrisoarea care mă informează asupra numirii domniei-voastre din nou lângă mine într-o poziție specială, de ambasador. Am ascultat de asemenea cu aceeași plăcere declarația dvs. despre eforturile pe care le veți depune în continuare pentru intensificarea bunelor relații stabilite între națiunea turcă și cea română. Veți avea un răspuns foarte consistent din partea Guvernului Republicii cu privire la aceasta și puteți fi sigur că veți avea sprijinul meu personal pentru îndeplinirea înaltei dvs. misiuni. Pentru aceste motive, doresc Majestății Sale Regele Carol al II-lea fericire personală și liniște națiunii române." (Sevim vd. 2006:760) [3]

În data de 17 octombrie 1933, cu ocazia vizitei ministrului extern român **Nicolae Titulescu** la Ankara, România și Turcia semnează *Tratatul de prietenie, de neagresiune și arbitru*. După Al Doilea Război Mondial, o dată cu înfrângerea Germaniei, România este considerată învinsă, fiind forțată să părăsească Uniunea Sovietică și să lase Basarabia sub ocupația sovietică. România rămâne expusă presiunii sovietice și este forțată să adopte regimul comunist. Pierde, de asemenea, jumătatea de nord a Bucovinei, ținutul Herței, Cadrilaterul și Insula Șerpilor. După căderea Cortinei de Fier, România trece printr-o perioadă foarte turbulentă din punct de vedere politic și economic, aflându-se în interiorul unor importante schimbări sociale. Scăpată de ideologiile impuse, generația tânără a intrat rapid în schimbări sociale, care au afectat societatea nu numai în epoca noastră, ci de-a lungul istoriei omenirii.

Potrivit cercetărilor, în formarea și modelarea culturii contemporane româno-otomane, s-a explorat, în special, contribuția limbilor și a imaginilor. Se subliniază prezența rădăcinii turcești în cuvintele românești, trecerea acestor cuvinte în limba română fiind luată în considerare, în parte, ca factori culturali și istorici. Dacă ar fi să exemplificăm, denumirile unor localități din Dobrogea, cum ar fi *Babadag* (*Babadağ – Muntele lui Tata*), ori chiar a unor produse culinare, precum *sarma* sau *șuberek*, pot fi grăitoare. De asemenea, muzica veche românească a fost mult timp sub influența muzicii din Balcani, **Grigore Chiazim** fiind unul dintre rapsozii cu nume sonor, care a interpretat cu măiestrie piese din folclorul dobrogean, realizând o creație solistică deosebită în special cu cobza. La o sută de ani de la Marea Unire, relațiile dintre Turcia și România au evoluat într-un ritm constant, extinzându-se cooperarea într-o gamă largă de domenii, precum: comerț, energie, transport, cultură, educație ș.a. De asemenea, investițiile turcești în diferite sectoare, precum bancar, construcții, textile, industrie sau prelucrarea produselor alimentare se dezvoltă tot mai mult, mii de firme turcești operând activ în România. Turcia este al treilea mare investitor străin în România.

Nu în ultimă instanță, minoritatea turcă din România reprezintă o punte de legătură socială și culturală între cele două țări, îmbogățind relațiile bilaterale existente de secole. Politicile prietenoase ale statului român față de minorități au facilitat eforturile lor pentru păstrarea identității culturale. De asemenea, membrii comunității turce, în calitate de cetățeni români, au adus contribuții importante în cadrul statului român și societății românești în diferite domenii, precum: medicină, justiție, științe, artă și cultură.

> ***„La o sută de ani de la Marea Unire, relațiile dintre Turcia și România au evoluat într-un ritm constant."***

Bibliografie selectivă:

Mete Yusuf USTABULUT2; Kürşad KARA3, *Romanya'da Türk Dili Tarihi ve Dobruca'daki (Köstence),*Türkoloji Eğitimi1.

Ragıp Gökçel, *Romen-türk kültürel etkileşiminin romen diline yansımaları (The Effects of the Romanian-Turkish Cultural Interaction on the Romanian Language),* The University of South-East Europe Lumina, Bükreș, Romanya.

Ömür Şölendil, ambasadorul Republicii Turcia la București: *„Relațiile dintre Turcia și România au evoluat într-un ritm constant de-a lungul ulimilor ani"*, interviu în „Balcanii și Europa", nr. 17, septembrie 2018.

[3] Selman Yaşar, *Türkiye – Romanya ilişkileri (1930–1938),* în *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 7/4, Ankara, Turkey, Fall 2012, p. 3199–3213. Traducere de Urfet Șachir.

Poeții LEVIATHAN

Ani Bradea

Era o vreme

când totul se reducea la jumătate,
la prima jumătate,
nevinovată bucurie
înainte de a cunoaște întregul.

Când cerul era o căldare prea plină,
ce-și revărsa prinosul asupra ta,
deși n-aveai pe nimeni plecat
cu steaua lui în spate
în lutul din coama dealului.

Cunoști doar începutul poveștii,
acela în care visezi
căluți de lemn rotindu-se
amenințător,
până când,
până când rochia imaculată
se pătează cu maci.

Și vine o vreme,
după alte zile și nopți,
în care se inventează culorile,
scurse apoi,
rând pe rând,
în cealaltă jumătate
de noapte, care mușcă nemilos
ca un corb din carne.

Nu mai ai timp să-ți vindeci rănile,
din urmă vin alții...
Cu ce să-i mai saturi?
Tainul e tot mai puțin,
și-avar îl cântărești
cu priviri de orb!

Dar zis-a Poetul
„mai multă lumină”!
Și va fi!

Trăite (ori visate?!) pe țărmul Neckarului

Din trupu-i sfânt
mușcă flămânzii balauri,
gurile de foc împroașcă
în jur
cerneală de sepie,
înecă lumina strânsă gălbui
în paharul perfect transparent
al bărbatului care nu așteaptă pe
nimeni.

Ademeniți,
trecătorii se opresc însetați
la mesele joase,
fixate cu șuruburi de cocoașa crescută
diform
în coasta Casei Lui.

Se servește venin cu gheață,
în cupe elegante cu picior,
de o tristețe îmbrăcată-n verde,
care-și toarnă domol
lichidul vâscos,
ca o pătură de alge
prelinsă peste pahare, mese,
printre scaune și indivizi hipnotizați,
peste caldarâm și pod,
până dincolo,
în albia purificatoare a Neckarului.
.....
Aș fi putut privi ore în șir
curgerea ispititoare,
grăitoare în toate limbile pământului
(în cele din urmă aș fi devenit parte
din ea)
dacă n-aș fi auzit chemarea...

Un vis ghemuit sub pleoape
naște în dureri
ziua de mâine.
Orologiul din turn bate de două ori.
În catedrală, surzi, Ruprecht și Elisabeth
dorm în trupurile lor de piatră.

Heidelberg, iunie 2016

Daniela Șontică

Puiul de cerb

Într-o zi vei fi descoperit piatra
pe care părinții tăi au îngropat-o,
pe care strămoșii lor o ascunseseră
mult mai adânc,
vei sufla în palme
și se vor topi marginile fricii,
vei sta aici,
va ploua peste tine și vei lumina,
vei fi un neon de pe altă planetă,
voi înțelege că undeva, departe,
din protopărinții absoluți
coboară rana noastră comună,
o numim șarpe
dar ea este o scoică –
înlăuntrul ei toți ne visăm mama fericită
și tatăl purtându-ne pe umeri.

Trăim într-o pădure
cu vina de a fi lăsat să treacă
pe lângă noi puiul de cerb,
această vindecare cu lacrimi de aur.

Poveste pentru poieniţa magică

O salvez uneori de singura zi
în care a fost la grădiniță
o conving pe Nadia să se lase întruchipată de ea
la olimpiadă
îi aduc aurul medaliei să-l probeze cu dinţii.
Reuşesc să umplu
rafturile magazinelor
cu pantofi roşii cu baretă
apoi îl anunţ pe Moş Crăciun de existenţa lor
iar pe tata îl rog să aducă un braduţ pentru împodobit.
Cu mare greutate
în unele zile de vacanţă
o duc înapoi în poieniţa de lângă puntea cu şufe
ca atunci, o pun să inventeze piese de teatru
şi să le joace în faţa celorlalţi copii.
O văd fericită în aplauzele lor.

Dar nu mă lasă niciodată
să îi spun de ce trotineta mov
nu poate fi un ideal pierdut.

Dori Lederer

Ia loc lângă mine

Ia loc lângă mine, aici, în țărână,
nici eu nu mai știu uneori cine sunt,
ne-om duce ca orbul pe alt orb de mână,
dar singur vei ști că nu ești pe pământ.

Nici eu nu mai știu pe unde-om ajunge,
nici dacă vreun capăt va fi vreodat',
știu doar că prin gara aceasta mai trece
un tren plin cu gânduri ce merg în neant.

Nu, nu sta pe bancă, acolo-au mai stat
și alții cu capul în mâini întrebând
ce caută-n gară, ce au de-așteptat
și cine sunt ei aici pe pământ.

Tu vino alături de mine-n țărână,
cu tălpile goale și fără desagă,
aruncă și ceasu-nvechit de la mână
și stai liniștit, n-avem nicio grabă,

putem învăța-ntre timp de la fluturi
că nu e nimic mai mult de făcut,
decât de o clipă să știi să te bucuri,
iar restul e doar verbu-„a fi" la trecut

și nici nu contează de-i noapte sau zi,
pe-aici nu mai trec demult anotimpuri,
oricum ne-am numi, oricine am fi,
suntem doar țărână, dar nu suntem singuri.

Locul vulturilor

Pe înălțimi nu-s cârduri de cocori,
Nici pescărușii gălăgioși în noapte,
Acolo-n ascunzișul dintre nori,
Doar solitudinea poate străbate.

Nu-s berze-n cuibul ce străpunge cerul,
Nu-s mierle ce pe oameni îi încântă,
Ci numai aripi care leagănă misterul,
Al vulturilor ce se nasc din stâncă.

Acolo sus, nici ochiul nu străbate
Și gândul prepelițelor n-ajunge,
De-acolo, unde-i scris Eternitate,
Puțini se mai întorc pentru a plânge.

Acolo moartea-i o durere cruntă
Dar și renașterile sunt neatârnate,
Acolo unde vulturii s-avântă
Nu-i loc decât pentru singurătate.

Nici ploi deasupra norilor nu curg
Nu se-aud țărmuri cum în mări se scaldă,
În locul unde vulturii nu plâng
E liniște divină și înaltă.

Radu Comșa

Într-apus

M-am lăsat pe pământ
Cerul mi-era deasupra
Întins liniștit,
Puțin trist.
Iarba se înfiora toată
În verde înserat.

Mi-am lăsat brațele în cădere
Brațele mele, mereu încordate.
Am lipit palmele
Cu degetele întinse
Degetele mele,
Mereu neliniștite.

M-am scufundat așa
Și pământul s-a curbat
Cu marginile înălțate către cer
Și m-a primit
În tăcere,
Respirând adânc.

Devenisem uriaș
Puteam lua tot pământul
În mâini
Și cerul pe umeri
Simțeam ușor atunci
Ce greu scriu acum

Un apus de vară,
Un câmp întins potolit,
Un strop de suflet.
De atât e nevoie
Să poți trăi
Toate acestea.

Vis de zori

Am visat un cal.
Cu ochi cuminți.
Șarg.
Frumos cum nu se află.
Coada și coama
În bronz.
Lungi și învolburate
Peste gât, crupă,
Încordate,
Roaibe-aurii.

Îl călăream în vis.
Ca-ntr-un vis.
Pe plaiuri lungi,
Verzi, ude,
În creștere așezate
Către stânci
Surii.
Către cer limpede
De piatră
Albăstruie.

Mă întreceam
Cu niște umbre.
Și le-am trecut.
Le-am întrecut.
Și am ajuns.
Sus.
Printre stânci
Albastre.
Sub cerul de piatra
Sură.

Și calul cel frumos
Știa
C-am trecut umbrele,
Amândoi.
Și se bucura.
O dată cu mine.
Era calul
De care, adesea,
Îmi povestea
Bunicul.

Florentina Loredana Dalian

Poem cu tata

Tata venea de fiecare dată, oricât ar fi fost de ostenit,
venea să-mi spună „noapte bună", mă strângea la piept,
mă întreba despre zăpezile din suflet,
ce-am mai desenat, prin ce țară a minunilor mi-am risipit copilăria,
mergea pe vârfuri, să nu-mi trezească visele-visuri.
Tata mă lua cu el în zboruri înalte,
îmi arăta constelațiile,
era martor al marilor mele izbânzi, al micilor mele rateuri.
.....
Toate acestea s-ar fi putut întâmpla.
Desigur, tata venea de fiecare dată.
Dar numai în vis...

Altă poveste

Prin mine, își fac plimbarea de seară niște bărbați,
îmi răscolesc amintirile, dinamitează lăcătele,
fac reverențe uitărilor de o viață, fericirilor de o zi.
Câte vorbe nerostite mă locuiesc!
Câte adevăruri parțiale, câte metafore!
Nu, nu pot rosti nimic,
bărbații mei s-ar speria foarte tare
și n-ar mai găsi drumul înapoi.
Pe ei îi așteaptă războaie, copii,
trecute sau viitoare femei.
Aici, doar evadează preț de-o iluzie, preț de o lacrimă.
Își scot pălăria, jobenul, fac reverențe politicoase,
apoi sunt furați de noi răsărituri.

Pe aleea din mine au înflorit bujorii – simbol al dragostei.
Tu ai venit, i-ai lăsat, apoi
ți-ai amintit că te așteaptă o noapte, un tril (ascultat demult), o pădure...
Je vous aime, monsieur,
Dar asta-i cu totul și cu totul
altă poveste!

Rudy Roth

Degeaba

Degeaba-ți proptești răsăritul pe gene,
Strângând amintiri și-ndoieli între pleoape,
Că-n viul meu mut și-nvelit în blesteme
O altă tăcere îmi este aproape.

Și chiar de-mi răstorni infinitul pe umeri,
Ca-n tâmpla uitării să-mi închid necuprinsul,
Nu ție-ți stă scris de mirări să mă numeri,
Nici mie nu-mi stă să-ți arăt Paradisul.

Așa că degeaba mi te-nghesui prin viață,
Că n-am să-mi întorc iar privirea spre tine,
Să văd doar o umbră, plămădită din ceață
Și nu pe femeia plămădită din mine.

Palma de Mallorca, Spania – 21 ianuarie 2013

Odată

Odată știam să te caut de semne,
Și-n eul iubirii să-mi găsesc hărăzirea,
Azi tăcerile-ți port în nescrise poeme
Și-n cuvinte anoste îmi înec neiubirea.

Odată știam să te port peste pleoape,
Și cu așchii de gânduri să-mi învălui visarea,
Azi mă-mprăștii cu soarta printre vise mioape
Și-n mirări orbitoare îmi sădesc resemnarea.

Odată eram două lacrimi într-una,
Și o stare de sete, peste timp aruncată
Azi, de ești, ori de sunt, mi-e aproape totuna,
Tot ce-aș vrea e ca timpul să ne uite odată.

Palma de Mallorca, Spania – 30 iunie 2013

Gina Zaharia

între verde și amar

dormeau acolo sub niște movilițe de mâl
cu gândul în bătaia puștii ghemuiți într-o
pagină de istorie
și-n cântec de greieri
din când în când își aprindeau lumânările
apoi le aruncau pe cer habar n-aveau că stelele
moarte sunt roșii
iar în fiecare seară
un soldat vine să le numere
necunoscutul acela își cărase în raniță iubita și
mama și frații
apoi s-a dus să stea lângă un copac bătrân
cu capul pe glorie

mi s-a spus că era fratele tatălui meu
de atunci îl pomenesc în rugăciunea mea
simplă
când eram mică pe masa bunicii stătea mereu fotografia unui tânăr
nu putea să mănânce până nu-i dădea și lui un dumicat
din pâinea rămasă la plecare
și ce dor sfâșietor venea din privirea aceea demnă
din care curgeau mir și lumină
amintirea lui încă mai plimba prin piept un râu de sânge
și o barcă de salvare
înota printre strigăte de ajutor și uita cine e și de ce vine peste el
prăpăd cum nu s-a mai mai văzut

nu l-am visat niciodată dar parcă l-am zărit măsurând Carpații
devenise cavaler în templul lui Hristos
ce mioapă sunt și ce bocanci tociți poartă eroul la căpătâiul căruia
niște crini sălbatici se ceartă cu vrăbiile
mormântul lui e și al lor undeva între nord și sud
între verde și amar
lângă el o cumpănă tot umple
paharul rămas acasă
paharul de vin din care s-a împărtășit pacea
în el s-au strâns câteva grame de pământ și cuvintele de rămas-bun
care mângâiau părul albit de durere al bunicii.

ei maică o auzeam spunând
Neculai al meu e în oastea Domnului și nicio amărăciune nu se leagă de el
îi aud vocea în dăngănitul clopotului din vale
și parcă mă strigă pe prispa unde l-am petrecut
până s-a făcut cât o gărgăriță
lovită la picior
cu cine să te pui
ofta bunica
și-n brațe îl mai țin uneori
pare un prunc pregătit să se descurce singur
dar de fiecare dată merge cu mine la biserică
apoi fuge să-și deretice casa lui de departe
casa lui cu zăbrele de stejari
ascunsă între niște ani gârboviți

cine știe cât o fi până acolo
sunt sigură că nu se abate din drum
da' ce de somn pe el maică
ce de somn otrăvit ce pustiu în satul ăla de piatră
și ce de iarnă în povestea asta fără pârtii fără foc
doar cu o manta uitată într-un dulap
toate cămășile albe au fost spălate la râu
numai cămașa lui a rămas cu mânecile ridicate
într-o îmbrățișare strivită
acum știu de ce trage peste el curcubeul
să se învelească în culorile patriei sale
știu
pentru că așa l-am găsit ultima oară
sub movilița aceea deportată dintr-o parte în alta
a inimii mele

Urfet Șachir

Ecoul inimii

Sărbătorile sufletului meu și visul s-au stins.
Cine mi le-a luat?
Nopțile sunt lungi și seci
Pe buzele mele de gheață cuvintele sfioase
Nu-și mai au rostul
Voi folosi limbajul semnelor sau poate voi
Tăcea.
Voi tăcea. Să se audă din larg ecoul
Inimii
Venind ca de la cascada Niagara ale cărei unde
Mă ademeneau în plasa dulcilor vise
Cântându-mi ca o pasăre măiastră,
Coborându-mi în somnul diafan ca un
Înger din ceruri venit ca să mă vadă numai pe
Mine.
Ah! Inima mea tânjește să danseze ca un păun în ploaie,
Ca o cosânzeană cu buzele încremenite
Într-un sărut etern, care năucește cu desăvârșire.
Mi-am pierdut visul în care înotam în ochii tăi când
adormeai
și-mi vedeam chipul în ei atunci când te
trezeai
voi cădea ca de pe o stâncă
din ochii tăi ca două făclii luminându-mi
calea
nu mă vor putea opri, nici tu nu mă vei putea
opri
sunt floarea neînflorită
de ce mă smulgi din rădăcini?
Dă-i inimii mele apă chioară și va picura nectar
și strigă-i: Oprește-o pe cea care vrea să plece!
Încă nu am găsit-o, dar ne cunoaștem de ceva vreme
sunt călător spre destinația ei.
Voi simți atunci că destinul îmi face cu mâna și
voi presăra în cale-ți frunze de betel.
În semn de bun venit.

Panseuri la drum de seară

Vreau o păpuşă, acum,
E singura cu care aş putea vorbi nestingherit
Şi, nu ştiu cum,
Pare că mă ascultă, îmi zâmbeşte clipind din gene voit.

Vreau ursuleţul meu de catifea,
E singurul ce-mi păstrează comori adolescentine
În seri ca de smoală mai pâlpâie o stea
Şi-mi revigorează memorii clandestine.

Vreau, ca un cadou,
În nopţile târzii, să aud voci cristaline,
Venind, ca un ecou,
În unde vaporoase ca nişte museline.

Şi vreau să mai ascult,
Din tine răsunând, clopoţelul uitat al nemuririi,
Când, sub platan, de-atunci adult,
Din corzile viorii-mi ofereai toţi trandafirii.

Nu vreau să fiu mereu un cerşetor.
Dar, ah, cum să rog Cerul să-mi picure ambrozii
Pe un destin atât de răpitor?
Mi-e destulă pedeapsa de a nu-mi fi şi-ascult acum rapsozii.

Letiția Vladislav

***

Am coborât în tine
pe treptele de piatră
cu verile neîmplinite,
luna se reflecta
în paharul pe jumătate gol,
oamenii, ascunși în visele lor,
ca niște cazemate
așteptând minuni
în care nu mai credea nici cerul,
omule,
greu apasă iluzia dragostei
în balanța singurătății.

La urma urmei
am pierdut amândoi,
nu crezi?...

***

Ne acopeream cu frunze
imaginându-ne copacii
din povestea cu scara ce urcă spre cer,
departe, păsările deveneau puncte negre
ce știau să se strige pe nume,
lăcrimau cele șase creioane
de atâta dragoste fără chip,
în firele stâlpilor de telegraf
se auzeau voci de oameni mari
ce căutau moartea
cu hărți topografice.
Hârtia mea avea numai o inimă,
semăna cu frunza
agățată pe cruce.

Toamna n-am putut s-o desenez...
își pierduse culorile.

Teatru

VISUL UNIRII
Scenariu radiofonic de Pușa Roth

fragment

Bunicul: Dragii mei, vreau doar să vă spun un lucru esențial ca să înțelegeți dimensiunea și importanța acestui eveniment. Pe 1 decembrie 1918, au participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia 1228 de delegați aleși ai românilor *„din Transilvania, Banat și Țara Ungurească”*. Ei au votat Rezoluția Unirii ce *„decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România”*.

Andrei și Maria: 1228? Avem serios de lucru!

Bunicul: Sigur, toți sunt importanți, dar m-am gândit să vă prezint doar câțiva dintre cei implicați, voci puternice, oameni hotărâți și care au jucat roluri importante și după Unire.

Andrei: Cu cine începi?

Bunicul: Cu Alexandru Vaida-Voevod, medic, născut la Bobâlna…

Maria: Acolo unde a început răscoala…

Bunicul: Bravo, Maria, în anii 1437–1438. Să revenim. Alexandru Vaida-Voevod a intrat în politică pentru a susține drepturile naționale ale românilor din Ardeal. A devenit astfel deputat în Parlamentul de la Budapesta. S-a implicat cu trup și suflet în pregătirea Marii Unirii. Pe 29 septembrie/12 octombrie 1918, la Oradea s-au desfășurat lucrările Comitetului Executiv al Partidului Național Român. Rezoluția Comitetului Executiv a fost citită de către Alexandru Vaida-Voevod în Parlamentul de la Budapesta. Este unul dintre cei 1228 de delegați aleși ai românilor *„din Transilvania, Banat și Țara Ungurească”* și bineînțeles că a votat Rezoluția Unirii la Alba Iulia la 1 decembrie 1918. Vaida-Voevod a devenit membru al Consiliului Dirigent, pentru a pregăti unificarea administrativă a Transilvaniei cu Vechiul Regat și s-a numărat între cei patru delegați ardeleni care au adus regelui Ferdinand Rezoluția Unirii pentru a fi ratificată.

Andrei: Alexandru Vaida-Voevod a fost primul ardelean care a devenit șeful primului guvern al României Mari. Am citit și eu câte ceva.

Bunicul: Așa e! După Marea Unire, Alexandru Vaida-Voevod a fost numit la 9 decembrie 1919 premier al României Mari. Dar să ne întoarcem la rezoluția pe care a prezentat-o în Parlamentul de la Budapesta în octombrie 1918. În stenograma ședinței stă scris negru pe alb că Alexandru Vaida-Voevod a luat cuvântul și a dat citire acestei declarații. Întregul Parlament a rămas șocat.

Maria: Bunicule, ai la îndemână textul?

Bunicul: Copii, puteți să vi-l imaginați pe Alexandru Vaida-Voevod în Parlamentul de la Budapesta?

Andrei: Cum să nu? Dacă ar fi existat televiziune, cum ar fi fost?

Maria: Ei, îți dai seama ce scandal, ce presă, ce comentarii… Da, dar putem să ne imaginăm!

Bunicul: Ascultați…

Accent muzical. Rumoare.

Președintele Parlamentului de la Budapesta: Liniște, vă rog! Are cuvântul domnul deputat Alexandru Vaida-Voievod! Vă rog, domnule deputat, aveți cuvântul!

Alexandru Vaida-Voevod: Mulțumesc, domnule președinte. *(Își drege glasul.) „Onorată Cameră [...] Războiul mondial a avut un rezultat mare: acceptarea din partea tuturor națiunilor a principiului că în viitor nu va mai fi deosebire între naționalitate și națiune și națiunile mari și mici vor avea drepturi egale. Cât de dureros a fost*

Continuare în pag. 44

Urmare din pag. 43

pentru noi, naționalitățile care ne-am considerat și numit întotdeauna «națiune» – să fim considerați și tratați din partea autorității de stat drept naționalități.

Drept aceea, reprezentanța organizației naționale a românilor a hotărât să-și definească atitudinea față de aceste puncte și din încredințarea acesteia, comunic onoratei Camere următoarea declarațiune:

Comitetul executiv al Patridului Național Român din Ardeal și Ungaria, ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptățesc pretențiunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională."

Voci *(în Parlamentul de la Budapesta, rumoare)*: Nu se poate! Este prea mult! Dar faceți parte din Imperiu!

Alexandru Vaida-Voievod: Domnilor, este dreptul nostru strămoșesc la libertate națională. *(Rumoare.)* Domnilor parlamentari, așa cum bine știți, în declarația de independență, redactată la Oradea în 12 octombrie 1918 de către Vasile Goldiș, românii din Ardeal cer dreptul ca, liberi de orice „înrâurire străină", să hotărască singuri „așezarea printre națiunile libere".

Un parlamentar de la Budapesta: Domnule deputat Alexandru Vaida-Voievod, cererea dvs. este exagerată, domnule…

Alexandru Vaida-Voievod: Este dreptul meu să susțin cauza poporului român. Vă rog să mă lăsați să termin ce am de spus. *(Rumoare.)*

Președintele Parlamentului de la Budapesta: Liniște, vă rog să faceți liniște! Continuați, domnule deputat.

Alexandru Vaida-Voievod: *„Pe temeiul dreptului firesc, că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liber soarta ei, un drept oarecare, este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei, națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să facă acuma uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul, ca liberă de orice înrâurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere, pentru și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere. […] Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere – după multe suferințe de veacuri – afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile, la deplină viață națională. […]"*

Rumoare. Accent muzical.

Andrei: Fantastic. Ce impresie a făcut acest discurs în rândul opiniei publice?

Maria: Eu cred că au fost impresionați. Nu-i așa, bunicule?

Bunicul: Discursul a făcut o puternică impresie în rândul opiniei publice, mai întâi asupra celei din capitala Ungariei, apoi și în restul Imperiului. Cum era de așteptat, discursul a fost primit cu entuziasm de românii de pretutindeni.

Trecere muzicală.

Bunicul: Acum vreau să-l reamintim pe artizanul Marii Uniri, pe cel care a participat la organizarea Adunării Naționale de la 1 Decembrie 1918, care a decis Unirea Transilvaniei cu Regatul României. Este vorba de Iuliu Maniu, om de stat, patriot, întemeietorul Partidului Național Țărănesc, condamnat la închisoare în 1947. S-a stins în închisoarea de la Sighetu Marmației.

Andrei: Am citit că vreme de doi ani, a condus Consiliul Dirigent, un fel de guvern provizoriu al Transilvaniei, până la desăvârșirea Unirii.

Maria: Din câte am citit, în vara anului 1918, Maniu se afla concentrat pe frontul italian de la Piave, era comandant de baterie în Regimentul 14 Artilerie. În acele momente de derută și de înfrângeri pentru Austro-Ungaria, Iuliu Maniu a dezertat de pe front.

Bunicul: Nu era singurul care a dezertat, dar el a venit să pregătească Unirea. Eu cred că discursul lui Iuliu Maniu în plenul Adunării Naționale, prin care motivează proiectul de rezoluție a Unirii, citit anterior de Vasile Goldiș, este relevant și veți înțelege acțiunile acestui mare om politic.

Accent muzical.

Iuliu Maniu

Iuliu Maniu: *„Onorată Adunare Națională,*

Dacă privim șirul nesfârșit al suferințelor grele cari le-a îndurat Neamul Românesc timp de veacuri, dacă ne aducem aminte de sutele de mii de martiri, care și-au jertfit viața pentru acest neam, precum și de durerile sufletești, care sute de ani au amărât viața strămoșilor noștri – nu știm cu ce să mulțumim noi, generația de azi, că suntem învredniciți de soartă, să ajungem tocmai noi ziua sfântă de azi, și după atâtea suferințe ale înaintașilor noștri, tocmai noi să fim împărtășiți de o atât de mare înălțare sufletească. [...]

Fiii poporului nostru au trăit până acum ca orbii în întunericul negru, lipsit de orice mângâiere, și azi, prin o bunăvoința dumnezeiască și prin vrednicia proprie li s-a deschis vederea ochilor și au văzut lumina sfântă a dreptății și a libertății popoarelor. [...]"

Aplauze îndelungate și Voci: Trăiască armata română!
Trăiască soldații români!

Iuliu Maniu: *„Cuvântul cel dintâi al meu este cel al dorinței, să ne închinăm adânc înaintea marilor umbre ale soldaților români, morți pentru desrobirea noastră, și înaintea soldaților români, care și azi luptă pentru a înfăptui unirea tuturor Românilor, și înaintea marelui și gloriosului ei Căpitan, Majestatea Sa Regele Ferdinand și întregii Sale Dinastii.*

Aplauze prelungite. Întreaga adunare se ridică în picioare și aclamă timp îndelungat: Trăiască Regele Ferdinand!
Trăiască Regele României Mari! Trăiască Regina Maria!

Iuliu Maniu: *„[...] Decretând deci Unitatea Națională, vom continua a fi ceea ce am fost noi, Neamul Românesc, totdeauna și ceea ce trebuie să fie pentru vecie: sentinela trează și conștiință a civilizației omenești."*

Aplauze furtunoase.

Iuliu Maniu: *„[...] E evident deci, Onorată Adunare Națională, că toate argumentele științei, stabilite de mintea omenească ne dau dreptate în hotărârea noastră, de a contribui și noi prin alăturarea noastră la înfăptuirea Marelui Regat Român.*

Voci: Trăiască România Mare! *(Urale.)*

Iuliu Maniu: *„Din aceste considerații rog Onorata Adunare Națională să primească proiectul nostru de rezoluție."*

Voci: Primim, primim!

Iuliu Maniu: *„...pentru a întemeia pentru vecie România unită și mare și a înstăpâni pentru totdeauna o adevărată democrație și deplină dreptate socială!"*

Voci *(urale)*: Primim unanim! Trăiască România Mare!

Aplauze frenetice. Trecere muzicală.

Bunicul: Dragii mei, acum vreau să-l reamintesc pe Vasile Goldiș, care a fost unul dintre cei mai activi membri ai consiliului. El a redactat Convocatorul Adunării Naționale de la Alba Iulia, pe care l-a publicat în ziarul „Românul" și a luat parte la toate acțiunile de pregătire și desfășurare a Adunării de la 1 decembrie.

Andrei: Părintele Goldiș este autorul Rezoluției Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia pe care a prezentat-o în fața „Măritei Adunări Naționale", așa cum s-a exprimat.

Continuare în pag. 46

Urmare din pag. 45

Maria: Fantastică dorință și determinare la acești oameni, supranumiți oamenii Unirii.

Bunicul: Mi-aduc aminte că eram copilandru și în familie se amintea des de această declarație istorică. Mi-aduc aminte și astăzi de fragmente din această declarație și parcă-l văd pe părintele Goldiș. Cum a trecut timpul! Și totuși... nu am uitat nimic...

Accent muzical.

Vasile Goldiș: *„Națiunile trebuiesc liberate. Între aceste națiuni se află și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi liberă îl recunoaște lumea întreagă, îl recunosc acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar odată scăpată din robie, ea aleargă în brațele dulcei sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă unirea cu Țara Românească. După drept și dreptate, Românii din Ungaria și Transilvania dimpreună cu toate teritoriile locuite de dânșii trebuie să fie uniți cu Regatul Român."*

Voci *(strigăte și aclamații)*: Libertate! Libertate! Unire! Unire!

Vasile Goldiș: *„[...] Înaintașii noștri pe Câmpul Libertății în 1848 au hotărât așa: «Națiunea depune jurământul de credință către Împăratul, către patrie și către națiunea română». Împăratul ne-a înșelat (așa-i), patria ne-a ferecat și ne-am trezit că numai credința în noi înșine, în neamul românesc ne poate mântui. Să jurăm credință de aci înainte numai națiunii române, dar tot atunci să jurăm credință și civilizațiunei umane. Câtă vreme vom păstra aceste credinți, neamul nostru va trăi, se va întări și fericiți vor fi urmașii noștri până la sfârșitul veacurilor."*

Voci *(strigăte și aclamații)*: Libertate! Libertate! Unire! Unire! E vremea Unirii! E visul unirii!

Accent muzical.

Bunicul: Tot părintele Vasile Goldiș a citit Declarația de unire cu țara. Ce emoție uriașă! Eu așa am crescut, părinții și bunicii repetau la nesfârșit. Printre primele cuvinte pe care le-am rostit, copil fiind, au fost: Unirea, România Mare!

Maria: Bunicule, simt toată emoția momentului!

Andrei: Maria, crezi că numai tu ești emoționată? Și eu îmi imaginez că-l ascult pe părintele Goldiș. Bunicule, unde e textul?

Bunicul: Iată, băiatule, textul Declarației...

Accent muzical

Vasile Goldiș: *„La lumina celor spuse până aci, din încredințarea și în numele Marelui Sfat al națiunei române din Ungaria, Banat și Transilvania, rog Mărita Adunare Națională să binevoiască a primi și a enunța ca ale sale următoarele hotărâri: Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre. [...]"*

Aplauze. Accent muzical.

Vasile Goldiș: *În sfârșit, vă rog să primiți aceste rezoluțiuni și închei cu aceea că legătura sfântă a celor 14 milioane de Români ne îndreptățește azi a zice: Trăiască România Mare!*

Aplauze. Accent muzical.

Ionel Brătianu

Bunicul: Dragii mei, la ora 12.00, după ce s-a încheiat lista celor înscriși la cuvânt, Gheorghe Pop de Băsești s-a adresat întregii audiențe.

Rumoare. Aplauze.

Gheorghe Pop de Băsești: *Primește onorata Adunare rezoluțiunea propusă de d-l Goldiș în întregimea ei?*

Voci *(Adunarea izbucnește în aprobări unanime)*: Primim! Primim!

Gheorghe Pop de Băsești: *„[...] Adunarea națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată prin Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel unirea acestei provincii românești cu țara-mamă... este pentru toate veacurile decisă."*

Trecere muzicală.

Andrei *(impresionat)*: Hotărât lucru, acești oameni merită să fie supranumiți „oameni de stat".

Bunicul: Da, dar ce să mai vorbim de Ionel Brătianu care a dominat cu autoritate viața politică a României vreme de două decenii. Nu a fost lipsit de adversari și de criticile lor, dar a avut și mulți admiratori. Practic, toți liberalii îl respectau și îl urmau în orice decizie, după ce l-a convins pe regele Carol I că nu putem lupta alături de Austro-Ungaria, insistând asupra ideii că soarta românilor de peste munți, *„idealul național al românismului sunt chestiuni pe care nici un guvern nu le poate nesocoti"*.

Andrei: Formidabil om!

Maria: Personalitate puternică, dar, cred eu, mare patriot.

Andrei: Dar a venit la tron regele Ferdinand... Ce poziție a avut Ionel Brătianu?

Bunicul: Ehei, dragii mei, la venirea pe tron a regelui Ferdinand, Ionel Brătianu a devenit practic omul care lua toate deciziile politice. Regele Ferdinand avea atâta încredere în el, încât spunea, întrebat fiind de ceilalți miniștri, că merge pe intuiția lui Ionel Brătianu. După ce România se vedea înfrântă în multe bătălii pe frontul războiului, iar situația era dezastruoasă, capitala ocupată, regele, regina și tot guvernul plecați în refugiu la Iași, președintele consiliului de miniștri Ionel Brătianu își păstra un optimism de neclintit. Exemplară rămâne atitudinea lui la una dintre întâlnirile cu regele, miniștrii, ofițeri.

Maria: Ce putea spune în situația dezastruoasă în care se afla țara?

Andrei: Cred că avea o intuiție fantastică, altfel ar fi fost o tragedie.

Bunicul: Dragii mei, cam așa au stat lucrurile.

Accent muzical.

Un Ofițer: Majestate, am pierdut multe bătălii, cred că este cazul să schimbăm tactica...

Un Ministru: Să mă iertați, Majestate, că intervin, dar situația e dezastruoasă, nu știu la ce speră domnul Brătianu.

Al doilea Ministru: Domnule președinte Brătianu, eu nu vă înțeleg optimismul, iar Majestaea sa, iertați-mă Majestate, crede tot ce îi spuneți.

Regele Ferdinand: Domnilor miniștri, domnilor ofițeri, vreau să vă fie clar un lucru. Prefer să cad cu Brătianu, dacă ar fi să se întâmple, dar este singurul în care am încredere.

Al doilea Ofițer: Este clar punctual de vedere al Majestății sale, Regele Ferdinand, dar dumneata, domnule Ionel Brătianu, ne datorezi o explicație.

Ionel Brătianu: *„Nu-mi cereți să vă demonstrez punct cu punct drumul pe care îl vom parcurge până la împlinirea năzuințelor neamului. Intuiția mea politică îmi spune că mai curând decât o credem noi și bănuiesc vrăjmașii*

Continuare în pag. 48

Urmare din pag. 47

noștri, lupta noastră va fi încununată de izbândă. Numai făcând operă de armonie socială se poate face operă de întărire națională."

Rumoare. Accent muzical.

Bunicul: Așa a argumentat Ionel Brătianu, prim-ministrul providențial care a dus Regatul României în războiul de întregire a neamului și care a avut dreptate în optimismul lui. Ca să înțelegeți, dragii mei, ce înseamnă să fii vizionar, patriot și un adevărat om de stat, am să vă arăt ce declara într-un jurnal străin, Ionel Brătianu, la 1 iunie 1915, răspunzând manifestărilor care cereau intrarea României în război. Uite, acesta e textul. Citește-l tu, Andrei, că am cam obosit.

Andrei *(foșnet; citește doar începutul)*: *„România nu cere, de fapt..."*

Accent muzical.

Ionel Brătianu: *„România nu cere, de fapt, decât o **restitutio in integrum**, ea nu are ambiția unor cuceriri aiurea. România se ridică doar pentru eliberarea fraților săi care dintotdeauna au fost uniți prin cele mai strânse legături. Pentru pacea viitoare a Europei, pentru stabilirea noii ordini, este necesar deci ca principiul naționalităților să triumfe pentru toate statele europene interesate, deci și pentru România. O Românie unind la sine pe toți fiii săi, pe care vicisititudinile timpului i-au răpit, o Românie puternică va fi o garanție a păcii și înțelegerii în Orient".*

Accent muzical.

Bunicul: Măi copii, voi știți cum îl descria I. G. Duca în memoriile sale?

Maria: Puternic, de neclintit, mare om politic, zic eu!

Andrei: Cred că lumea îl admira pentru toate combinațiile politice interne și externe. Visul lui a fost **Înfăptuirea Unirii**, așa că eu cred că îl admira.

Bunicul: Puțin probabil între oameni politici, dar era de acord cu ideea că Ionel Brătianu a făcut tot ceea ce a fost omenește posibil ca să pună bazele României Mari. Iată ce spunea I. G. Duca: Brătianu era *„omul care aducea în geanta lui tratatul internațional care recunoștea granițele României întregite"*.

Accent muzical.

Andrei: La 1 decembrie 1918, regele, regina și ceilalți se întorceau din refugiul de la Iași în București. În aceeași zi, se împlinea la Alba Iulia marele vis al Unirii tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească cu România. Cu două zile înainte se consfințise și Unirea Bucovinei cu Țara-Mamă.

Bunicul: Bravo, Andrei, eu cred că istoria ți se potrivește mult mai bine decât ingineria sau ce faci tu acum, deși e o facultate bună, dar tu ești nepotul meu și trebuie să duci mai departe stindardul familiei. *(Râsete.)* De atunci încoace se poate vorbi despre statul național unitar român, la care Ion I. C. Brătianu a avut o importantă contribuție, chiar dacă marea Unire a românilor a fost opera unui popor întreg.

Maria: La 13 decembrie, a venit delegația de la Alba Iulia...

Andrei: Uite, am să te impresionez, Maria... *(Râde.)* Acum să nu crezi că deja știu istorie, dar am tras cu ochiul prin notițele bunicului. Uite ce scrie: *„Întregul guvern, cu Ionel I. C. Brătianu în frunte, redevenit prim-ministru, a întâmpinat la Gara de Nord din București delegația ardelenilor care aduceau de la Alba Iulia rezoluția Unirii pentru a fi predată Regelui Ferdinand."*

Accent muzical. Atmosferă din Gara de Nord, zgomot de tren, lume.

Regina Maria

Voci: Trăiască România Mare!

– Uraaa!

– La Alba Iulia s-a împlinit Marele vis al Unirii!

– Bine ați venit, frații noștri!

– În sfârșit, ne-am unit!

Vasile Goldiș: Domnule prim-ministru, vă mulțumim că ne-ați așteptat la gară. A sosit în Capitală delegația reprezentanților Adunării Naționale de la Alba Iulia. Dați-ne voie să ne prezentăm: Episcopul de Caransebeș, dr. Miron Cristea, episcopul de Gherla, dr. Iuliu Hossu, Alexandru Vaida-Voievod, Caius Brediceanu, Mihail Popovici și cel care vă vorbește, Vasile Goldiș. *(Reacții la fiecare.)*

Ionel Brătianu: Noi ne cunoaștem, dar poate cineva nu vă știe, așa că dați-mi voie să vă urez bun venit și să vă spun că *„de o mie de ani vă așteptăm și ați venit ca să nu ne mai despărțim niciodată. Sunt clipe în viața unui neam de fericire atât de mare că răscumpără veacuri întregi de dureri. Bucuria noastră nu e bucuria unei singure generații, ea e sfânta cutremurare de fericire a întregului popor românesc, care de sute și sute de ani a stat sub urgia soartei celei mai cumplite fără a pierde credința lui nestrămutată în această zi ce ne unește și care trebuie să vie, care nu se putea să nu vie".*

Voci: Trăiască România Mare!

Trecere muzicală.

Andrei: Vreau să vă spun ceva. De când s-a întors regele Mihai în țară și mai ales la moartea sa, am căutat informații și știu că Regele Ferdinand și Regina Maria, membrii familiei regale și oamenii guvernului s-au întors în București din refugiul petrecut la Iași din 1916.

Maria: Ei, și pe mine m-a atras figura frumoasei regine Maria, sigur, și a regelui Ferdinand, supranumit **Întregitorul de neam**.

Bunicul: Sunt multe de spus despre acest cuplu regal, dar aș vrea să „răsfoim" printre **Însemnările zilnice ale reginei** din care remarcăm bucuria reîntoarcerii în Capitală, dar și imensa bucurie a Unirii. Iată ce scria Majestatea sa, Regina Maria la 1 decembrie 1918:

Regina Maria *(fericită)*: *„Ne-am întors! Ne-am întors după doi ani lungi de exil. Ne-am întors – nu-mi vine să rostesc cuvântul, dar trebuie totuși spus, pentru că, indiferent ce va urma, astăzi acesta este adevărul, ne-am întors triumfători! [...]"*

Gara Mogoșoaia, atmosferă de sărbătoare, tren, fanfară, etc. pentru venirea regelui, reginei și a oficialităților.

***Voci**:* Trăiască regele! Trăiască regina! Uraaa! Ne-am unit! Ne-am unit! Suntem o țară, România Mare!

Regina Maria *(fericită, adresându-se mulțimii)*: *„Ne-am întors! Ne-am întors triumfători! (Urale.) Domnule general Berthelot, domnule Rosetti, domnule general Prezan, domnule Catargi, domnilor, doamnelor, mă bucur să vă revăd. (Reacții). Acum ne întoarcem victorioși, în ciuda nenorocirilor, revenind cu împlinirea visului de secole, visul de aur al României. Ne întorcem cu România Mare, ca Regele și Regina tuturor românilor".*

Urale, muzică militară, veselie.

Bunicul: Acestea și le-a notat în jurnal Regina Maria. A mai scris că în acea seară de 1 decembrie, în sala mare de bal a Palatului Regal au oferit un impresionant dineu la care au fost invitate 120 de persoane, membri ai guvernului, ofițeri români și străini, personalități ale vremii, sărbătorind cu toții istoricul eveniment.

Continuare în pag. 50

Urmare din pag. 49

Andrei: Bunicule, au trecut o sută de ani de la aceste evenimente, dar mi s-au derulat prin fața ochilor de parcă am fost și eu participant.

Maria: În acele zile în București erau manifestări de bucurie. Că nu era puțin lucru încetarea războiului și Unirea cu Transilvania.

Bunicul: Așa este, Maria. În după-amiaza zilei de 13 decembrie 1918, a sosit în Capitală delegația reprezentanților Adunării Naționale de la Alba Iulia, iar pe 14 decembrie 1918, după oficierea unui Te Deum la Mitropolie, a urmat, la Palatul Regal, în Sala Tronului, momentul solemn în care reprezentanții Ardealului au înmânat regelui Ferdinand I *Actul Unirii*. În numele întregii delegații a luat cuvântul părintele Vasile Goldiș, care a prezentat mesajul românilor ardeleni:

Atmosferă solemnă.

Șambelanul Curții regale: Majestățile vostre, domnilor miniștri, domnilor ofițeri, distinși oaspeți, în umele reprezentanților Adunării Naționale de la Alba Iulia, domnul Vasile Goldiș va prezenta mesajul românilor ardeleni.

Aplauze.

Vasile Goldiș: *„Majestate! Românii din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor legali la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, au decretat Unirea și a acestor teritorii cu Regatul Român. Prin această unire, după cea a Basarabiei, apoi a Bucovinei, s-a împlinit visul de o mie de ani al neamului românesc: unirea într-un singur stat a tuturor românilor. [...] Sire! Unirea tuturor românilor într-un singur stat a trebuit să vie, ea s-a înfăptuit prin suferințe și sacrificii. Istoria se face prin legile firii mai presus de orice putere omenească, dar obiectul și mijlocul acestor legi este bietul om muritor.*

Voci: Trăiască România Mare!

– Trăiască regele Ferdinand, Întregitorul de neam!

– Trăiască regina Maria!

– În sfârșit, ne-am unit!

Vasile Goldiș: *„Fericiți suntem noi românii de astăzi, că prin noi istoria săvârșește actul mare al unirii românilor într-un singur stat și prea fericiți suntem că norocul, tocmai acum, a destinat statului român dominarea unui rege mare, care a înțeles chemarea sfântă a Istoriei și s-a făcut luceafăr conducător al sufletului românesc. Pentru aceea, Sire, noi îți aducem și sufletele tuturor românilor de azi, care trăiesc în Transilvania, Banat și Țara Ungurească. Primește cu dragostea cu care ți-o aducem, hotărârea de unire a acelor patru milioane de români locuitori pe acel pământ și întinde asupra lor scutul puternic al Majestății Tale. Patru milioane de români oțeliți prin suferințe și tari în credință ca stânca din munții dulcelui Ardeal strigă astăzi în extaz de fericire: Trăiască Majestatea Sa regele Ferdinand I! Trăiască majestatea Sa regina Maria! Trăiască scumpele odrasle ale dinastiei române! Trăiască fericită în veci România Mare!"*

Voci: Trăiască Majestatea Sa regele Ferdinand I! Trăiască majestatea Sa regina Maria! Trăiască scumpele odrasle ale dinastiei române! Trăiască fericită în veci România Mare!

Accent muzical.

Andrei: O sută de ani de istorie, o sută de ani... ca o clipă, bunicule...

Maria: Mulțumim, bunicule, azi am învățat o lecție de demnitate, de curaj și perseverență! Cred că toți ar trebui

să deschidem cartea de istorie și să înțelegem sacrificiul atâtor oameni, curajul lor de a făuri România Mare. Eu am să numesc această rememorare **Visul Unirii**. Sună romantic, dar fără visul lor cine știe cum s-ar fi scris istoria.

Bunicul: Andrei, Maria, mă bucur că ați înțeles, că v-a emoționat acest uriaș eveniment. Da, poate ai dreptate, Maria, da, frumos spus: **Visul Unirii**. Ei, dar, ca să închidem subiectul, trebuie să amintim discursul regelui Ferdinand în fața tuturor celor prezenți. Visul de unire al țării și al regelui devenise o realitate.

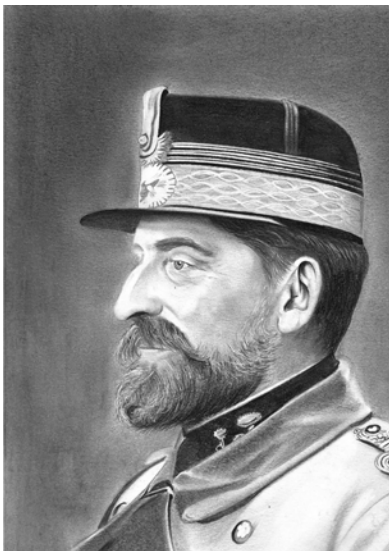

Regele Ferdinand

Accent muzical.

Șambelanul Curții regale: Doamnelor și domnilor, distinși oaspeți, urmează discursul Majestății sale, regele Ferdinand.

Regele Ferdinand *(solemn)*: *„După Basarabia, după Bucovina, mai lipsea o piatră din cele mai scumpe: Ardealul cu ținuturile din Ungaria locuite de Români. Azi ne-ați adus și această ultimă piatră a clădirii, care încoronează marea operă de unire. Putem privi cu încredere în viitor, căci temeliile sunt puternice, bazate pe principii democratice ce sunt o chezășie pentru dezvoltarea firească a unei vieți sănătoase, ele sunt cimentate prin credința nestrămutată a unui șir întreg de generații, de apostoli ai idealului național [...] Să consacrăm unirea gândurilor, unirea sufletelor, dar și unirea în muncă roditoare, prin strigătul: Trăiască România Mare, puternică și unită!*

Voci: Trăiască Majestatea Sa regele Ferdinand I! Trăiască Majestatea Sa regina Maria! Trăiască fericită în veci România Mare! Trăiască România Mare, puternică și unită!

Muzică de final.

Catedrala Încoronării din Alba Iulia

CRONICAR DE TEATRU

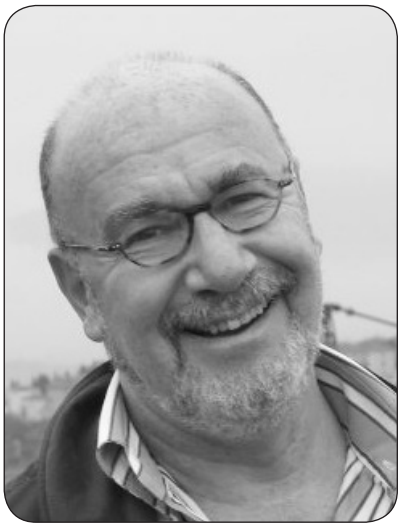

Gheorghe Miletineanu
Regizor, profesor, critic de teatru

În vremea din urmă merg des la teatru: mi s-a oferit prilejul să scriu cu regularitate despre spectacolele pe care le văd și să-mi public însemnările pe portalul *Leviathan*, să fac, adică, oficiu de cronicar teatral. Sunt oarecum pregătit, cred, ca să scriu cronică de teatru, fie și numai pentru că, până nu demult, mă număram printre realizatorii de spectacole. Îmi face plăcere să văd spectacole de teatru, chiar dacă destule dintre ele nu-mi plac deloc sau îmi plac prea puțin. Am să încerc, mai încolo, să explic această contradicție.

Ani îndelungați n-am ieșit serile din casă, nu m-am dus la teatru. Și asta după ce tot ani îndelungați n-am putut trăi fără să văd toate spectacolele pe care le puteam vedea. Oboseală? Sațietate? Plictis? Asocial deodată, după ce atâta amar de vreme am funcționat ca pedagog, în cea mai socială profesie cu putință? Câte ceva trebuie să fi fost din toate astea, poate și alte motive de care nu-mi dau seama. Sau de care poate că mi-e teamă să-mi dau seama…

Dacă de-acum m-am reciclat și am devenit critic de teatru, mi-am amintit de diverși cronicari de teatru pe care i-am urmărit de-a lungul anilor; mi-am amintit de ceea ce mi-a plăcut în articolele lor și de ceea ce mi-a displăcut în ele, mi-am amintit de ceea ce am învățat de la ei. N-am să-mi istorisesc aici toate amintirile; am să pomenesc doar două-trei idei directoare.

O cronică bine scrisă trebuie să ofere cititorului destulă informație de ordin general pentru ca acela care o citește să se poate orienta în privința piesei și a autorului ei, eventual și în privința celor care joacă piesa. Bineînțeles, dacă scrii despre *Hamlet*, nu trebuie să povestești subiectul tragediei, fiindcă se presupune că orice cititor care a absolvit liceul știe câte ceva despe Shakespeare și despre *Hamlet*. Dar dacă faci cunoștință publicului românesc cu un reputat dramaturg israelian practic necunoscut în România, atunci trebuie să-ți prezinți amănunțit subiectul, fără să te temi că o să pari didactic.

Am detestat dintotdeauna cronicile partizane. Sunt critici care se simt datori să susțină anumite teatre sau anumiți regizori și-și transformă cronicile în acțiuni de publicitate pentru acele teatre, pentru acei regizori. La fel, am detestat dintotdeauna cronicile scrise cu părtinire împotriva unui realizator sau a altuia. Încerc să evit aceste extreme. Să scrii cu pasiune e minunat, dar să scrii cu patimă părtinitoare e detestabil.

„O cronică bine scrisă trebuie să ofere cititorului destulă informație de ordin general pentru ca acela care o citește să se poate orienta în privința piesei și a autorului ei, eventual și în privința celor care joacă piesa.”

Vizionarea unui spectacol începe cu alegerea lui. Îl alegi orientându-te după teatrul care-l prezintă, după autorii pieselor, după principalii creatori, încercând să fii corect, să nu te lași influențat de reputații, nici de prejudecăți, să nu fii snob. Cine crede că asta e foarte simplu se înșală. A durat un timp până când am realizat că e cazul să cercetez și spectacolele unor instituții teatrale mai modeste și nu numai pe cele ale câtorva teatre importante, subvenționate generos. Și că ar fi de dorit să scriu și despre teatre care nu joacă în buricul Tel Avivului.

Ei, și după ce ai ales ce vrei să vezi, începe munca propriu-zisă. Mie unuia mi se pare obligatoriu să cunosc piesa pe care am s-o văd jucată înainte de a ajunge la teatru. Asta e o măsură profilactică: mă împiedică să „cumpăr” orbește orice-mi „vinde” teatrul. Din păcate, nu întotdeauna e posibil să citești textul înainte de a-l vedea reprezentat.

Și odată cu ridicarea cortinei începe acel proces care-mi produce plăcere, chiar dacă, spontan, nu ader la formulele pe care mi le propune teatrul, acel proces pe care mi-am propus să-l descriu și să-l explic în însemnările acestea – descifrarea spectacolului. Acesta e miezul ocupației mele, dar ar trebui să fie, într-un fel, miezul ocupației oricărui spectator, dacă el dorește să plece de la teatru mai bogat decât atunci când a intrat în sală.

De ce trebuie descifrate spectacolele? Spectacolele nu sunt rebusuri. Nu, dar sunt țesute din semne, din semne teatrale a căror semnificație trebuie deslușită. Nu sunt specialist în semiotică, dar practica teatrală m-a învățat să deslușesc o sumedenie de semne scenice.

Un cunoscut critic de teatru din România nu se referea niciodată în articolele lui la scenografia spectacolelor, aceasta parcă nici nu exista pentru el; criticul acela asculta spectacolele, era de parcă nu le-ar fi urmărit și cu ochii. Și totuși, o cronică bună e – contrar unor prejudecăți – una care te face să-ți poți imagina, citind-o, spectacolul comentat. Și asta e posibil numai dacă în cronică sunt descrise cumva decorul, sau decorurile, și costumele. Ele dau o primă indicație – care se cere descifrată – privitoare la felul în care regizorul, teatrul au înțeles piesa. Am descris cândva într-un articol, foarte pe scurt, scenografia unui spectacol leningrădean cu piesa lui Cehov, *Trei surori*, combinația obținută acolo de către scenografă între decoruri foarte „realiste", naturaliste aproape și pete de culoare tare pe o parte din panourile dimprejur, a căror cromatică izbitoare sublinia atmosfera fiecărui act al piesei; m-au măgulit laudele unui distins profesionist al scenei, care nu văzuse și nici n-avea cum să vadă spectacolul și era încântat că și-l poate închipui și poate deduce din însemnările mele specia de realism teatral pe care o cultivase regizorul acelei montări.

Descrierile spectacolelor nu reprezintă un spoiler, ele nu taie nimănui cheful de a vedea un spectacol, greșește cine crede lucrul ăsta; ele sunt, dimpotrivă, un trailer foarte eficient, menite cum sunt să deschidă apetitul publicului virtual de a vedea spectacolul descris și de a-și confrunta impresiile nemijlocite cu descrierile făcut de cronicar.

Și distribuția unui spectacol trebuie uneori descifrată. Dacă într-un rol feminin regizorul a distribuit un bărbat, asta înseamnă că el acreditează o anumită idee despre feminitatea personajului; dacă regizorul distribuie în rolul contelui Irmski din *Viforul* lui Delavrancea, contrar tradiției, un bărbat, asta înseamnă că el acreditează o anumită idee despre relațiile dintre câteva din personajele dramei. Aștept de la cronicari să-mi explice de ce un anumit spectacol cu *Regele Lear* e jucat numai de femei, de ce la *Habima* rolul titular e jucat de Lia König. Acestea sunt, desigur, cazurile extreme. Dar sunt multe

Continuare în pag. 54

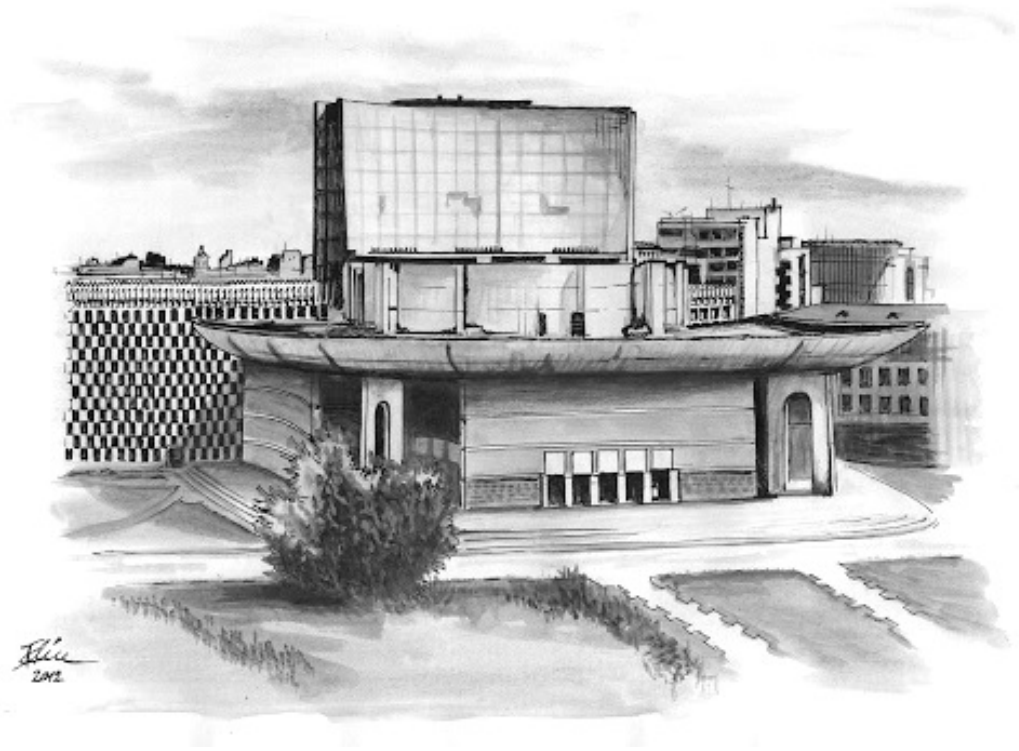

Teatrul Național din București

Victor Rebengiuc (Ștefan Tipătescu) și Mariana Mihuț (Zoe Trahanache) în spectacolul „O scrisoare pierdută" de I. L. Caragiale, regia: Liviu Ciulei, Teatrul „Bulandra" din București, 1972

Urmare din pag. 53

alte împrejurări în care o anumită distribuire a unui anumit rol indică o concepție anume despre personaj. Îmi amintesc cum mi-au atras atenția profesorii mei că distribuirea unei anumite actrițe în rolul Sofiei din comedia lui Griboedov, *Prea multă minte strică* a transformat un personaj considerat dintotdeauna ca fiind absolut ingenuu într-o făptură provocator senzuală.

De aci încolo se întinde vastul domeniu al descifrării intențiilor din „croiala" regizorală și din jocul actoricesc, așa cum a fost el construit de actori în conlucrare cu directorul de scenă. Ce exemple să dau?

În același spectacol cu *Prea multă minte strică*, Molcealin – care se abține sistematic de la a formula opinii personale e, conform tradiției, atât de rezervat, pentru că e pur și simplu imbecil – devenise, pe neașteptate, foarte tăcut tocmai pentru că era deștept brici și știa că interesul lui e să tacă, dacă vrea să parvină, și tăcea din oportunism – ceea ce constituia o concepție inovatoare asupra rolului. În superbul *Leonce și Lena* al lui Liviu Ciulei era în proscenium un mic spațiu în care cei doi prieteni se plasau în mod sistematic atunci când aveau de tras o concluzie de pe urma evenimentelor din piesă, ori de împărtășit publicului un gând formulat abstract, filosofic; o dată unul dintre ei uita să vină în proscenium pentru a rosti un asemenea text și celălalt îi amintea imediat unde trebuia să se afle în acest scop. Cronica urma să explice funcția distanțatoare a procedeului. De ce în ultimul act al *Scrisorii pierdute* puse în scenă de Ciulei se prăjeau mititei pe scenă? Care era rostul acestui efect naturalist? Cronicarii erau invitați să descifreze și să comenteze ideea.

Am avut prilejul, șansa, în urmă cu câțiva ani să văd la Londra un *Rege Lear* cu marele Derek Jacobi în rolul titular. Îl vedeam după ce, de-a lungul anilor, îi văzusem în acest rol pe Paul Scofield și pe Rolf Boysen, iar în film pe Laurence Olivier, după ce, în tinerețe, îl văzusem pe George Storin în rolul lui *Lear*; aveam posibilitatea să compar – mental – interpretările date copleșitorului rol de diferiți mari actori. Cred că am descifrat corect lectura înnoitoare dată de Jacobi, în regia lui Michael Grandage, covârșitorului rol: nu era „un Lear care descoperă tragice adevăruri omenești ale vieții, ci un Lear pe care viața îl distruge fără a-i îngădui să descopere semnificația acestei distrugeri – ceea ce nu e mai puțin înspăimântător".

Cine citește cronici de teatru? Iubitori împătimiți ai acestei arte, fie că au văzut deja spectacolul comentat, ca să-și verifice impresiile, ca să se verifice, fie că intenționează să-l vadă și vor să încerce pe-un vârf de furculiță gustul spectacolului pe care vor să-l vadă. În prima situație ei își confruntă propria descifrare a montării cu cea propusă de specialist, în a doua situație ei se pun pe lungimea de undă potrivită pentru descifrarea spectacolului pe care încă nu l-au văzut. În ambele situații spectatorii iubitori de teatru se arată dispuși să facă efortul – plăcut – de a descifra spectacolul – de ce a fost aleasă piesa, ce noimă are înfățișarea exterioară a spectacolului, de ce o joacă cine o joacă, de ce e pusă în scenă așa și nu altminteri; judecata critică devine posibilă abia după ce acest efort – repet, agreabil – a fost depus. E un efort pe care și-l asumă și spectatorul avizat, care urmează să scrie despre spectacol, și spectatorul obișnuit, pentru ca bucuria pe care i-o prilejuiește vederea spectacolului să fie deplină, căptușită de înțelegerea tuturor dedesubturilor montării.

Tel Aviv, Israel

Proză

HELSI

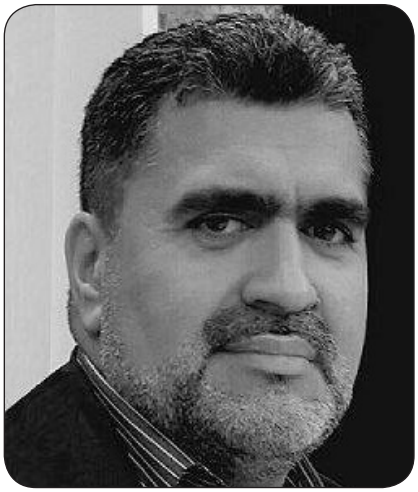

Radu Comșa
Prozator, poet

„Emoție.
Ca un val limpede.
Amintire.”

Așezat pe marginea patului îngust, lansam fraze masculine și pretențioase. Reacție tipică. Bărbat în fața unei femei frumoase. O femeie, o fată foarte tânără și foarte frumoasă. Frazele mele evocau întâmplări, construiau lucruri, aduceau înapoi oameni și camera era acum plină de fâlfâitul înăbușit al cuvintelor. De la becul de deasupra lumina cădea într-o cascadă șchioapă, se lovea mută de colțurile mobilelor, de rafturile cu cărți, ricoșa în ziduri, se scurgea leșinată peste marginile scaunelor, făcea pete pe covorul uzat. Ca într-un decor de epocă, perdele roșii și grele încadrau fereastra. În spatele lor, toamna târzie se târa pe orizont în geamăt stins. Aerul glacial îmbrăca deopotrivă clădiri, copaci și ființe. Colorat în violet pal și roșu-carmin era orizontul. Violet și roșu șters de sticlă înghețată, aburită. Se închideau în acel orizont pământuri reci, apăsate, ținute jos de cerul străveziu, glasat, sub care pluteau neguri subțiri în răsuflet de ger.

Fata stătea cu genunchii adunați, cu picioarele goale ieșindu-i din jeans, cu puloverul galben-mușchi căzut lung peste șolduri, abia ținut pe un umăr, cu celălalt ieșit până la jumătatea brațului creol cu pielea lucindu-i stins. Părul îi era lăsat pe spate și pe piept, lung și ondulat. Șuvițe rebele alunecau peste ochii ei oblici și depărtați, iar fata le aducea înapoi cu mișcări reflexe. După puțin, șuvițele cădeau din nou, reveneau la locul acela nepotrivit, ascunzând, parcă după o știință proprie, ochii încărcați de simboluri feminine și ancestrale.

*

„*Orașul tău este orașul copilăriei mele, al primei mele copilării*”, îi spuneam. „*Îmi amintesc cum mergeam cu bunica la plimbare și cumpărături în fiecare duminică dimineața, urmau musafiri sau vizite la rude, în special la fratele bunicii, nașul Aurel, cum mergeam la librăria de pe bulevard să luăm rechizite și cărți pe care bunicul le citea cu pasiune nestinsă și bunica printre picături. Acolo am mers prima dată cu bunicul la pălărierul cel faimos. Firma lui pictată cu albastru și alb pe bleu e tot acolo, nu? Și tot acolo am stat și în spital, prima mea despărțire adevărată de ai mei, de casa în care crescusem*”. Găsisem un punct comun și spuneam lucrurile acelea banale, încălzit de prezența fetei și de elegia unei copilării încă nu destul de îndepărtate.

*

La șase ani abia împliniți, în clasa întâi, o plecare de acasă pentru trei săptămâni, mai ales pentru o internare în spital, căpătă dimensiunile unei tragedii, chiar dacă amestecată cu un fel de aventură bizară. O neglijență la o vaccinare de rutină mă îmbolnăvise destul cât să fiu spitalizat și să îmi schimbe cumva tot cursul vieții mele de copil, neatinsă încă de valurile unor evenimente majore. Bunicii au fost sfătuiți de medici să ceară amânarea anului meu școlar, lucru pe care l-au și făcut, deși inițial părinții mei fuseseră în opoziție. Nu locuiam cu ei, rămăsesem încă de foarte mic la bunici, atunci când părinții mei plecaseră amândoi să lucreze într-un oraș aflat în plină formare, la o mare întreprindere industrială. Așa că socotiseră că e mai prudent să rămân la părinții mamei mele pentru o vreme. Atât cât să le îngăduie să se așeze în acel oraș nou. Dar, prin întâmplări fericite pentru mine, rămăsesem cu cei doi bătrâni și mai târziu. Eram dependent de ei,

Continuare în pag. 56

Urmare din pag. 55

mai ales de bunica și odată ce spitalizarea mea a devenit fapt împlinit, a apărut o mare problemă: nu voiam să stau singur. Bunica a rămas vreo două nopți cu complicitatea unor asistente îngăduitoare, dar nu era cât aș fi dorit eu, căci pleca dimineață devreme, după ce stătuse o noapte pe scaun lângă patul meu.

Nu departe de fereastra salonului vedeam doi brazi uriași și sub crengile lor, o căsuță cu acoperiș de țiglă roșie. În acel anotimp al solitudinii, copacii și casa erau un fel de tablou al speranței și adesea încercam să îmi imaginez ce fac, cu ce se ocupă oamenii care locuiau acolo. Dar căsuța, care poate îmi părea mică din cauza brazilor masivi și foarte înalți, rămânea mereu tăcută și însingurată. Cumva ca mine. Uneori stăteam plângând în tăcere lângă gardul spitalului, cu mâinile înfundate în buzunarele pijamalei și priveam strada ce urca iute pe lângă ziduri.

Într-un astfel de moment am cunoscut-o, deși nu mai știu sigur cum. Cred că mi-a vorbit și m-a mângâiat. Știu sigur că mi-a spus câteva cuvinte. Atunci am încetat să mai fiu copilul de mai înainte. Ea era Helsi. Acum, vorbind despre acel oraș și despre timpuria mea aventură cu internarea, pronunțasem un nume a cărui rezonanță era închisă undeva prin mine. Icoana albă a trecut sclipind prin fața ochilor mei, o imagine nechemată de ani mulți, un nume ale cărui sunete nu le mai pronunțasem de foarte multă vreme. Nu pentru că nu mi le mai aminteam, ci pentru că erau îngropate alături de copilul cu păr tăiat drept pe umeri, cu inima ca o stea palpitând și mintea plină de visuri populate de Feți-Frumoși și extratereștri, de cai fermecați, de avioane și rachete. Și acum, în fața unei fete cu puloverul căzut, abia cunoscută, recuperasem în cinci litere primul meu fior simplu și inocent.

„Helsi!?!" Articulate printre buzele creole, sunetele și-au pierdut sensul și am făcut un efort pentru a înțelege că fata de lângă mine, venită din acel oraș provincial, străbătut de amin-tiri și istorie, înghesuit la marginea muntelui, același cu orașul copilăriei mele, o cunoștea și că mirarea șoptită era imensă și tulburarea reală și adâncă. Surpriza îi mărise pupilele și nici măcar șuvițele complice nu o mai puteau ascunde. Sentimentul de lucru știut cu anticipație a trecut prin mine ca un cutremur: *„E mama ta, nu-i așa?"*, am vrut să spun și n-am spus-o.

*

Helsi era o fată subțire, înaltă și blondă, demnă de numele ei nordic. O adolescentă internată în acel corp de spital rezervat copiilor. Purta părul mereu lăsat pe spate, pijamale deschise

la culoare și un halat albastru. Mi-o amintesc mai mult tăcută, stând alături de mine pe o bancă lipită de zidul spitalului de unde priveam strada pe care treceau prea puțini oameni, însoțindu-mă în amăgitoare plimbări prin curtea interioară sau stând pe marginea patului meu în seri lungi. Așa, mai mult tăcută, abia murmurând câte ceva, cu zâmbet stăpânit. Acum, de la distanța timpului o vedeam pe ea însăși sensibilă și un pic tristă, petrecându-și orele alături de mine. Fuseseră zilele acelea frumoase, intense, un pic febrile. Dar atunci nu știam ce înseamnă acea febră. Apoi, într-o zi, am văzut-o pe fata aceea blondă altfel. Lăsase pijamalele și halatul ei albastru. Îmbrăcată cu un jeans decolorat și o jachetă scurtă de blană, părea și mai înaltă. A venit la mine pe holul cu mozaic parcă dat cu lac. S-a aplecat spre mine, strângându-și palmele lipite între genunchi. Mi-a spus ceva. Eu vedeam cum lumina lamelară intrată prin ferestre îi strălucea în păr și în ochi. Nu-mi amintesc dacă a făcut vreun gest de apropiere. Apoi s-a ridicat și a plecat. Am văzut-o pentru ultima dată, alături de o femeie, poate mama ei, traversând curtea interioară în care ne plimbam împreună. Prin fereastră, priveam din nou căsuța de sub brazi. La puțin timp după aceea, într-o dimineață, bunica a venit aducându-mi haine de acasă și am plecat și eu.

*

Anii aceia mulți trecuseră. Natural și implacabil. Ca un ghețar alunecat pe panta unui munte, netezind imposibila iubire a unui băiat de șase ani pentru o adolescentă care avea cu zece-doisprezece ani mai mult. Emoție. Ca un val limpede. Amintire. Copil cu inimă de bărbat. Helsi. Numele primei mele dureri.

Pitești – București, 2018

ANDRISANT NECUNOSCUT

Florentina Loredana Dalian
Poetă, prozatoare

„Eu am iubit Poșta Română și poștașii ei.”

Poșta Română. Pe numele ei vechi P. T. T. R. (Poșta-Telegraf-Telefon-Radio). E prima instituție pe care am deschis ochii, mai bine zis pe care am conștientizat-o și ale cărei amintiri mi-au rămas vii în memorie.

Când eram foarte mică, mama m-a lăsat la bunici și a mers la Școala Postliceală de Diriginți de Poștă din Bacău. După terminarea școlii, a luat repartiție în satul în care, la împlinirea vârstei de 6 ani, m-a luat și pe mine, pentru a mă da la școală. Mergeam des la Poștă. Mă fascina totul acolo, de la mirosul de motorină al dușumelei, până la felicitările frumos colorate și sclipitoare, care mă trimiteau cu gândul în lumea basmelor. Mă fascina cabina telefonistelor, cu multiplele ei fișe care se introduceau după legi doar de ele știute pentru ca oameni din diferite colțuri ale țării să poată afla unii despre alții, biroul mamei în care se întâmplau lucruri necunoscute mie și de care nu aveam voie să mă apropii prea mult, poștașii cu nelipsitele biciclete, pe care uneori aveam șansa de a mă lua și pe mine într-o scurtă plimbare, ținuta lor cu șapcă și geanta pusă pe-o parte, din care scoteau multe hârtiuțe constituind tot atâtea povești.

Eu am iubit Poșta Română și poștașii ei. Dovadă stă unul dintre primele mele texte de proză scurtă și poate unul dintre cele mai bune, intitulat chiar așa, *Poștașul* (din volumul *Aceeași lună peste sat*), text ce, alături de un altul *(Bunica*) au fost primele trimise la un concurs literar („Vasile Voiculescu”, în 2005) unde am și câștigat prima mea mențiune. Am făcut din poștaș un personaj cald, înțelept și înțelegător cu toate ale lumii.

Am priceput, totodată, cu mintea-mi de copil, faptul că Poșta Română nu era o instituție oarecare, ci una extrem de importantă în țară, locul unde se face și se desface, de funcționarea căreia depinde bunul mers al țării. Acest sentiment mi-a fost întărit de cele petrecute la cutremurul din 1977. Aveam 9 ani, eram acasă, cu mama, cu sora mea de 4 ani și cu Tanti. După ce am ieșit afară, speriate, după ce căzuse jumătate dintr-un perete al casei, după ce zguduiala s-a potolit, prima grijă a mamei, după ce i-a spus lui Tanti să o ia pe sora mea și să meargă la o vecină, a fost să mă ia de mână și să plecăm la Poștă, să vedem în ce stare se află, dacă nu cumva s-a dărâmat ceva. Îmi amintesc noaptea și teama și mersul alert către poștă (aflată lângă sediul Miliției), întâlnirea cu preotul și cu doctorul, care ieșiseră și ei să verifice biserica, respectiv dispensarul. Nu înțelegeam la vremea aceea de ce poșta era mai importantă decât casa în care locuiam, pe care o lăsasem baltă cu peretele ei căzut, de ce mama a dat roată clădirii poștei să se asigure că totul e în regulă, de ce a spus milițianului-șef de Post să aibă grijă s-o anunțe și să

Continuare în pag. 58

Urmare din pag. 57

pună pază dacă se întâmplă ceva cu clădirea la o eventuală replică seismică. Însă am intuit, cumva, că Poșta trebuie să fie o instituție de importanță vitală.

Eu am iubit Poșta Română și poștașii ei. Dar în ultima vreme, această iubire scade tot mai mult, alterată de multiple dezamăgiri. Nu mai zic de cozile la care se stă ca să-ți ridici o amărâtă de scrisoare recomandată, ori numai să iei un timbru (cel puțin așa se întâmplă la oficiul poștal la care merg eu, din Slobozia, de lângă magazinul „Ialomița"). Totuși, la una nu mă așteptam. Am trimis sute de plicuri și numai de unul știam că n-a ajuns, pe la Dorohoi, dar atunci fuseseră în zonă niște inundații și am considerat scuzabil…

„Și d-atunci, care va să zică, eu dau scrisoarea după andresă. Dacă nu găsesc andrisantul, scriu pe ea cu plaivaz: «andrisantul necunoscut», ori «nu se află», ori «mort», care va să zică fiecare după cum devine…" (I. L. Caragiale)

De câte ori nu m-am amuzat de replica aceasta din *O scrisoare pierdută*, a Cetățeanului turmentat care fusese „distributor" la poștă. Am râs până m-a pălit. Că, vorba ceea, *„Râsul nu doare, dar te-ajunge*". Pe mine m-a ajuns (retur) o scrisoare pe care o trimisesem cu vreo două săptămâni înainte să se întoarcă. N-am primit ca Zoe Trahanache o scrisoare amoroasă compromițătoare, ci una pe care era scrisul meu și al unui „cetățean" care făcuse mențiunea „destinatar necunoscut". Trimisesem de fapt un plic cu „imprimate" (însemnând trei cărți de poezie) Direcției pentru Cultură Bacău, notasem adresa corectă, dar omisesem localitatea și județul, deși cuvântul „BACĂU" apărea cu litere de tipar în dreptul instituției. S-a plimbat pe unde s-o fi plimbat scrisoarea mea, după care mi-a parvenit cu mențiunea respectivă. Din cercetările mele (și nu numai), reiese că bulibășeala s-a produs la Slobozia, poștașul trimițând scrisoarea prin alt oraș. În fine, nu mai contează. Am făcut o reclamație pe site-ul instituției, însoțită de fotografiile doveditoare, am primit un răspuns provizoriu, m-a sunat diriginta de la Oficiul Poștal din Bacău și se pare că scrisoarea mea nici măcar nu ajunsese la ei. Cu această ocazie am aflat și că acel cod poștal nu prea folosește la nimic. „Cartarea nu se face după cod", mi-a spus doamna dirigintă. Păi și atunci de ce îl mai punem? Aștept concluzia (sau „confuzia") celor în drept, nu vreau să emit judecăți, dar am rămas cu un gust amar întrebându-mă: Oare poștașii „mei", din care eu am făcut un personaj frumos, n-or fi știind că Direcția de Cultură Bacău se află în Bacău? Chiar și-or fi imaginând-o pe la București sau Bragadiru ori prin cine știe ce colț de țară? Și cum poți spune unei instituții de cultură „andrisant necunoscut, ori mort, ori nu se află"?

Slobozia, 2/3 septembrie 2018

Fostul Palat al Poștelor din București, astăzi Muzeul Național de Istorie a României

CHEMAREA COCORILOR

Letiția Vladislav

Casă părăsită

”Ajunseseră la stația de la capătul străzii lor. Coborî, adusă de spate, ca o femeie de o sută de ani. Bătea vântul și aici. Intră în casă și lăsă jaluzelele să se facă întuneric peste tot .”

Îmi trecu prin fața ochilor dimineață de martie, eu, el, sticle goale, certificatul de căsătorie, toba de casă, în loc de un menu pentru doi, la Dorobanți colț cu Ștefan cel Mare și buchețelul fragil de ghiocei. „I-am găsit, mi-a spus, în Piața Romană… te iubesc”. „Dacă divorțezi, te las”.

Aceste cuvinte dure, fără un strop de simțire, se imprimaseră în creierul meu. Ca o sentință pe care nu o vrei, dar nici nu o poți ocoli. Undeva, prin spatele casei lui Tibicuț, lătra un câine. De fapt, nu lătra, se jeluia. Din pat puteam vedea ocolul, șura și luna. Își mutase locul. Era exact peste cocoșul de lemn agățat pe acoperiș. Ciudat, gândi, luna a jucat întotdeauna un rol, în momentele mele de nefericire. Când m-am îmbolnăvit și-am fost internată, la numai cinci ani, la Geoagiu, într-un spital care mă umplea de frică. Mai târziu, când Joan mi-a scris că moare de dragul meu, făcându-mă să visez la Catalunia, mi-a spus apoi că o va lua pe Dora, pentru că alături de mine va muri de foame, iar Dora avea bani, aceeași Dora care l-a părăsit fără să ajungă la Starea Civilă. Era, însă, prea târziu pentru mine. De fapt, pentru mine a fost întotdeauna prea târziu, pentru una sau alta. Robert, iubirea mea ascunsă cu care nici măcar nu m-am sărutat vreodată, Robert care știa de nebunia sentimentelor mele, el care m-a căutat, telefonic, de cîteva ori, „numai să-mi audă vocea, zicea, pentru că eu eram puritatea existenței lui”, până și Robert a venit prea târziu. Pentru el aș fi renunțat la orice.

– Vreau să-ți spun, mi-a zis într-o noapte târzie, când era singur în biroul lui, iar eu mă pregăteam să plec definitiv din țară, vreau să-ți spun că ai fost dragostea interzisă din viața mea…

Respira adânc, chinuit, ca un om bolnav.

– Te-am iubit întotdeauna, Teri.

Alex dormea. Îl știa pe Robert. Îmi fusese profesor la facultate. Era însurat. Însă între noi vibra magnetismul. Afară era un frig nebun, de iarnă, și o lună imensă ce îmi cădea la picioare. Telefonul era lângă fereastra sufrageriei.

– Eu, am răspuns cu vocea sugrumată, eu credeam că este marele secret al vieții mele… eu te-am iubit întâi…

– Trebuie să închid, zise, așa, pe neașteptate, și-l auzi tușind groaznic, am să închid acum… ne auzim mâine…

Clac. Liniște. Eterna liniște a unor așteptări sortite să rămână așteptări.

– Vă iubesc și eu, îl auzi pe Alex care se trezise și fuma pe balcon, iubirea asta platonică…

N-am răspuns. Cu siguranță ar fi urmat o ceartă pe cinste. Eu îl iubeam pe Robert vorbind doar la telefon, iar el mergea cu Juliana în pat. Era o diferență. A murit o săptămână mai târziu. L-am sunat eu, după miezul nopții, știind că stă în fața mașinii de scris și lucrează. A răspuns Ea. O voce seacă, rece, nici măcar îndurerată, surprinsă că nu aflasem vestea de la ceilalți studenți.

– Nu, am mințit, eu lucrez la secretariatul editurii și trebuia să ne punem de acord cu ceva… eu sunt afară, în străinătate, am bolborosit, îmi pare rău, tare, tare rău, doamnă…

Continuare în pag. 60

Urmare din pag. 59

Clac. S-a dus. Această liniște nu mai aștepta nimic. Robert era mort.

*

Nu răspunse. Tăcea. Omul conducea atent, strada fiind ca un patinoar, nu urca nimeni în stații, dar nici nu cobora nimeni. Ea era singurul pasager. Șoferul o știa. De un an de zile mergea, aproape zilnic, în Heidehaus.

– Iertați-mă, întrebă șoferul, este… din nou internat?

Era multă vreme de când nu se mai văzuseră.

– Nu, zise, a murit în dimineața asta.

Începu să plângă. Vocea lui caldă, felul în care o întrebase, nu știa ce anume spărsese gheața din ea și eliberată de povară, putea plânge fără jenă.

– A murit, zise, și idioții nu mi-au spus… nu m-au sunat… Vă mai aduceți, poate, aminte, când îi era rău de tot mergeam cu supă de casă în termos…

– Doamne, zise omul, îmi pare rău…

– Azi dimineață, continuă fără să-l audă, i-am pus supa în termos și-am sunat să văd cum dormise… Infirmiera mi-a spus că-i mort… Vă imaginați, dacă nu sunam, mergeam cu zamă acră la un mort…

– Trebuie să vă căutați un avocat, zise, asta-i teroare psihică… Mă simt prost, nu știu cum v-aș putea ajuta…

– N-are nici un rost, zise, El nu mai este.

Ajunseseră la stația de la capătul străzii lor. Coborî, adusă de spate, ca o femeie de o sută de ani. Bătea vântul și aici. Intră în casă și lăsă jaluzelele să se facă întuneric peste tot. Aprinse lumânarea ce era numai a lui și închise ochii. Nu vroia să vadă și să audă nimic.

– Nevasta mea, au fost ultimele lui cuvinte, după ce-l întrebase de o sută de ori dacă mai știe cine este ea, înainte să plece, noaptea trecută, spre casă, tu ești nevasta mea…

Turcul îi privea mirat, pentru că în afara ei, nu mai recunoștea pe nimeni. Nici măcar doctorul. A stat o clipă la ușă, pe jumătate deschisă, privindu-l. El se liniștise. Respira agățat de câteva tuburi și cabluri, cu o mască de oxigen pe față. Ochii lui o urmăreau cumva neliniștiți, dar ea nu se gândi la nimic rău. De fiecare dată când se întorcea acasă, lăsându-l singur în spital, era neliniștit.

– Încearcă să dormi, îi șoptise, te iubesc… ne vedem mâine.

Se gândi ce vor face cu el, acum că ea nu-l mai păzea în acel loc oribil, unde îl așezaseră cu patul. Nu și-l putea imagina închis într-un sertar, pe mărimea lui, unde va îngheța, așteptând incinerarea. Încercă să-l aducă în fața ei, așa cum fusese înainte să moară. Și pentru prima oară se întrebă dacă acest bărbat o iubise cu adevărat vreodată.

– Voiam să-ți spun ceva, înainte să-mi pierd mințile, zisese, stând la fereastra camerei ce dădea spre grădină, pentru că doctorița îmi dă numai două săptămâni…

Vorbea greu, luându-și masca de pe față, tremurând de neputință și durere.

– Nu vorbi… te obosești…

– …te-am iubit numai pe tine… în toți acești ani…

Nu mai putea respira. L-au dus din nou în camera lui, la aparatul cu plămânul artificial. Era, de fapt, dormitorul lor. Aparatul făcea un zgomot de groază, ca în filmele cu marțienii ce-ți apăreau în față, din te miri ce colț al universului.

– Nu pleca, luptă, te rog… cum am să pot trăi fără tine?!

Conectat la aparat, respira mai bine. Panica din el slăbea și, cum stătea acolo lungit, între perini, părea că doarme.

– Aici nu mai pot trăi fără tine, repetă, nu mă părăsi…

Adormise cu adevărat. Se lungi la picioarele lui. Liniștea sinistră nu prevestea nimic bun. Urcă în cameră. Era rece. Lăsase fereastra deschisă când plecase în Heidehaus. O închise, uitându-se la locul unde dormise el. Nu făcuse patul de când chemase salvarea. Netezi plapuma și se lungi peste golul lăsat de corpul lui. Mirosea, încă, a El. Nu mai putea plânge. Parcă-i înghețase sufletul. Dar se străduia să rămână în acel gol rece, ocupându-i locul, până ce mirosul corpului plecat se va amesteca cu al ei. Avea senzația că numai așa va putea trece peste celelalte zile și nopți, în casa lor, de la marginea câmpului.

Din volumul în curs de apariție ***Puzzle. Plecarea cocorilor***

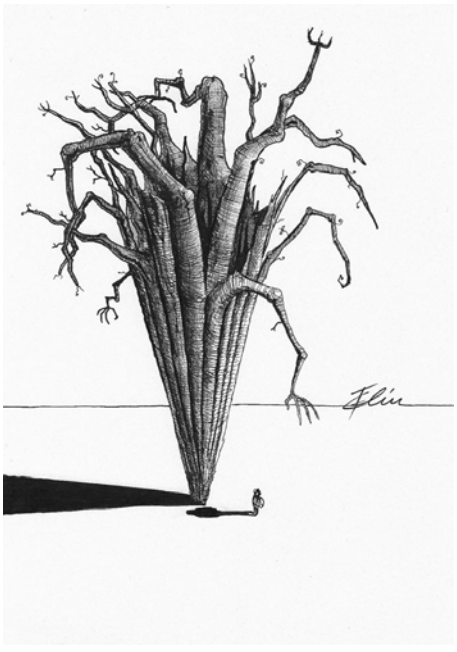

CARTEA DE SUB BRAȚ

Gina Zaharia

Poetă, prozatoare

Pietrele Mirăului sunt niște stânci unite cu cerul, care păzesc de veacuri satul nostru, purtând o pelerină de pini și brazi. Ca să ajungi acolo trebuie să ai pasul bun. Adică urcușul să-ți fie asemenea unei căprioare în căutare de frunzișuri. Când doream un refugiu într-un ținut de poveste, gașca se aduna repede și planul se făcea pe loc. Mai greu era să ne convingem părinții. Dar fiindcă veneau și Costică al lui Șchiopu și Silvestru venit de la oraș în vacanță la bunici, ba mai adăugam și de la noi câteva nume, smulgeam repede acordul acestora, însoțit de o sumedenie de promisiuni pe care le dădeam uitării imediat ce ieșeam pe poartă.

Era musai ca grupul să fie gălăgios fiindcă, deși părea la o aruncătură de băț, parcurgeam vreo cinci-șase kilometri până acolo, la întoarcere urmând s-o luăm pe culme, prin pădure, spre pășuni. Unele dintre acestea le stăpâniseră și bunicii mei înainte de colectivizare.

Fiecare popas era o încântare. La început, poteca șerpuia printre case răzlețe, apoi traversa o livadă de pruni și meri, până ce satul devenea din ce în ce mai mic. În partea opusă, peste pârâu, era o altă pădure, de mesteceni, și ea semeață, care ne aștepta să-i ascultăm tainele.

Flori de tot felul se întindeau leneșe, presărându-ne calea. Totdeauna le-am adorat. Gingășia și sălbăticia lor nu se putea compara cu nimic. Le salutam, apoi le lăsam în urmă, primind parcă binecuvântarea lor.

Continuare în pag. 62

Pietrele Mirăului. județul Buzău – Peștera Haiducului

Urmare din pag. 61

Pe măsură ce înaintam, iarba se pierdea și apărea pământul galben-ruginiu, iar brazii își scoteau rădăcinile din pietriș, atinși de ierburi care-și căutau răcoarea la umbra lor.

Mi-era atât de drag satul nostru că întindeam mâinile să-l îmbrățișez. Se zărea, de sus, și casa noastră. Se făcuse mică de tot și abia se deslușea între pomii din jur. Mi-o imaginam pe mama trebăluind prin curte, îngrijorată, cu privirea peste dealuri, încercând să descopere un șirag de copii lângă trupul muntelui.

„Bătrânii povesteau că printre stânci curge un izvor alb ca spuma laptelui.”

Cât vedeai cu ochii se întindea liniștea. Cerul înghițea stâncile, apoi ni le dăruia într-un tablou mirific.

Pietrele Mirăului erau și sunt, de fapt, niște stane de piatră de diferite mărimi și denumiri (Capul de câine, Idolul), unele cu vârful ascuțit, altele puțin mai primitoare, spre odihnă (Masa). Interesantă e Peștera Haiducului, un refugiu pentru oameni puternici, gândeam noi. Parcă și auzeam crengile trosnind sub niște pași grei și hotărâți. Bătrânii povesteau că printre stânci curge un izvor alb ca spuma laptelui. Ne-am aplecat să-i vedem undele, dar crestele înalte de vreo două sute de metri nu ne-au permis să-i atingem, cu privirea, albia. Poate la vărsare, în sat, în Bălăneasa… Crescuseră, pe trupul lor, molizi și tot felul de arbuști, iar clopoțeii violet se răsfățau, care mai de care, în bătaia vântului.

Zarvă, râsete, chiuituri. Puneam mâna pâlnie la gură și strigam cât puteam de tare: U-uuuuuu!…. așa încât stâncile ne răspundeau printr-un ecou repetat care ne umplea sufletele de bucurie. Când ne răzbea foamea, începeam să scoatem din rucsacuri ce aveam pe la noi: fructe, gogoși, brânză, biscuiți și apă. Nu zăboveam mai mult de două-trei ore. Când soarele mai avea câțiva metri până ce îmbrăca pădurea (așa socoteam noi amiaza), o porneam înainte, pe culme, printre pini, stejari, ulmi și brazi. În depărtări se zărea Ivănețu și, hăt departe, știam că e Focul Viu de la Lopătari. Și începeam atunci să depănăm povești de tot felul, care de care mai stranii, auzite ori inventate pe loc. Ne speriam singuri și tot așa ne încurajam, mărind pasul, până ce dădeam de luminiș. Atunci se deschideau dealurile, presărate din loc în loc cu fântâni, livezi și stâne de oi.

Și coboram odată cu soarele, aducând cu noi aceste amintiri pe care le păstrez într-o cutie fermecată, a cărei cheie se răsucește în suflet, cu sfințenie.

Colții Mirăului

SOFIA

Carmen Vințan

Prozatoare

Ghemuită într-un colţ al încăperii Orfelinatului „Zâna Bună”, Sofia o recunoscu pe femeia rămasă în uşă, îmbrăcată într-o rochie albă de pânză, dantelă la poale şi pantofi cu toc. Părul negru strâns la spate într-un coc îi accentua eleganţa gâtului fin şi delicat. Avea un chip frumos, cu o faţa albă, ca de porţelan. Prezenţa ei îi făcea inima să bată mai repede, abia se stăpânea să nu alerge la ea, să o strângă în braţe. Îi plăceau ochii ei negri, o atrăgeau cu acel magnet al iubirii de care nu avusese parte prea mult. Câteva frânturi de imagini îi apărură iarăşi în minte; un leagăn, o curte imensă cu multe flori, mama care o ţinea strâns de mână. Un bărbat cu părul alb o smulse din mâna tinerei mame. Îi văzu lacrimile, curgându-i pe obrajii palizi. Alergase după ei, până ce o urcaseră într-o maşină, apoi se trezise într-un pătuţ cu gratii de lemn, înconjurată de mulţi copii. După câteva săptămâni venise să o vadă. Îi mângâiase fruntea, îi pieptănase părul şi îi adusese multe dulciuri, apoi plecase, promiţându-i că se va întoarce.

Cu câteva minute în urmă oftase de plictiseală. Trecuse de vârsta la care păpuşile îi mai ţineau companie, oricum nu erau prea multe în acest internat. Începu să fredoneze în minte un cântecel, pe care îl auzise la un radio, dat mai tare în blocul din vecinătate. Brusc, îşi reaminti că tanti Lala, bucătăreasa, îi şoptise dimineaţă la ureche, în timp ce îi punea farfuria cu micul dejun în faţă, că astăzi este ziua ei, împlinea unsprezece ani. Încă mai aştepta, cu privirea aţintită la femeia care nu se mişcase din pragul uşii. Se ridică în picioare, dar se aşeză iute la loc, ştia că pedagoga de pe această tură o va certa, aşa că îşi reprimă impulsul şi rămase ghemuită în acel colţ al peretelui, aşteptând cu răbdare să fie chemată.

– Sofia, vino aici!, auzi până la urmă glasul doamnei Alena. Cineva vrea să îţi stea de vorbă cu tine!, continuă cu o vicleană bunăvoinţă.

Acum se ridică anevoie, parcă temându-se să se apropie de cea care o făcea să tremure de bucurie şi totodată de nelinişte, că o va părăsi din nou.

– Ce mare te-ai făcut, Sofia! Vino!, îi spuse noua venită, ţinând-o de mână până ce ieşiră pe hol. Ochii ei radiau de bucurie. Se aşeză pe un scaun şi o trase aproape de ea, îmbrăţişând-o cu dragoste maternă. Sofia închise ochii. Îşi lipi faţa de bluza ei albă, mirosea a iasomie. Acea stare de siguranţă pe care o simţise atunci, în copilărie, îi reveni în suflet, dorindu-şi să nu se mai desprindă niciodată de ea.

– Eşti mama mea, nu-i aşa?, o întrebă în şoaptă, în timp ce stătea încă lipită de ea.

Femeia tresări şi se ridică brusc. O prinse de braţe scuturând-o încet.

– Cine ţi-a spus asta?, degetele începură să-i tremure. Sssst, să nu mai pronunţi niciodată cuvântul ăsta! Nu trebuie să te audă nimeni, ai auzit? Ai auzit?, repetă neliniştită.

– Da. Da, am înţeles. Iartă-mă!

Sofia se uita la ea mirată. Femeia se ridică speriată în picioare, privi în toate părţile, până se convinse că nu le auzise nimeni.

– Uite ce ţi-am adus!, spuse în timp ce se scotocea în geanta mare, elegantă. Scoase un trandafir de mătase şi câteva dulciuri. Să ai grijă de el, o atenţionă ea, privind-o atentă. L-am primit de la mama, când aveam vârsta ta! A fost al bunicii, mi-a garantat că aduce fericirea, continuă în timp ce îl puse în mâna mică, delicată, a fetiţei, sărutându-i fruntea. La mulţi ani, iubita mea! Fericirea mea eşti tu!, spuse în şoaptă, mai mult ca pentru sine.

Continuare în pag. 64

Urmare din pag. 63

Rămaseră un timp acolo, pe holul acela rece şi, deşi Sofia tremura în cămaşa albă, subţire, nu mai simţea frigul. Vorbiră despre lucruri neînsemnate. O întrebă cum este să dormi în aceeaşi cameră cu mai mulţi copii, ce mănâncă în fiecare zi, ce vor face la serbări şi ce cadouri primesc ei, acolo. Deşi fetiţa îi puse multe întrebări în şoaptă, la ureche, femeia nu îi răspunse la niciuna. „Vei afla totul când o să te faci mare!", îi repeta mereu. „Te voi aduce acasă, nu-ţi face griji, te voi aduce acasă!" Apoi se ridică de pe scaun, o sărută pe frunte şi plecă în grabă.

Sofia îi urmări paşii pe culoarul lung, văzu că se şterge la ochi cu o batistă, apoi închise uşa în urma ei. Se întoarse în încăperea în care ceilalţi copii stăteau adunaţi pe covor, preocupaţi cu îndeletnicirile lor. Unii desenau, alţii făceau modele din hârtie colorată, alţii stăteau întinşi pe podea, jucându-se cu degetele. Se întoarse în acelaşi loc, aşezându-se pe jos, rezemată cu spatele de perete, lăsându-şi dulciurile lângă ea. Strânse la piept trandafirul de mătase, mirosind cu nesaţ parfumul discret al mamei ei. Privi absentă la ceilalţi, de parcă nu se mişcase din acel loc nici măcar o clipă. Pleoapele i se închiseră într-un somn adânc, în timp ce înaintea privirilor ei triste îi apăru… Andaluza… prinţesa din ţinutul numit Lacul Namitei…

…Andaluza stătea aşezată pe nisip cu braţele strânse în jurul genunchilor, aşteptând ore lungi pe marginea Lacului Namitei. Rochia de pânză brodată cu trandafiri la mâneci era mult prea subţire pentru vântul care se porni şi se înteţi dintr-odată, parcă supărat pe magica lună care îşi strecura razele printre norii adunaţi vălătug pe cer. Venise aici la chemarea Namitei din pricina cosiţelor tăiate de către sora ei, Adelina, mai mare cu doi ani. Totul se întâmplase în acea zi, pe la ceasul amiezii. Aţipise pe fotoliul din camera prinţeselor, cel din faţa şemineului. Ce-i drept, ştia că acolo fusese dintotdeauna locul Adelinei şi al Miordinei, pisica cea neagră a familiei. Adelina era fiinţa cea mai răsfăţată din regat, avea voie să facă tot ce îşi doreşte şi însuşi regele îşi pleca urechea la toate dorinţele ei. Spuneau că fiica lor mai mare este mai minunată şi mai frumoasă decât Andaluza. Şi, cum îngâmfata şi răutăcioasa ei soră trebuia să se răzbune pentru locul ocupat fără încuviinţarea ei, luase o foarfecă şi îi tăiase părul lung până la tălpi. Când se trezi din somn şi văzu nedreptatea ce i se făcuse, Andaluza izbucni în plâns. Primi un zâmbet de dispreţ fără niciun fel de regret pentru pedeapsa aplicată surorii îndurate. Adelina plecă trântind uşa în urma ei.

Andaluza se porni mai tare pe plâns, până ce pleoapele i se lipiră şi adormi. În vis îi apăru Namita, regina Lacului de la marginea ţinutului, zicându-i următoarele:

– Vino cât poţi de iute la mine! Niciun muritor de rând nu trebuie să îţi vadă părul tăiat, altfel tot ţinutul va împietri, iar tu vei fi răspunzătoare de toate nenorocirile care se vor întâmpla din această pricină! Când se trezi, discul soarelui coborâse dincolo de marginea lumii. Pasărea ei preferată, o bufniţă cenuşie cu ochii bulbucaţi se foia neliniştită lângă marginea ferestrei. „Oare visul meu a fost real?", se întrebă neliniştită.

– Să plecăm!, îi spuse bufniţei mângâindu-i creştetul capului, în timp ce pasărea scoase câteva sunete ascuţite.

Trase iute pelerina neagră peste umeri. Pasărea se urcă pe braţul ei. Reuşi să iasă din palat, fără să fie văzută. Luţi paşii dincolo de câmpul ale căror spice se legănau în bătaia vântului, se opri abia când ajunse în faţa lacului. Localnicii povesteau că, în urmă cu o mie de ani regina acelor timpuri, Namita, de o frumuseţe neasemuită, fusese aruncată în lac de către Vrăjitoarea Nopţilor Negre. La scurt timp după întâmplare se zvonise că locul fusese vrăjit. Mulţi povesteau că văzuseră deasupra oglinzii apei vârfurile unor turnuri de nisip de culoare roşiatică ce se scufundau în miez de noapte şi reapăreau dimineaţa la răsăritul soarelui. Mai aminteau şi despre frumuseţea unei tinere cu părul de nisip care se zărea înotând uneori, la suprafaţă, mai ales în zilele când nicio adiere de vânt nu tulbura oglinda apei. Andaluza aşteptase toată noaptea să apară Namita. Frigul îi pătrunse până la oase şi acum, odată cu ivirea zorilor, cerul era prevestitor de furtună. Oftă şi se ridică de jos resemnată, gândindu-se că a venit timpul să se întoarcă acasă, dar nu apucă să se mişte din acel loc. Sub privirile ei uimite, un val uriaş se ridică până la cer, dând la iveală un castel de nisip. Treptele se construiau în timp ce regina urca până la malul lacului, o prinse de mână şi coborâră, lăsând în urmă valul care se aşternea peste castel până acoperi lacul.

– Ah! Am uitat-o pe Lala!, spuse Andaluza, amintindu-şi de bufniţă, singura ei prietenă.

– Nu te nelinişti, o vei reîntâlni curând, spuse Namita în timp ce treceau printr-o grădină-labirint de nisip. Uriaşi nisipoşi plantau în zidurile de nisip flori albe, nemaivăzute până acum de Andaluza. Petalele erau lungi, ascuţite, ca nişte săbii la capătul cărora se deschideau trei ochişori asemenea bobiţelor de piper.

– Ei sunt servitorii mei, spuse Namita, înclinând uşor capul, răspunzând plecăciunilor uriaşilor. Mişcările trupurilor erau atât de încete când se deplasau dintr-o parte în alta, încât fata avea impresia că nu vor ajunge niciodată nicăieri.

Namita o conduse în sala mare a castelului. O masă dreptunghiulară în jurul căreia fuseseră aşezate douăsprezece scaune cu spătar înalt, brodate din nisip, la fel ca zidurile interioare, trona în mijlocul încăperii. Regina se aşeză în capătul mesei lângă statuetele inorogi ale căror coarne luminau într-o culoare argintie, ca razele de lună. Andaluza ocupă locul din partea opusă. Lângă ea erau statuetele sirene. Acestea luminau

încăperea pe jumătate. Un servitor veni ţinând în mână o farfurie mică de nisip pe care se afla un inel cu o piatră de safir. O aşează pe masă în faţa Andaluzei. Regina îi porunci să pună inelul pe deget. Fata îi dădu ascultare.

– Ce se întâmplă!?, exclamă dintr-odată, în timp ce părul îi creştea cu iuţeală, căzându-i peste umeri, răsfirându-se pe şolduri până ce atinse podeaua.

– Priveşte!, zise Namita, ridicându-se de la masă, întinzându-i o oglindă pe a cărei ramă erau încrustate pietre de safir. Fata îşi privi chipul, scoţând un sunet de uimire. Părul ei era de nisip, la fel de auriu ca al Namitei, însă strălucea atât de tare de parcă soarele se oglindea în el.

– Scutură-l!, continuă Namita zâmbind.

Fata scutură părul, dar ce să vezi? Din el cădeau flori albe care se adunau la picioarele fetei.

– De acum încolo nimeni nu-ţi va mai face niciun rău şi ţi se va îndeplini orice dorinţă. Ai grijă însă ce îi ceri, ai nevoie de multă înţelepciune, altfel se va întoarce împotriva ta! Ai înţeles?

– Da, răspunse fata, privindu-se încă o dată în oglindă.

– A venit timpul să pleci, acum! Te vei întoarce peste o mie de ani şi vei stăpâni Castelul de sub Lac şi pe toţi slujitorii lui, în locul meu, până ce o voi închide pe Vrăjitoarea Nopţilor Negre în Temniţa Uitării.

– Să închizi vrăjitoarea?, exclamă Andaluza uimită. Auzise multe despre ea, dar toţi credeau că este numai o legendă.

– Acum voi aşterne peste întreg ţinutul tău o pânză a timpului. Ceasurile se vor întoarce, soarele se va ascunde dincolo de norii care se vor retrage în stele, iar noaptea nu va mai veni. Ai stat aici mulţi ani. Când vei deschide ochii, vei fi cu mama ta... spuse cu glas dulce şi îi atinse mâna.

”Acum voi aşterne peste întreg ţinutul tău o pânză a timpului. Ceasurile se vor întoarce, soarele se va ascunde dincolo de norii care se vor retrage în stele, iar noaptea nu va mai veni.”

– Voi fi cu mama mea… cu mama mea… murmură Sofia cu ochii închişi. Când îi deschise, mama ei o privea cu duioşie. Mama!, exclamă surprinsă.

– M-am întors. Nu voi mai rămâne nicio clipă fără tine! Vino!, îi spuse, luându-i mâna într-a ei și ridicând-o de jos.

– Namita!… zise Sofia cu voce tare… Namita te-a adus aici…

– Cine?

Sofia îşi luă de pe jos dulciurile şi strânse la piept trandafirul de mătase. Femeia o trase după ea, îndreptându-se către uşă. Fata întoarse capul peste umăr, pentru ultima oară, privind lung la colegii ei care stăteau adunaţi pe covor, preocupaţi cu îndeletnicirile lor. Unii desenau, alţii făceau modele din hârtie colorată, alţii stăteau întinşi pe podea, jucându-se cu degetele.

ÎN VACANȚĂ LA MAREA UNIRE

Lică Barbu

Prozator

1 decembrie 1968. Era duminică.

La ora șapte dimineață eram prezent în poartă la Zburlita. O așteptam nerăbdător să mergem împreună la școală. Duminica? Da, pentru că aveam serbare cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la Marea Unire de la Alba Iulia din 1918.

Eu aveam să recit o poezie, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* de Mihai Eminescu. Doar o strofă. Iar Zburlita cânta în cor cântece cu mulțumiri partidului. Lălăiala lor te făcea să plângi de atâtea mulțumiri. Zburlita cânta cu suflet și mă emoționa. Putea să mulțumească în cântec și lui Pazvanti Chioru și tot m-ar fi înduioșat.

Nu mă trăgea ața deloc la serbare. Ceva fals și rece simțeam încă de la repetiții. Nu tu povești, nu tu ceva copilăresc, ceva de voie bună, un zâmbet acolo. Parcă mergeam la parastas. Lumânările lipseau. Și era o vremeee – bună de lăfăit în casă la gura sobei, mângâind pisica și roțăind porumb copt.

Așteptarea mea în poartă devenise nervoasă. Trecuse ceva minute și Zburlita nu venea. Nu bat în poartă căci Cezar, ,,fiorosul" curții, ar fi lătrat ca disperatu' până la Crăciunul din anul viitor. Ce i-o fi plăcut și lu' ăsta să latre fără oprire, nu știu. Are el un fix. D'aia nici nu intru. Așa că strig:

– Zburlitooo! Hai că-i târziu!

Lui Cezar, parcă i-am apăsat butonul „lătrat". Mai bine, îmi zic. Poate aude Zburlita și iese la poartă. Mai strig odată. Degeaba. Nu reușeam să-l acopăr pe Cezar. Cred că o făcea intenționat. În sfârșit iese și Zburlita. Rămân tablou. Nu, nu de uimire, ci de încântare. Zburlita era ca dintr-un tablou de primăvară gata să plesnească în flori abia îmbobocite. Și nu era îmbrăcată pompos. Doar cu uniforma școlară apretată țais, plus o fundă albă, ca un pescăruș alb prins în zbor de părul ei roșcat cu bucle rebele.

– Ce-ai Licuță? Mereu te grăbești să fii primul, mă luă la zor Zburlita știindu-mi punctualitatea mea exagerată. Ni s-a spus la opt să fim la școală, la opt mergem. Mai e o oră. Și nu mă mai privi cu ochii ăia mari și verzi, că mă deochi!

– Ba e târziu, Zburlito. Nu vezi ce noroi e pe stradă? Când ajungem?

– Ei na! Școala e aproape. În cinci minutee... Iote! M-ai grăbit și îmi cade fundița. Ia vezi de mi-o prinde mai bine!

Mă apropii de ea să o ajut. Toate miresmele de flori din lume mi-au absorbit inspirația nărilor urcând vijelios, odată cu inima, drept în mintea mea de copil îndrăgostit. Zburlita îmi deschidea poarta dimineții într-un curcubeu risipit în văzduhul zilei friguroase de iarnă. Pluteam.

De-aș fi plutit și până la școală, oho, ce grozav ar fi fost! N-ai să vezi! Noroi ca-ntr-o junglă fără civilizație. În cartierul Chercea din Brăila anilor `68, când se strica vremea, se stricau și drumurile. Era o aventură să ajungi la șosea pentru a ajunge în oraș. Ici-colo câte o piatră de pavaj, rostuită de câte un chercean mai gospodar, te ajuta să-ți mai tragi sufletul oferindu-ți punct de reper pentru continuarea luptei cu noroiul. Străzile din Chercea erau atunci selenare. Asta nu însemna că dragii mei cherceni erau lunatici. Nebunatici, da. Ca mine, normal.

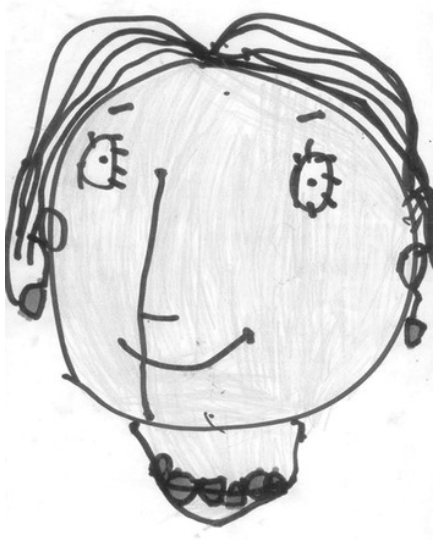

Desen de Lică Barbu

Eu și Zburlita ne-am noroit tot drumul până la școală. Fleașcă. Nu m-am necăjit din asta, eram obișnuit. Eram supărat că nu am mers împreună ținându-ne de mână, ca de obicei. Acum, pentru asta era nevoie de mare echilibristică. Ba mai

trebuia să o protejez și pe Zburlita ca să nu o pătez de noroi, la o alunecare, ceva. Noroc cu mersul ei angelic de balerină. Dansa la fiecare pas. Iar fiecare pas mă încuraja să-mi închipui că merg pe asfalt.

Curtea școlii, pustie. Câteva ciori, adunate ciotcă în nucul străjer al școlii, ne-au croncănit un ,,bună dimineața" plictisit. Se mirau curioase ce căutăm noi duminica la școală și de ce suntem plimbăreți pe vremea aia cenușie? Le-am lăsat pe limba lor și fără să le băgăm în seamă, ne-am șters ghetuțele cu iarba umedă de lângă terenul de sport.

Pe holul școlii, dădea zor cu lemne-n brațe, să facă focul în sobe, tanti Mândica, femeia de serviciu. O clipă a rămas uimită de noi, ca de doi ciudați rătăciți prin școală.

– Săru' mâna! am salutat-o, cu voci înfrigurate, amândoi odată.

– Ce-i cu voi, mă, așa devreme? Serbarea începe la nouă.

– Licuță e Zorilă, tanti Mândica. N-are astâmpăr nici prin noroaiele astea. Parcă fugea școala peste oraș și nu o mai ajungea, sări la pârât Zburlita.

– Mergeți în clasa cu serbarea! Am făcut acolo focul și vă mai dezmorțiți... A! Vedeți că a venit și tovarășa voastră dirigintă. E în cancelarie. Treceți pe la dânsa pentru prezență.

Ciocănesc ușor în ușa cancelariei. Zburlita n-a mai așteptat vreun răspuns și a deschis ușa.

– Bună dimineața! răsună vocea Zburlitei, luând-o pe nepregătite pe tovarășa dirigintă.

Veronica Dobrin, diriginta clasei noastre, nu păru surprinsă de noi, știindu-mi meteahna mea de a fi punctual. Prea punctual uneori.

– Bravoo! Primii. V-ați grăbit pentru serbare ca doi artiști debutanți. Mergeți în clasă și vă pregătiți pentru spectacol. Mai repetați împreună. Cine mai vine, îi trimiteți la mine.

Dăm să ieșim cu destinația spre clasă.

– Licuță! Să fii pregătit! Am o surpriză pentru tine, mai apucă să-mi strige-n urmă diriga'.

Ei, spuneți și voi! Explodam de curiozitate. Milioane de întrebări se loveau în tâmpla mea. Niciun răspuns. Mama surprizelor tăcea. Ce-o fi, Licuță?, mă întrebam. Privind tâmp la Zburlita, sar să o întreb de misterioasa surpriză:

– Tu știi ceva?

– Habar n-am, răspunse Zburlita, făcându-se că plouă. Vezi dacă vii prea devreme la școală? Ai parte de surprize. Pam-pam!

Sala clasei cu serbarea era golită de bănci. Nicio scenă. Doar câteva scaune așezate lateral și tabloul cu Nicolae Ceaușescu ne privea zâmbind haios, conducător spre mărețe realizări. Tablourile cu Lenin și Stalin dispăruseră demult de pe pereți. Cineva se plictisise de mutra lor și i-a schimbat. Cel puțin așa realizam atunci, în mintea mea de școlar neatent la politică. Cu toate că ni se tot băga în cap „dragostea pionerilor pentru conducătorii țării", pentru noi, tablourile cu figurile

Desen de Lică Barbu

politicienilor conducători erau ca și niște obiecte de clasă obișnuite în decor. Niște tablouri, și-atât.

Nici nu ne-am încălzit bine la soba de teracotă și clasa era deja plină. Toți colegii erau ca la Paști. Noi-nouți. Îmi plăceau și parcă mai uitasem de nu știu ce surpriză. Unii veniseră cu părinții sau cu bunicii. Să-i aplaude. Parcă ar avea loc un spectacol grandios. Cu vedete.

După ce tovarășul director ne-a plictisit vorbind ca la televizor despre importanța zilei Marii Uniri de la Alba Iulia din 1918, strecurând ici-colo, cu voce ridicată, cîte-o laudă la adresa partidului comunist, de parcă acesta realizase unirea, diriga' ne-a așezat în cor și ne-a făcut semn pentru primul cântec, conform repetițiilor anterioare. Și dă-i cu „trăiască partidul".

Eu cum nu prea știam versurile, mimam dând din buze aiurea. Cu coada ochiului priveam la Zburlita. Ce mai! Toată înflăcărată. La propiu. Frumusețea ei focoasă, mă făcea să-mi zboare gândurile și habar n-am ce cântam.

– Și acum, elevul Barbu Lică va recita o strofă din poezia *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* de Mihai Eminescu, anunță diriga publicul.

Am ieșit din cor și am recitat strofa gândindu-mă la noroaiele din cartier, la oamenii pe care-i vedeam supți de munca din fabrici, la casele din chirpici ridicate din sărăcie, dar și la ogoarele cu grâu pictate cu maci, la Dunărea noastră

Continuare în pag. 68

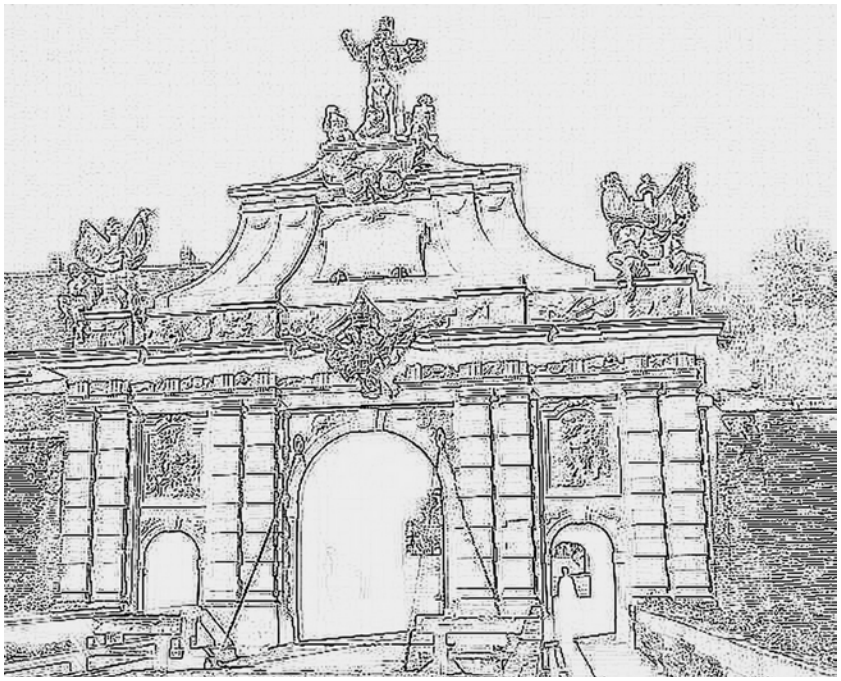

Urmare din pag. 67

unduind istoric către veșnicie, la zâmbetul orașului Brăila în soarele dimineții, la tot ce trecea românesc prin ființa mea.

Zburlita a rupt prima aplauzele. Cred că voia să mă sărute în acel moment.

Serbarea a continuat cu recitări, cât și cu alte cântece despre ,,drag partid". Despre copii, despre bucurii, nimic. Parcă nu era și sărbătoarea noastră.

Când tovarășa dirigintă a ieșit în față, pregătindu-se să spună ceva, am crezut că gata, serbarea s-a terminat. Dar…

– Și acum, în încheiere, elevul Barbu Lică, ne va povesti cum și-a petrecut vacanța mare în orașul-cetate Alba Iulia, locul în care s-a înfăptuit Marea Unire de la 1918. Hai Licuță! Știind că ești un mare povestitor, povestește-ne așa cum știi tu mai bine despre ce-ai văzut la Alba Iulia. Cum este această cetate?

În acel moment, dacă trecea un tren peste mine, n-aș fi simțit nimic. Toată clădirea școlii căzuse peste mine. O emoție mă trecu de jos până sus, până-n creștet, unde puricei obraznici jucau țonțoroiul pe capul meu.

Mă uit la Zburlita. Îmi făcea cu ochiul. E clar! M-a pârât. Doar ea și ceilalți de pe stradă știau că în vacanța de vară am fost la Alba Iulia, la sora mea, unde locuia temporar cu soțul, proaspăt căsătoriți. Cumnatul Iulian era în cadrul armatei și… chestiile lor militare.

Paralizat de invitația tovarășei dirigintă, îmi caut în memorie imagini cu cetatea Alba Iulia pe care am străbătut-o în lung și-n lat, dar și-n adâncurile ei. Toată ziua zburdam cu prieteni cunoscuți pe loc, în toată dimensiunea cetății. Îmi făcusem mulți prieteni de prin împrejurimi, copii de ardeleni, dar și copii de unguri. Nu conta ce erau atâta timp cât ne frigea dorul de joacă. Și în cetate era loc de joacă cât o țară întreagă. Timid, îmi încep povestirea:

– E o cetate mare… Mare cât o… cât o cetate mare, adică, o fortăreață. Fortăreața Alba Carolina, așa se numea când au construit-o niște meșteri italieni, dar și de o echipă de vienezi care au realizat sculpturile. Cetatea a fost construită pentru apărarea Imperiului Habsburgic între anii 1715–1738, împotriva Imperiului Otoman. Cel mai mult mi-au plăcut cele șapte bastioane așezate în formă de stea cu șapte colțuri legate între ele, cu un zid mare înconjurat de un șanț imens, de 27 de metri lățime. Acolo ne găseam de joacă toată ziua. Nu vă spun ce aventuri inventam prin tunelurile de sub bastioane! Foloseam lanterne și căutam monștri sau comori.

Voiam să le spun și de cei mai buni prieteni ai mei unguri, Boboș și Aniko. Pe Boboș îl poreclisem Bozgo, iar Aniko era o fetiță blondă de mă ametea. Dar am trecut peste acest amănunt. Una, că Zburlita ar fi înțeles ce nu trebuia, și doi, nu i-ar fi interesat pe ceilalți nebuniile mele din acea vacanță „medievală".

– Dar de unde știi tu toate astea, Licuță? Din cărțile de istorie? mă întrebă diriga' de parcă ar fi bănuit ceva.

– Nu. În Alba Iulia, lângă sora mea locuia un preot bătrân. Domnul Luca îl chema. Și într-o zi, m-am întâlnit cu dânsul pe scara pe care urcam la etaj. *„Cum te numești, băiete?"* mă întrebă preotul Luca. *„Lică și sunt din Brăila."* am răspuns cu bucurie. *„Aha! Lică, Lică, Lică... vine de la Nică, de la Neculai, adică."* Ceea ce urmat a fost o adevărată poveste. Domnul preot Luca m-a invitat la Catedrala Ortodoxă și după ce mi-a arătat interiorul catedralei, mi-a propus, dacă doresc, să renunț o oră de la joacă, pentru a-mi spune o poveste despre cetatea Alba Iulia. Nici nu a așteptat răspunsul meu, mi-l citea din priviri, și m-a condus într-o bibliotecă. Imensă.

Și a început istoria. Despre arhitecții cetății, despre împărați, despre români și unguri, despre cele șapte porți ale cetății, despre zidurile groase ce păstrează în ele zăngănitul armelor, sunetul trâmbițelor, strigătele lui Horia, Cloșca și Crișan. Toată istoria românilor

clocotea în piatra cetății de dorul unirii celor trei țări române. Drept pentru care m-a condus la statuia lui Mihai Viteazul. Acolo, preotul Luca, mai mult mi-a șoptit:

„Dragă Licuță! De aici a început puterea năvalnică a unirii, pentru totdeauna, a întregii suflări românești. Acest voievod a adunat poporul român sub un singur steag. Pentru o clipă. O clipă cât mii de ani de dor românesc. Dar clipa lui nu s-a terminat. A rămas condusă de călăuza dorinței României Mari până la 1 Decembrie 1918. Atunci, clipa lui s-a împlinit pentru totdeauna. Români veniți din toate colțurile țării, îmbrăcați cu haine de sărbătoare, cu steaguri, își cereau dreptul de națiune liberă ce-și decide singură soarta, asistând la cel mai puternic act istoric românesc. Cei mai mulți dintre cei care au văzut cu ochii lor înfăptuirea acestui vis de veacuri au pierit purtând în inimi fiorul libertății. Eu am fost acolo și am păstrat un steag tricolor de atunci, ce a fluturat victorios peste inimile românilor. Steagul e în inima mea, Licuță. Cu năzuința că ai să ții minte cuvintele mele, îți dăruiesc și ție o părticică din steagul Unirii. Fii binecuvântat!"

Terminasem de povestit. Toată prezența tăcea într-o liniște de aduceri aminte. Dintre cei așezați pe scaunele laterale se ridică încet un bătrân, probabil bunicul unuia dintre colegi. Cu pălăria în mână, ezită o clipă și apoi, puțin răgușit și emoționat, interpretă un cântec pe care nu-l auzisem niciodată:

„Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,

În care te-adâncirâ barbarii de..."

A fost întrerupt de tovarășul director, rugându-l să iasă împreună din clasă.

– Serbarea a luat sfârșit, anunță rece diriga'. Ieșiți în ordine din clasă și mergeți acasă, copii! Licuță! Să treci pe la cancelarie.

Așa am și făcut. Zburlita a rămas să mă aștepte pe holul școlii, iar eu am ciocănit ușor în ușă. N-am așteptat răspuns și am intrat. În cancelarie, erau tovarășul director și diriga'.

– Aș vrea să știi că în această școală nu se vorbește de popi și alte cuvinte bisericești, preciză pe un ton tăios tovarășul director. Ai povestit frumos, știi istorie, dar nu e permis unui pionier să vorbească în această școală despre biserică cu popii lor cu tot. Să uiți ce-ai povestit aici și nu mai spui nimănui aceste minciuni.

> ***„Mihai Viteazul a adunat poporul român sub un singur steag. Pentru o clipă. O clipă cât mii de ani de dor românesc."***

Popa ăla ți-a băgat în cap numai prostii. Povestea ta este contrar indicațiilor de partid. Pentru binele tău și al școlii, să uiți această poveste. Nici măcar părinților tăi să nu o mai spui. E clar, Barbu Lică?

Am dat afirmativ din cap și dând un „bună ziua" murmurat, am ieșit la aer. Acolo mă sufocam.

Asta-i bună! Cum să uit ce e adevărat? N-am uitat, dar de atunci, n-am mai povestit la nimeni. Doar dumneavostră, dragi cititori. Spre aducere aminte. Zburlita mi-e martoră.

Pe cuvântul meu de Licuță!

Musica

DIN ISTORIA FESTIVALULUI INTERNAȚIONAL „GEORGE ENESCU”

Costin Tuchilă
Critic literar și muzical, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Au trecut 60 de ani de la prima ediție a **Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu”**. Bogata lui istorie a început în 1958 când, la trei ani de la moartea lui Enescu (4 mai 1955, Paris), s-a organizat la București prima ediție a festivalului care îi poartă numele. De prima ediție (4–22 septembrie 1958), cu invitați de prestigiu (soliștii Yehudi Menuhin, David Oistrah, Claudio Arrau, Halina Czerny-Stefańska, Nadia Boulanger, Monique Haas, dirijorii Sir John Barbirolli, Carlo Felice Cillario, Carlo Zecchi) și concerte memorabile, se leagă și un alt eveniment important din istoria muzicii românești: premiera românească a operei *Oedipe* de George Enescu, la Opera Română, în ultima seară a festivalului, 22 septembrie 1958, cu David Ohanesian în rolul titular, la pupitrul dirijoral aflându-se Constantin Silvestri. În perioada Festivalului s-a inaugurat Muzeul „George Enescu”, în aripa din dreapta a Palatului Cantacuzino.

Istoria edițiilor Festivalului Internațional „George Enescu” din perioada 1958–1988 și mai ales a celor din deceniile al șaptelea și al optulea este, cred, cea mai elocventă dovadă a complexității vieții muzicale românești, dincolo de scepticismul unora sau de impresia că tot ce s-a petrecut în perioada comunismului trebuie șters cu o trăsătură de condei. Nu mai e cazul acum, după aproape 30 de ani de la evenimentele din 1989, să privim emoțional și sper că furia negației, doar într-o oarecare măsură firească în momente de schimbare social-politică, a trecut. În ani în care, desigur, ideologia de tristă amintire își punea puternic amprenta, Festivalul „George Enescu”, dincolo de „coloratura” pe care o dădeau intervențiile oficiale păstrate în documente, a reușit să se ridice de la bun început la un cert nivel artistic internațional, rivalizând cu manifestări de gen consacrate.

Edițiile din deceniile al șaptelea și al optulea au reunit practic la București cei mai valoroși interpreți ai epocii, nume de referință în istoria artei interpretative muzicale. După 1990, evident, anvergura Festivalului „Enescu” a fost alta, atât ca număr de artiști participanți, cât și prin invitarea, practic, a tot ce este mai valoros astăzi (orchestre, dirijori, soliști), prin caracterul tematic al unor ediții sau prin diversificarea secțiunilor/ciclurilor de concerte cu profil bine stabilit. La ediția a XX-a, din 2011, directorul de atunci al festivalului, Ioan Holender, remarca pe bună dreptate: „Nu există un festival similar în lume, care să dureze atât și în care să apară atâtea personalități muzicale precum cele invitate la această ediție a Festivalului «George Enescu»”. Ediția din 2011 nu a fost cea mai lungă, recordul deținându-l următoarea, din 2013 (1–28 septembrie, 2013, adică exact patru săptămâni), aflată de asemenea sub directoratul lui Ioan Holender și care a părut unora prea lungă. Dacă privim însă la publicul românesc și la persoanele din străinătate care vin special la București cu ocazia Festivalului ”Enescu”, nimic nu pare prea mult…

Până în 1991 Festivalul a avut (cu o singură excepție) o frecvență regulată, din trei în trei ani: 1961 (ediția a II-a), 1964 (ediția a III-a), 1967 (ediția a IV-a), 1970 (ediția a V-a), 1973 (ediția a VI-a), 1976 (ediția a VII-a), 1979 (ediția a VIII-a), 1981 (ediția a IX-a[1]), 1985 (ediția a X-a), 1988 (ediția a XI-a), 1991 (ediția a XII-a). Apoi: 1995 (ediția a XIII-a), 1998 (ediția a XIV-a). Din 2001 (ediția

[1] În 1981 s-au aniversat 100 de ani de la nașterea lui George Enescu (19 august 1881). De aceea ediția a IX-a a Festivalului a fost devansată și programată în acel an, din 1985 revenindu-se la periodicitatea de trei ani.

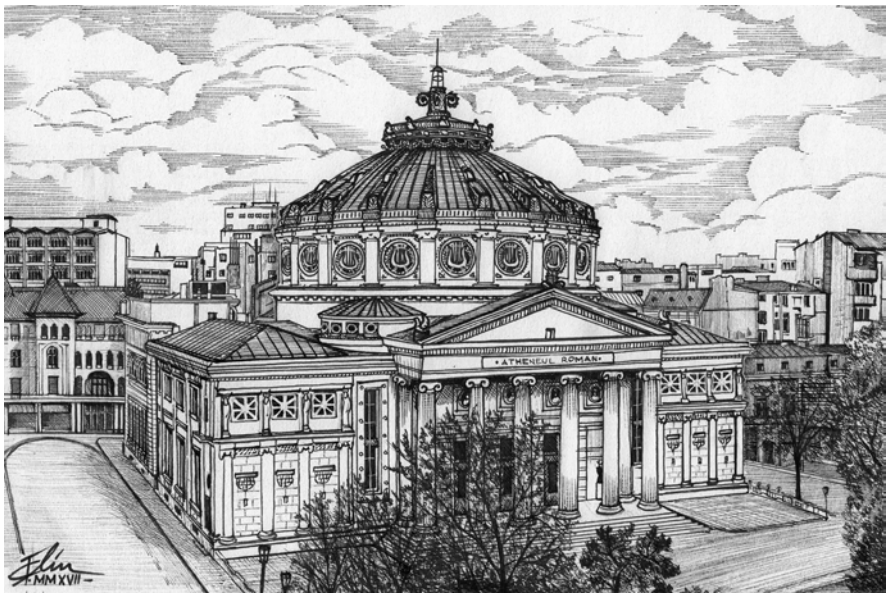

Ateneul Român, București

a XV-a), Festivalul s-a desfășurat din doi în doi ani: 2003 (ediția a XVI-a), 2005 (ediția a XVII-a), 2007 (ediția a XVIII-a), 2009 (ediția a XIX-a), 2011 (ediția a XX-a), 2013 (ediția a XXI-a), 2015 (ediția a XXII-a), 2017 (ediția a XXIII-a)[2].

Festivalul a fost însoțit de Concursul Internațional "George Enescu" în primele cinci ediții, concurs întrerupt după 1970 și reluat odată cu ediția din 1991.

În 2013, s-a decis regândirea structurii și a modului de organizare a Concursului Internațional „George Enescu". În acest sens, s-a hotărât decalarea ediției din acel an a Concursului pentru aceeași perioadă a anului 2014, astfel încât să se desfășoare o dată la doi ani, alternând cu edițiile Festivalului „George Enescu". Această modificare de calendar nu a afectat standardele Concursului, dimpotrivă a fost menită să permită o îmbunătățire a acestora, în condițiile efortului logistic și financiar pe care un astfel de demers îl presupune. Anul acesta, în perioada perioada 1–23 septembrie 2018, s-a desfășurat a XVI-a ediție a Concursului „Enescu"[3], cu un un număr record de participanți: s-au înscris 400 de tineri muzicieni din 46 de țări de pe cinci continente, în creștere cu 26% față de ediția din 2016, consemnându-se și cea mai ridicată participare românească din istoria Concursului.

În 2011, Editura Casa Radio a lansat seria de discuri dedicate Festivalului Internațional „George Enescu" valorificând înregistrările realizate de Radio România, o veritabilă arhivă-tezaur. Au apărut atunci, cu ocazia celei de-a XX-a ediții a Festivalului, șase albume discografice[4] dedicate primei ediții a Festivalului.

În 2013 apăreau 10 discuri dedicate ediției a doua a Festivalului, care s-a desfășurat în perioada 5–22 septembrie 1961, practic sinteza elocventă a festivalului, atât din punct de vedere al repertoriului abordat, cât și al marilor interpreți români și străini care și-au legat numele de acest festival.

Continuare în pag. 72

[2] Detalii despre această ediție a Festivalului, pe portalul Leviathan.ro.

[3] Detalii despre această ediție a Concursului, pe portalul Leviathan.ro, partener al Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu".

[4] **1. Concertul Orchestrei Filarmonicii George Enescu, dirijor: George Georgescu, solişti: Yehudi Menuhin, David Oistrah** (*Simfonia a II-a, "cu clopote"* de Aram Haciaturian; *Concertul în Re major pentru vioară și orchestră* de Brahms; *Concertul în re minor pentru două viori și orchestră, BWV 1043* de J. S. Bach; *Toccata* de Constantin Silvestri; George Enescu despre activitatea sa profesorală și despre Yehudi Menuhin, înregistrări din 1951; George Georgescu despre George Enescu– 1958); **2. Două seri camerale George Enescu la Ateneul Român** *(Sonata I în fa diez minor pentru pian, op. 24*, solistă: Maria Fotino; *Cvartetul de coarde nr. 2 în Sol major, op. 22* – Cvartetul Radio; *Cvartetul cu pian nr. 2, în re minor, op. 30* – Valentin Gheorghiu, Ștefan Gheorghiu, George Popovici, Radu Aldulescu); *Simfonia de cameră pentru 12 instrumente soliste, op. 33*, dirijor: Constantin Silvestri); **3. Recital David Oistrah** (*Sonata nr. 10 în sol minor „Didone abbandonata", op. 1* de Giuseppe Tartini; *Sonata în La major pentru vioară și pian* de César Frank; *Fantezie în Do major, op. 131* de Schumann / Kreisler; *Trei poeme, „Mituri", op. 30* de Karol Szymanowski; *Rapsodia „Tzigane"* de Maurice Ravel; George Enescu despre arta interpretativă – 1951; David Oistrah despre George Enescu și Festival – 1958); **4. Concertul Orchestrei Naționale Radio, dirijor: Constantin Silvestri, solist: David Oistrah** (Semnalul sonor emblematic al Festivalului, prezentarea de început a concertului pentru transmisiunea directă radiofonică (în limbile română, engleză, franceză, germană și rusă; *Uvertura de concert pe teme în caracter popular românesc, în La major, op. 32* de George Enescu; *Suita a III-a pentru orchestră, „Sătească", în Re major, op. 27* de George Enescu; *Concertul în re major pentru vioară și orchestră, op. 61* de Beethoven; George Enescu despre interpretarea violonistică; David Oistrah despre George Enescu – 1958); **5. Concertul Orchestrei Naționale Radio, dirijor: Constantin Silvestri, solist: Claudio Arrau** (*Simfonia a VI-a* de Alfred Memdelsohn; *Trei dansuri românești* de Theodor Roglaski; *Concertul nr. 2 în Si bemol major pentru pian și orchestră, op. 83* de Brahms; George Enescu despre Brahms – 1951; Claudio Arrau despre Festival – 1958); **6. Premiera operei „Oedipe" de George Enescu, 22 septembrie 1958.**

Sviatoslav Richter la ediția din 1961 a Festivalului „Enescu". Fotografie din arhiva Muzeului Național „George Enescu" din București

Urmare din pag. 71

Informației publice, din biblioteci, i se adaugă, din fericire, o substanțială arhivă, dosarul ediției Festivalului aflat în Biblioteca documentară a Radioului, cu multe detalii semnificative din care putem reface astăzi „portretul" muzical al ediției din 1961. În paralel cu Festivalul, în intervalul 5–21 septembrie s-a desfășurat a doua ediție a Concursului Internațional „George Enescu", cu secțiunile: vioară, pian, canto.

Programul Festivalului a cuprins 13 concerte simfonice la Sala Palatului, 5 spectacole de operă (*Boris Godunov* de Musorgski, *Nunta lui Figaro* de Mozart, având-o în distribuție pe Elisabeth Schwarzkopf, care a susținut și un recital, *Otello* de Verdi, *Fidelio* de Beethoven, *Oedipe* de Enescu), un triptic (opera *O noapte furtunoasă* de Paul Constantinescu, baletele *La piață* de Mihail Jora și *Priculiciul* de Zeno Vancea), o serie amplă de concerte și recitaluri camerale și de arii din opere. De observat că la Sala Palatului, construită în anii 1959–1960, și la Sala Radio (inaugurată în 1961) concertele începeau la ora 20.00 (cu excepția celor din zilele de duminică – ora 11.00), la fel ca și spectacolele de la Operă. Pentru cei care consideră acea perioadă doar un deșert în beznă, poate părea ciudat!... Recitalurile de la Ateneul Român și Sala Palatului și Sala Mică a Palatului erau programate în general la ora 17.30.

Comparativ cu edițiile din ultimele două decenii, ca număr de manifestări artistice, nu pare mult, dar ca valoare a actului interpretativ și chiar ca repertoriu abordat, comparația se poate face, fără a înclina în vreun fel balanța. Iar principala dovadă este chiar albumul de 10 discuri, care reține în parte numele mari prezente în festival și versiuni de clasă, protagoniștii fiind dirijori de talia lui Sir John Barbirolli, Lorin Maazel, Ghenadi Rojdestvenski, George Georgescu, Iosif Conta, Egizio Massini, Mihai Brediceanu, Mircea Basarab, Constantin Bugeanu, violoniștii Henryk Szeryng, Ștefan Ruha, Leonid Kogan, pianiștii Sviatoslav Richter, Aldo Ciccolini, Annie Fischer și mulți alți interpreți de valoare pe care istoria nu i-a reținut, poate, în prim-plan. Sir John Barbirolli, care dirijase și la prima ediție a Festivalului (1958), s-a aflat la pupitrul Orchestrei Filarmonicii „George Enescu" din București duminică, 17 septembrie, cu un program care a cuprins *Simfonia a V-a* de Schubert, *Concertul nr. 2 pentru vioară și orchestră* de Prokofiev și *Simfonia a II-a* de Brahms. Ion Voicu – se spunea în Jurnalul radiofonic al Festivalului, în după-amiaza zilei de 17 septembrie – a reluat concertul pe care îl cântase în primă audiție în România, cu câțiva ani în urmă, „arătându-se din nou stăpân pe o partitură ce conține numeroase dificultăți, adeseori de o natură particulară."

Deschiderea festivă a acestei ediții a Festivalului și Concursului „George Enescu" a avut loc marți, 5 septembrie 1961, când, la Sala Palatului, George Georgescu și Orchestra Filarmonicii „George Enescu" au interpretat *Suita I în Do major* și *Rapsodia română nr. 1 în La major* de Enescu și, ca piesă de la mijlocul programului, *Concertul pentru pian și orchestră* de Valentin Gheorghiu, care apărea și ca solist. Era o primă audiție programată curajos, dar *Concertul* a fost remarcat de la bun început, devenind în timp o piesă clasicizată ca valoare. Doru Popovici îl aprecia atunci atât „sub raportul tehnicii de creație", cât și în privința „adâncirii conținutului muzicii" lui Valentin Gheorghiu și a „conturării mai depline a personalității."[5].

Începând de sâmbătă, 9 septembrie, s-a derulat zilnic programul ediției a doua a Festivalului, de aceea veți găsi în unele publicații datarea 9–22 septembrie. În acea seară de sâmbătă, solistul concertului era celebrul pianist rus Sviatoslav Richter, cu *Burlesca în re minor pentru pian și orchestră* de Richard Strauss, într-o versiune strălucitoare atât a solistului, cât și a orchestrei Filarmonicii bucureștene. George Georgescu își începea programul cu *Trei dansuri românești* (*Joc din Ardeal*, *Gaida* și *Hora din Muntenia)* de Theodor Rogalski și îl încheia cu *Simfonia I în do minor* de Johannes Brahms, într-o interpretare, i-aș spune, clasică, fără exagerări de tempo sau exaltări timbrale, totul însă cu o armonie rafinată și conferind frazelor muzicale o largă respirație și o căldură interioară, tipic brahmsiene (v., de exemplu, tema „cornului alpin" din partea a IV-a, *Adagio – Allegro non troppo, ma con brio*).

[5] *Concertul de deschidere a Festivalului*, „Muzica", XI, nr. 10, octombrie 1961, p. 28.

George Enescu, Berlin, 1900

Tânărul, pe atunci, dirijor Ghenadi Rojdestvenski (n. 1931), care la vârsta de 20 de ani entuziasmase conducând *Spărgătorul de nuci* la Balșoi Teatr, venea acum la București la pupitrul unei orchestre titrate, cea a Radioteleviziunii din URSS, programând, duminică, 10 septembrie, două simfonii grele, diferite ca limbaj și orizont stilistic: *Simfonia I în Mi bemol major* de George Enescu și *Simfonia a V-a în re minor* de Dmitri Șostakovici. Și chiar dacă nu e întotdeauna util să comparăm o versiune cu alta, se cuvine remarcată înțelegerea adecvată, din punct de vedere al construcției, armonic, ca detaliu stilistic, ca mentalitate componistică, a simfoniei enesciene, din partea lui Ghenadi Rojdestvenski și a muzicienilor din orchestră. Prima parte a simfoniei, cel puțin, are o strălucire cu totul specială în plan timbral, pe care înregistrarea din concert a reușit să o conserve.

A doua zi apărea la pupitrul Orchestrei Radio, de asemenea la Sala Palatului, un alt dirijor străin de marcă, americanul Lorin Maazel, și el la vârsta tinereții (31 de ani), un muzician pe care îl aștepta o carieră glorioasă. Mijloacele sale de exprimare erau mature, felul în care stăpânea orchestra și fixa planurile sonore, în partituri foarte cunoscute, unde fiecare inadvertență e reperabilă rapid, dovedind deja asimilarea unei tehnici deosebite și o cultură muzicală remarcabilă. Programul a cuprins *Uvertura „Leonora" nr. 3, în Do major* de Beethoven, *Concertul în Re major pentru vioară și orchestră* de Brahms, încheindu-se cu *Tablouri dintr-o expoziție* de Musorgski-Ravel, piesa din urmă neaflându-se pe discul apărut la Casa Radio. Program complex, fără îndoială. „Cu mult interes – citim în dactilograma Jurnalului radiofonic de marți, 12 septembrie – a fost așteptată apariția tânărului nostru violonist Ștefan Ruha, laureat al primului Concurs Internațional «Enescu» [1958]. Interpretarea dată *Concertului* de Brahms, în care partea solistică a fost încadrată, datorită acompaniamentului de înaltă ținută realizat de dirijor și orchestră [Orchestra Radio, *n.n.*], unei concepții simfonice complexe, s-a caracterizat prin avânt și flacără romantică. Ruha este un temperament captivant, exteriorizează cu multă naturalețe propria sa tinerețe și prezintă marile capodopere ale literaturii violonistice într-un veșmânt strălucitor și sărbătoresc. Brahms-ul său a fost virtuoz și comunicativ, este o versiune personală, dar convingătoare." (Alfred Hoffman).

Al treilea concert al Filarmonicii „George Enescu", din cadrul Festivalului, încredințat dirijorului Mircea Basarab (marți, 12 septembrie) îl aducea în prim-plan pe violonistul Leonid Kogan, cu două lucrări foarte diferite – fapt relativ rar să le cânți în aceeași seară: *Concertul nr. 3 în Sol major pentru vioară și orchestră, KV 216* de Mozart și *Concertul nr. 1 în la minor pentru vioară și orchestră, op. 77* de Șostakovici. Deja celebru în lumea muzicală internațională, deținător la acea dată, printre altele, al unui Premiu al Discului (pentru versiunea *Concertului* de Beethoven), Leonid Kogan impresionează printr-un farmec greu egalabil și acum, după trecerea unei jumătăți de veac. Radu Gheciu observa „eleganța" și „tonul unei povestiri pline de căldură" în concertul mozartian, punctând, în privința partiturii lui Șostakovici, care are factura unei simfonii cu instrument solist, punerea de acord a „mijloacelor instrumentale perfecte" ale lui Leonid Kogan cu „stilul și conținutul acestei importante lucrări contemporane. Kogan a cântat în stilul cel mai pur *Nocturna*, a expus magistral dramatica *Passacaglie* și s-a dezlănțuit tumultuos în *Scherzo* și *Burlescă*, reușind să găsească expresia cea mai adecvată pentru fiecare din părțile concertului."[6]

Dar o asemenea performanță interpretativă nu a fost unicat în ediția din 1961, ea fiind întrecută în zilele următoare. După un substanțial recital, mică istorie a artei violonistice de la Jean-Marie Leclair și Bach la Debussy și Ravel (cu Ferdinand Weiss la pian), Henryk Szeryng revenea pe scena Sălii Palatului, cu un concert de concerte, program amplu și de mare rezistență: *Concertul în Mi major pentru vioară și orchestră, BWV 1042* de Bach, *Concertul pentru vioară și orchestră* de Brahms și *Concertul în Re major pentru vioară și orchestră, op. 61* de Beethoven, acompaniat de Orchestra Radio, dirijată de Iosif Conta. Kogan și Szeryng sunt artiști cu temperament diferit. Edgar Elian remarca pe postul de radio „eleganța și cumpăta-rea" violonistului de origine poloneză stabilit în Mexic, remarcând, din programul recitalului inclus parțial în albumul de la Casa Radio, tălmăcirea *Sonatei* de Leclair, „foarte apropiată în expresivitatea ei de trăsăturile specifice ale stilului lui Szeryng: o muzică melodioasă, curgătoare, senină și plină de umor, redată în

Continuare în pag. 74

[6] Jurnalul radiofonic al Festivalului, 13 septembrie 1961.

George Enescu

Urmare din pag. 73

toată prospețimea ei." Apoi, sobrietatea lui Szeryng mai ales în introducerea lentă a *Rapsodiei „Tzigane"* de Maurice Ravel, piesa interpretată la finalul recitalului. Cât despre cele trei concerte, ele sunt, o dată în plus, mărturia unui stil violonistic inconfundabil și a paletei coloristice bogate a artistului.

Limbajul pianistic pretențios al lui Prokofiev – și deopotrivă cel din acompaniamentul orchestral găseau în pianistul italian Aldo Ciccolini și Orchestra Simfonică a Cinematografiei (desființată în 31 decembrie 1968), în acea seară, cu Mircea Cristescu la pupitru, interpreți fideli concepției compozitorului: *Concertul nr. 2 în sol minor pentru pian și orchestră, op. 16*.

Unul dintre momentele de vârf ale acestei ediții a Festivalului „George Enescu" a fost concertul Orchestrei Radio, dirijată de Constantin Bugeanu, în seara zilei de 15 septembrie 1961, când la Sala Palatului melomanii au putut-o asculta pe pianista Annie Fischer interpretând *Concertul nr. 23 în La major pentru pian și orchestră, KV 488* de Mozart și, apoi, muzica baletului *Sacre du printemps* de Stravinski, pentru mulți, în epocă, încă o raritate. Prima lucrare inclusă în program fusese fermecătoarea *Suită „Prin Munții Apuseni"* de Marțian Negrea, la origine muzică pentru un film documentar, din 1953, în a care compozitorul are ideea ingenioasă de a transpune un dans popular ardelenesc în ritm de tarantellă *(Un izbuc)*. Evenimentul „cel mare al serii" era considerat prezența redutabilei pianiste Annie Fischer, cu o versiune, e adevărat, excelentă a *Concertului nr. 23* de Mozart. Dar abordarea unei partituri atât de complexe precum *Ritualul primăverii* dovedește din plin măiestria orchestrei, mai ales în plan ritmic, și a lui Constantin Bugeanu, profesor al unei strălucite serii de mari dirijori de astăzi.

În mod firesc, conform strategiei sale repertoriale, pusă în practică de la prima ediție, pe lângă creația enesciană, obligatorie în acest festival, și în programele celei de-a doua ediții s-au regăsit lucrări de compozitori români contemporani, două dintre ele incluse pe albumul apărut la Casa Radio în 2013. Pe lângă *Suita „Prin Munții Apuseni"*, compozitorul și muzicologul Dmitri Kabaleski remarca *Suita „Schițe dobrogene"* de Alfred Mendelsohn (cântată în primă audiție), amândouă, lucrări „colorate și plastice", era încântat de *Concertul pentru orchestră de coarde* de Ion Dumitrescu, pe care îl reasculta cu acest prilej și entuziasmat de montarea cu *Oedipe* de la Opera Română din București (dirijor: Mihai Brediceanu), „un spectacol măreț, monumental" – îl ascultase pe Enescu cântând la pian fragmente din *Oedipe*, la Moscova, în 1946, apoi în 1959, tot la Moscova, o mare parte a operei, în concert, cu prilejul turneului ansamblului bucureștean.[7]

„Limpede prin structură, bazată pe un melodism pregnant, echilibrată în construcție, [*Simfonia nr. 2 în re minor* de Sigismund Toduță], dedicată memoriei lui George Enescu,

[7] *O adevărată sărbătoare internațională a muzicii*, „Muzica", XI, nr. 9, septembrie 1961, p. 6–7.

s-a bucurat de o execuție riguroasă și bine pusă la punct din partea Filarmonicii dirijate de Mircea Basarab", aprecia, la radio, Radu Gheciu. Scrisă exclusiv pentru viori, în trei părți *(Preludiu, Melopeea, Polifonia)*, *Omagiu lui Enescu* de Theodor Grigoriu are, în opinia aceluiași critic, „diversitate și comunică o atmosferă, legată și ea de climatul unora dintre lucrările marelui compozitor." Atmosfera rafinată, uneori ușor stranie, de poem metafizic, îndeosebi în *Melopee*, scriitura grupelor de violine, efectele armonice îi conferă, ascultând-o acum poate cu mai multă detașare, o particularitate aparte.

Se poate scrie încă mult despre această a doua ediție a Festivalului „George Enescu" și despre sinteza ei, reprezentată de albumul menționat. Se cuvine să-i reamintim, măcar în parte, pe laureații Concursului „George Enescu" din acel an: Dan Grigore (pian, în mod ciudat, doar premiul al V-lea...; premiul I nu s-a acordat); Daniel Podlovschi (vioară, premiul al II-lea); Dan Iordăchescu, Ladislau Konya, Emma Sarkisian (canto, Premiul I și Medalie de Aur). După concertul laureaților Concursului (joi, 21 septembrie), Festivalul s-a încheiat vineri, 22 septembrie 1961, la Sala Palatului, cu *Simfonia a IX-a* de Beethoven, în interpretarea dirijorului George Georgescu la pupitrul Filarmonicii „George Enescu" din București.

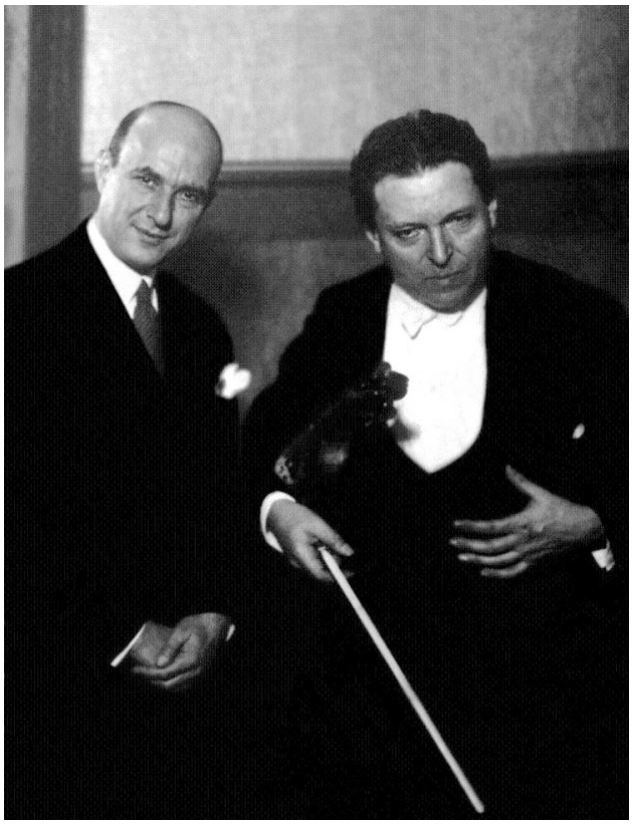

George Georgescu și George Enescu

În 1964, ediția a treia a Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu" a păstrat aceeași perioadă de desfășurare ca și cea din 1961: 5–22 septembrie. Un eveniment tragic a marcat, fără îndoială, această ediție: moartea, în seara zilei de 1 septembrie, a dirijorului George Georgescu. Ca și pentru edițiile precendente, arhiva Radio păstrează un bogat fond documentar, cu caracter de unicat, din perioada festivalului, pentru că, pe lângă detalii despre programe și transmisia concertelor pe programul II al postului public, sunt arhivate transcrierile cronicilor zilnice ale evenimentelor din festival, interviuri cu mari muzicieni, unii dintre ei, membri ai juriului Concursului „Enescu", toate, mărturii care, în timp, dobândesc desigur un relief aparte pentru cei interesați de istoria Festivalului. Răsfoind această arhivă, se observă de îndată că George Georgescu era programat la pupitrul orchestrei Filarmonicii „George Enescu" în concertul de deschidere din 5 septembrie, care a cuprins *Triplul concert pentru vioară, violoncel și orchestră* de Paul Constantinescu și *Simfonia I în Mi bemol major* de George Enescu. Concertul de deschidere de la Sala Mare a Palatului a fost dirijat de Mircea Basarab. Ada Brumaru remarca în cronica radiofonică de a doua zi că membrii Trio-ului român, Ștefan Gheoghiu, Radu Aldulescu, Valentin Gheorghiu, au dăruit acestui ultim opus al lui Paul Constantinescu „o tălmăcire plină de respect, atentă în deslușirea adâncimilor, muzicală în intenția realizată de contopire a individualităților într-un întreg armonios."

În al doilea concert din Festival (miercuri, 9 septembrie 1964, ora 20.30, Sala Mare a Palatului), încredințat de asemenea orchestrei Filarmonicii „George Enescu", reapare în fața publicului bucureștean violonistul de origine poloneză Henryk Szeryng, interpretând *Concertul în Re major pentru vioară și orchestră, op. 35* de Ceaikovski, cu Mircea Cristescu la pupitrul dirijoral. Îndepărtându-se de maniera tradițională de interpretare, cum remarcau cronicarii epocii, Szeryng are însă o expresivitate și mai ales o limpezime sonoră aparte, fără a aluneca în capcana virtuozității fără acoperire în substanța muzicală. Nu ar fi exagerat să spun că această versiune rămâne una dintre cele mai frumoase prin sensibilitate, echilibru și muzicalitate. Programul a mai cuprins *Suita a II-a pentru orchestră* de George Enescu și poemul simfonic *Till Eulenspiegel* de Richard Strauss.

Trei zile mai târziu, Henryk Szeryng și pianistul Ferdinand Weiss susțineau, tot la Sala Mare a Palatului, un excelent recital din care sunt reunite pe CD 3 *Sonata nr. 3 în re minor*

Continuare în pag. 76

Urmare din pag. 75

pentru vioară și pian, op. 108 de Brahms, *Sonata nr. 2 în Re major pentru vioară și pian, op. 94 bis* de Prokofiev, *Bagatella* de Ion Scărlătescu, *Nocturna și Tarantella* de Karol Szymanowski. Ca structură, acest recital era relativ asemănător cu cel din 1961, începând cu o piesă preclasică, acum de Tomaso Vitali, și ajungând la muzica secolului al XX-lea. Tehnica instrumentală excepțională, dar și viziunea și construcția de ansamblu a celor două sonate, abordarea minuțioasă din punct de vedere stilistic și, nu în ultimul rând, atmosfera, armoniile pretențioase și dozajele coloristice din piesele lui Szymanowski fac din acest recital o pagină de referință în istoria Festivalului „Enescu".

Simfonietta în Re major de Ion Dumitrescu deschidea concertul Orchestrei Simfonice a Radioteleviziunii din 10 septembrie, dirijor: Iosif Conta. „Densitatea contrapunctică a *Simfoniettei*, țesătura ei, coloritul și amploarea orchestrației", de care vorbea Jean-Victor Pandelescu la prima audiție a lucrării (1957), se regăsesc în versiunea dirijorului Iosif Conta, în programul care îl avea ca solist pe celebrul violoncelist Gaspar Cassado (*Concertul nr. 1* de Haydn).

Acest concert de la Sala Mare a Palatului reprezintă un moment important în istoria muzicii românești: prima audiție a poemului simfonic *Vox Maris, op. 31* de George Enescu, partitură care întregea astfel, pentru cunoscători, portretul componistic al lui George Enescu. „Iosif Conta, spunea Ada Brumaru la Radio, a realizat în topirea timbrurilor instrumentale, în curgerea continuă a fluxului melodic și circulația difuză a motivelor mirajul muzicii enesciene, care întâlnește de astă dată deopotrivă plastica și poezia." Ar trebui amintit că programul din seara de 10 septembrie era unul foarte solicitant pentru dirijor și orchestră, încheindu-se cu muzica baletului *Sacre du printemps* de Stravinski.

O reușită în cadrul Festivalului „Enescu" din 1964 a fost *Cântecul pământului* de Gustav Mahler, cu Orchestra Simfonică a Cinematografiei, dirijată de Constantin Bugeanu, soliști: tenorul William McAlpine și baritonul Dan Iordăchescu. La ediția din 1961, același dirijor oferea o bună versiune a baletului *Sacre du printemps*, la pupitrul aceleiași orchestre. Pianistul chinez Li Ming-Qiang, câștigătorul premiului I la Concursul Internațional „George Enescu" din 1958, era pe afișul programului Orchestrei Radio din 13 septembrie, cântând *Concertul nr. 3 în do minor pentru pian și orchestră, op. 37* de Beethoven, urmat de dificilul *Concert pentru orchestră, Sz. 116* de Béla Bartók, dirijor: Mircea Cristescu.

Ediția din 1964, cu multe evenimente (între ele, nu trebuie uitate premiera în România a operei *Pelléas și Mélisande* de Claude Debussy, la Opera din București, sub conducerea muzicală a lui Mihai Brediceanu, în regia lui George Teodorescu, scenografia: Roland Laub, cu Valentin Teodorian, Teodora Lucaciu, Octav Enigărescu, Ileana Cotrubaș, 8 septembrie; cele două reprezentații cu *Oedipe*, *Lacul lebedelor* în interpretarea Baletului de la Bolșoi Teatr din Moscova; *Oratoriul „Ioana pe rug"* de Arthur Honegger, Filarmonica „George Enescu", dirijor: Mircea Basarab, printre interpreți aflându-se Tatiana Iekel, Fory Etterle, Septimiu Sever, Arta Florescu, Emilia Petrescu, Martha Kessler, Ion Piso; concertele dirijate de André Cluytens, Zubin Mehta și John Pritchard; *Simfonia de cameră* de George Enescu și *Concertul pentru vioară și orchestră* de Haciaturian în interpretarea lui Ștefan Ruha, cu Paul Popescu la pupitrul Orchestrei Simfonice a Cinematografiei; pianista Monique Haas, cu o raritate repertorială: *Concertul pentru pian, alămuri și două harpe* de Hindemith; recitalul violoncelistului Gaspar Cassado; recitalul pianistului John Ogdon), aducea la Sala Mare a Palatului una dintre cele mai titrate orchestre ale lumii, cea a Filarmonicii din Viena, cu Herbert von Karajan la pupitru: două concerte la mijlocul Festivalului, marți, 15 septembrie și miercuri, 16 septembrie 1964, ora 20.30. O orchestră care și atunci, și acum, era sinonimă cu măiestria interpretativă, având la acea dată o istorie glorioasă de peste 120 de ani; un dirijor de elită, intrat în galeria marilor șefi de orchestră ai veacului său, care revenea la București după 20 de ani; două programe care fac invidios orice meloman: în primul, *Simfonia nr. 40 în sol minor, K.V. 550* de Mozart, poemul simfonic *Don Juan* de Richard Strauss, *Simfonia I în do minor, op. 68* de Brahms; în al doilea, *Mica serenadă în Sol major, K.V. 525* de Mozart, *Simfonia a VIII-a, în si minor, D. 759, „Neterminata"* de Schubert, *Simfonia a V-a în do minor, op. 67* de Beethoven. Așadar, un program de capodopere în care orice artist este întrucâtva expus în fața unui public cu experiență de concert, o parte a lui amintindu-și de concertul susținut de Karajan la Ateneul Român în 1944, când l-a cunoscut pe Enescu. Acum, la conferința de presă, observând nivelul festivalului care poartă numele muzicianului român, Herbert von Karajan considera remarcabil faptul că Enescu „este într-adevăr profet în țara sa". Cele trei înregistrări radio ale concertelor dirijate de Karajan nu sunt, astăzi, doar mărturii de arhivă, ci veritabile bijuterii

Arthur Rubinstein. Foto: Carl Van Vechten
Photographs, 30 noiembrie 1937

de artă interpretativă. Pe lângă considerații strict muzicale, după primul concert, cronicarul radio nu neglija detaliul portretistic, și el semnificativ în analiza critică: „Păşeşte pe podium calm, lent, cu eleganță măsurată, zâmbind discret și oarecum distant, marcând de la început, fără ostentație dar precis, deplina conștiință asupra valorii personale. Dirijează cu baghetă, bineînțeles fără partitură; indicațiile sunt uneori abia sesizabile, la Mozart de pildă, alteori smulse din întregul ființei sale. Astfel a fost debutul agitat al poemului simfonic *Don Juan* de Richard Strauss, marcând de la început sensul tragic al concepției sale asupra eroului straussian. Sau acele acorduri masive din prima parte a simfoniei de Brahms, acele imprecații dureroase care precedă izbucnirea grandioasă a temei. Aici am auzit abia bănuit și glasul dirijorului, ca o exteriorizare a tensiunii sale interioare și ne-am amintit de discuri cu Toscanini sau Pablo Casals, în care vocea interpretului însoțea momentele de maximă trăire a muzicii. Deapănă din mână într-o ușoară rotire firul melodiei, atunci când ea este grațioasă și surâzătoare, ca în *Valsul* de Johann Strauss, oferit în supliment; menține linia suflului liric printr-o concentrare intensă întovărășită de o mimică extrem de expresivă."[8]. Impresia de ansamblu era atunci, desigur, de perfecțiune, aceea care se obține rareori în sala de concert („Cu Filarmonica din Viena și Karajan ne-am aflat aseară în fața unui disc viu".[9]). Fără a ocoli dramatismul din *Simfonia*

[8] Ada Brumaru, 16 septembrie 1964.
[9] *Ibidem*.

„Istoria ediţiilor Festivalului Internaţional „George Enescu" din perioada 1958–1988 şi mai ales a celor din deceniile al şaptelea şi al optulea este cea mai elocventă dovadă a complexităţii vieţii muzicale româneşti."

„Neterminata" de Schubert, Herbert von Karajan păstra însă un ton de interiorizare, refuzând nuanțele prea spectaculoase și astfel artificiale pe care le regăsim la alți interpreți. În *Simfonia a V-a*, versiunea sa rămâne și astăzi pentru mulți – pe bună dreptate – sinonimă cu idealul sonor gândit de compozitor.

La fel cum ideale ne par astăzi, după încă o jumătate de veac, interpretările chopiniene semnate Arthur Rubinstein. Apariția lui Arthur Rubinstein (sâmbătă, 19 septembrie, ora 17.00, Sala Mare a Palatului) părea la acea dată, pe bună dreptate, o întâlnire cu legenda (muzicianul avea 77 de ani), poate chiar o modalitate de a recapitula trăsăturile specifice din arta interpretativă a marelui pianist, confirmând o dată în plus felul său unic de a reliefa complexitatea ideatică și sentimentală a muzicii lui Chopin și mai ales energia pe care ea o degajă, contrar aparenței, șablonului statornicit în timp al acelui muzician de salon, cu sensibilitate feminină. Muzica lui e mai degrabă a unui emotiv care știe să transforme o formă dată (poloneză, mazurcă, preludiu, vals etc.) într-una personală, nu atât de liberă pe cât s-ar crede. Dar, apropo de libertățile chopiniene, și aici se cuvine amintit că ele sunt exagerări datorate aceleiași imagini de salon. Chopin era de altminteri un pianist sobru, iubea sunetul îngrijit, ținea la rigoarea ritmică a mâinii stângi. Mulți tempi rubato cu care unii îi cântă partiturile se înscriu în aceeași zonă a receptării abuzive. Să fie întâmplătoare venerația lui Chopin pentru Bach? Nu exprimă ea o constrângere asumată, nu chiar ușor de întrevăzut în pianistica lui Chopin? De ajuns să ascultați *Poloneza în fa diez minor, op. 44* în interpretarea lui Arthur Rubinstein și veți înțelege că „tunurile sub flori" (expresia lui Schumann) din muzica lui Frédéric Chopin înseamnă și formă geometrică, pe lângă vitalismul deloc neglijabil ce se lasă bănuit sau, dimpotrivă, iese triumfal la suprafață.

Interviu

BOGDAN CALCIU – PORTRETISTUL CLĂDIRILOR ISTORICE

Pușa Roth

Bogdan Calciu, *Autoportret*

*Pe **Bogdan Calciu** l-am cunoscut, unde altundeva, decât la Radio, intersectându-ne ani de zile pe culoarele acestei instituții, care anul acesta împlinește 90 de ani de existență. Pe artistul Bogdan Calciu l-am cunoscut la Expoziţia de grup **„Salonul de primăvară al radiofoniştilor”**, care a avut loc la Sala de Concerte Radio, București, în luna martie 2009. Atât pentru mine, cât și pentru ceilalți colegi a fost o surpriză, fiindcă discretul nostru coleg nu se grăbea să iasă în public. Bogdan Calciu are o mână sigură, este un cronicar al clădirilor istorice, iar desenele sale în tuș sunt mici bijuterii care impresionează prin acuratețe, detalii și precizie. Sigur, interviul cu Bogdan, artistul plastic invitat să participle la primul număr al publicației trimestriale **Leviathan**, va dezvălui, sper, câteva secrete din atelierul lui, din visele și speranțele acestui om talentat.*

Pușa Roth: *Prima mea întrebare se referă la faptul că prin desenele tale aduci în fața publicului clădiri de patrimoniu, unele pierdute, altele pe cale de dispariție, altele monumente istorice. Pentru cele care nu mai există, am un exemplu, doar unul: **Piața Matache**, așa cum era ea cu puțin timp în urmă. Ce te-a determinat să desenezi „clădiri”, când temele predilecte ale multora sunt peisajele, portretele?*

Bogdan Calciu: Clădirile sunt creații omenești, unele au povești, au o istorie a lor, sunt repere ale cetățenilor unui oraș. Sunt biserici, sunt castele și cetăți, sunt școli… Mă impresionează, în general, frumusețile arhitecturale. Pe stradă lumea merge cu privirea în jos, nu observă multe din frumusețile unui oraș, ar trebui să-și ridice privirea și să vadă și altfel. Nu e greu. Fac și peisaje, dar mai rar, iar portrete în diverse împrejurări.

P. R.: *Desenând în creion, cărbune, tuș, ulei, acrilic, acuarelă și modul de abordare e diferit, prin urmare și stilul sau stilurile. Către care ai mai multă aplecare? Cu ce îți place mai mult să lucrezi și de ce?*

B. C.: Desenez în creion (grafit, color), fac desen în cărbune, în pastel, desen în tuș, cu peniță sau trăgătoare (Rotring, Markant). Portrete în creion. În afară de desen: pictură în ulei, acrilice, acuarelă. Uneori combin mai multe tehnici, cum ar fi tuș cu acuarelă. Cât despre stiluri, am abordat mai multe. Nu cred că mă pot opri la un singur stil.

P. R.: *Spuneai odată că atunci când te apuci de lucru e ca și cum ai pleca într-o călătorie…*

B. C.: Mă apuc de lucru cu mare poftă câteodată, nu-mi trebuie prea mult timp să-mi vină cheful. Dacă încep un lucru cu plăcere, ai cele mai multe șanse să iasă bine. Câteodată e o senzație asemănătoare cu aceea când pornești într-o călătorie pe o vreme frumoasă spre un loc dorit: pregătirile, începutul, parcursul (vom ajunge acolo… și dincolo, unde este într-un anume fel, unde găsim diverse lucruri), anumite popasuri și în final se ajunge la destinație. Alteori, la unele desene în creion sau cărbune, să zicem, am senzația de film vechi, alb-negru. Fiecare desen este unic prin tema sa și generează sentimente diverse. Deseori ascult muzică în timp ce desenez și se întâmplă să caut și să găsesc ceva care să se potrivească într-un fel cu tema desenului.

P. R.: *Desenul, pictura reprezintă cartea de vizită a artistului Bogdan Calciu, dar omul are mai multe preocupări. Cred că nu ai timp să te plictisești, fiindcă timpul este împărțit între alte domenii foarte interesante.*

B. C.: Mi se întâmplă rar să mă plictisesc. Pe lângă desen și pictură, mă mai ocup și cu electronica, radioamatorismul și calculatoarele. Lucrez în domeniul telecomunicațiilor. Desenez frecvent, aproape zilnic, în anumite perioade. Asta în funcție de celelalte „treburi” care apar. Se întâmplă uneori să fac două-trei desene pe zi, când am chef, sau când există cerere.

P. R.: *În societatea de azi persistă ideea că dacă nu ai școală, în cazul de față, studii de artă plastică, nu poți să fii artist. Tu*

Banca Națională a României

ești un autodidact, dar unul talentat, iar publicul – ca să nu ne referim decât la el – te-a consacrat. Sunt cazuri celebre, nu dau nume, de artiști uriași care nu au făcut o școală, dar tablourile lor reprezintă visul oricărui colecționar de artă, visul de a fi posesorul unei asemenea pânze semnate de artist. Sigur, tu ai solicitări multe, ai publicul tău, ai deja un nume. Ce crezi?

B. C.: Nu am făcut vreo școală de arte, am învățat singur, citesc multe legate de domeniul artelor vizuale și îmi place să descopăr și să încerc lucruri diverse. Învăț și în continuare. Sunt convins de necesitatea studiului în arte. Nu toți cei „școliți" devin artiști, nu e obligatoriu, însă pot face diferența mai ușor între artă și kitsch, între artiști și cei care nu sunt artiști. N-aș putea spune că mă consider artist, însă îmi doresc să fiu. Ceilalți mă consideră artist. Încă mă tentează să dau la „Arte", mai vedem în viitorul apropiat. Mă bucură mult aprecierea celorlalți, e sentimentul plăcut că nu e zadarnică strădania de a realiza un desen, un tablou, că există oameni care se opresc să le vadă, își rup din timpul lor pentru asta.

P. R.: *Apropo, de când desenezi?*

B. C.: Desenez de când mă știu, asta e prima pasiune. Mă văd făcând asta, până când nu voi mai putea. Referindu-mă doar la desen (pe lângă desen, fac și pictură, ceva mai rar), este o pasiune, un hobby, probabil și o afacere în viitor. E bine să ai pasiuni, să le împărtășești cu ceilalți. E bine să arăți și celorlalți ceea ce faci. Mă exprim pur și simplu, uneori mi-e mai ușor să desenez „o chestie" decât să o explic, uneori cuvintele nu ajung. Visez de mult să am timp, să pot să desenez pe stradă, ca orice „pictor urban", adică să fiu față-n față cu subiectul.

P. R.: *Am spus că ești un om discret. Tu cum te vezi?*

B. C.: Nu sunt soiul gălăgios care vrea cu orice chip să atragă atenția asupra lui; sunt conștient însă că fiecare om are în el și dorința de a fi „un pic mai altfel" decât ceilalți. Este modul meu de-a arăta cum nu mă plictisesc.

P. R.: *Dacă ar trebui să fii propriul tău model, cum ar arăta desenul despre tine și cu tine?*

B. C.: Pesemne că ceva mai tânăr și mai îndrăzneț.

P. R.: *Pentru mine arta este respirație, este bucuria de a visa, este expresia sublimului din noi. Mă gândesc, de exemplu, că un scriitor construiește tablouri din cuvinte, muzicianul din sunete și mă gândeam că poveștile unui artist plastic sunt liniile și culorile. Eu cred că dincolo de sacrificiu, de vorbe, sunete și culori, trebuie să existe pasiune, bucurie și, de ce nu, fuga din cotidian. Împărtășești această părere?*

Continuare în pag. 80

Urmare din pag. 79

B. C.: Pentru mine arta reprezintă pasiune și plăcere, este modul meu cel mai plăcut de a mă rupe de lucrurile neplăcute, de rutină, de gânduri incolore și inutile, prostești, de cenușiul cotidian. Am cunoscut oameni minunați cu prilejul unor expoziții, unor întâlniri cu artiștii și cu iubitori ai artelor. Plăcerea de-a privi o lucrare de artă este unică. Îmi place să vizitez expoziții, însă nu întotdeauna mă împac cu timpul.

P. R.: *Fiecare om se gândește la ziua de mâine, adică la proiecte, la acel „altceva" care stimulează. Tu la ce te gândești că vei face „mâine"?*

B. C.: Îmi doresc să fac tot grafică, să pictez, tot ceea ce fac și acum, să-mi urmez pasiunile în continuare, la un nivel mai ridicat, cu voia Domnului. Visez să desenez toate clădirile istorice ale Bucureștiului, să creez un alt fel de semn al Unirii, o grafică ce, sper eu, va completa istoria unui oraș.

P. R.: *Deși lucrezi preponderent în alb-negru, visezi colorat?*

B. C.: Da, ca orice artist, visez colorat, mai ales că în proiectul legat de Bucureștiul istoric, am de gând să așez și culoare. De fapt, culoarea nuanțează și dă altă dimensiune desenului. Da, e frumos să visezi colorat! Culoarea este liniște și neliniște!

Bogdan Calciu

(n. 23 februarie 1969, București)

Expoziția de pictură și grafică ***„Akcent Art"*** – august 2018, Cercul Militar Național, București;

Expoziția de pictură și grafică ***„Art Kontakt"*** – martie 2018, Galeria Occidentului, București;

Expoziția de pictură și grafică ***„Cetatea Primăverii"*** – februarie–martie 2018, Galeria Labyrinth (Education Point), București;

Expoziția de pictură și grafică ***„Povești de sărbătoare"*** – noiembrie–decembrie 2017, Galeria Labyrinth (Education Point), București;

Expoziția de pictură, grafică și fotografie ***„Poveşti vizuale. Punte peste ani, culori şi stiluri"*** – octombrie–noiembrie 2017, Biblioteca Metropolitană București, filiala Grivița;

Expoziția de pictură și grafică ***„Feţele Oraşului cu salcâmi"*** – iulie 2017, Centrul Cultural „Jean-Louis Calderon", București;

Expoziția de pictură, grafică și fotografie la Camera de Comerț și Industrie a Municipiului București, cu ocazia Zilei Editurii Viața Medicală Românească – mai 2017;

Primăria Capitalei

Expoziția de pictură și grafică ***„România Pitorească”*** – mai 2017, Galeria Labyrinth (Education Point), București;

Expoziția de pictură, grafică și fotografie la ,,Capital Plaza Hotel” București, cu ocazia Zilei Editurii Viața Medicală Românească – mai 2016;

Expoziția de pictură și grafică ***„Portativ cromatic”*** – mai 2016, Galeria Labyrinth (Education Point), București;

Expoziția de pictură și grafică ***„Popas în Transilvania”*** – martie–aprilie 2016, Galeria Labyrinth (Education Point), București;

Expoziţia de grup ***„Summer Art Salon – Sinaia”*** – iulie 2013, Vila Camelia, Sinaia;

Expoziţia personală ***„Portretul unui oraş: Bucureşti”*** – mai 2013, Biblioteca Metropolitană București;

Expoziţia ***„Spring Art Salon”*** – martie 2013, „Bruno-wine bar”, București;

Expoziţia de grup ***„Bucureştii vechi şi noi”*** – august–septembrie 2012, „Caffé d' Arthe”, București;

Expoziţia ***„Să dăm verde la artă (2)”*** – noiembrie 2011, Ceainăria „Tabiet”, București;

Expoziţia de grup ***„Insights”*** – iunie – iulie 2011, Ceainăria „Serendipity”, București;

Expoziţia de grup ***„Salonul de primăvară al radiofoniştilor”*** – martie 2009, Sala de Concerte a Radiodifuziunii Române, București.

”Visez să desenez toate clădirile istorice ale Bucureștiului, să creez un alt fel de semn al Unirii, o grafică ce, sper eu, va completa istoria unui oraș.”

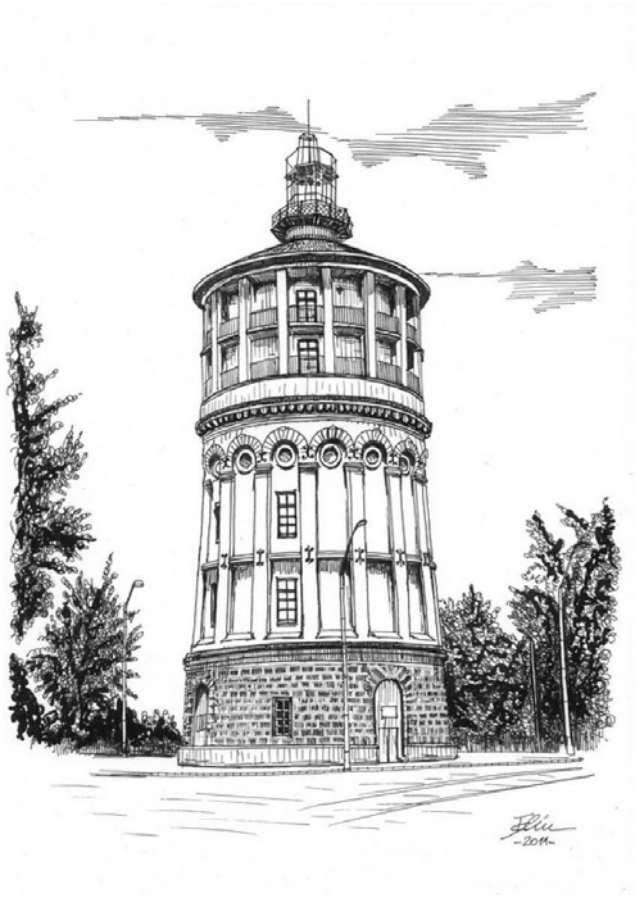

Foișorul de Foc

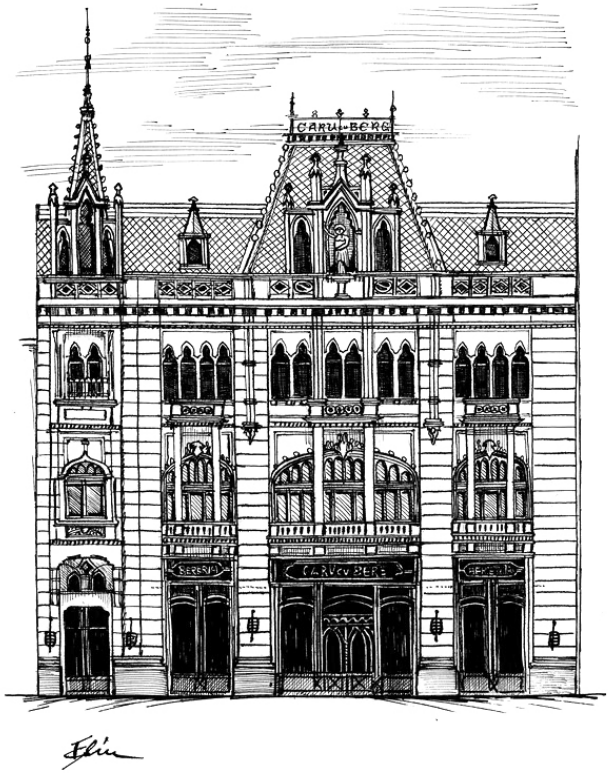

Caru' cu bere

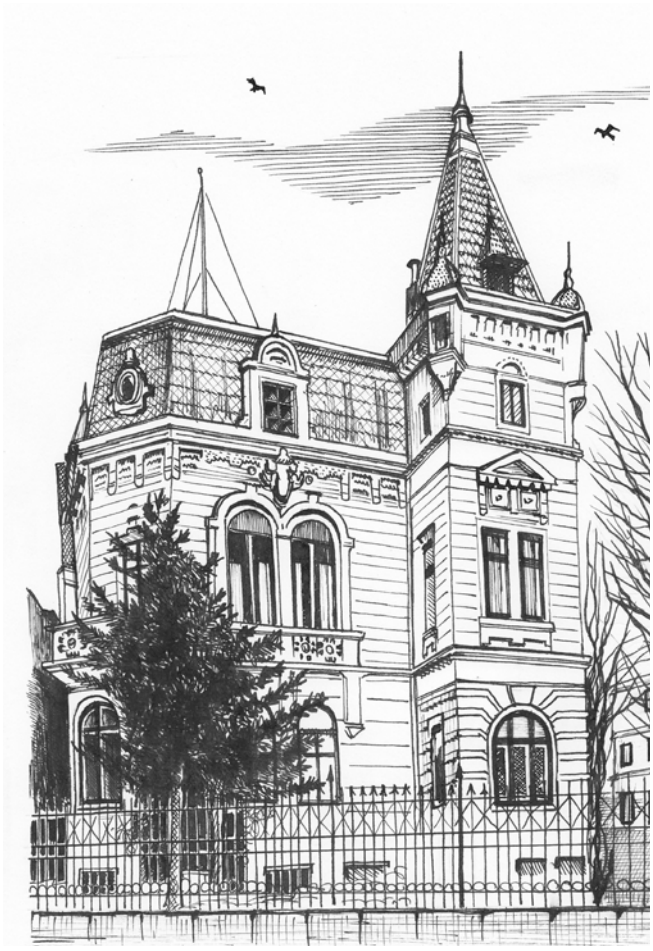

Societatea de Difuziune Radiotelefonică din România (numele, din 1928 până în 15 august 1936, al Radioului românesc) – clădirea veche Radio din str. G-ral Berthelot.

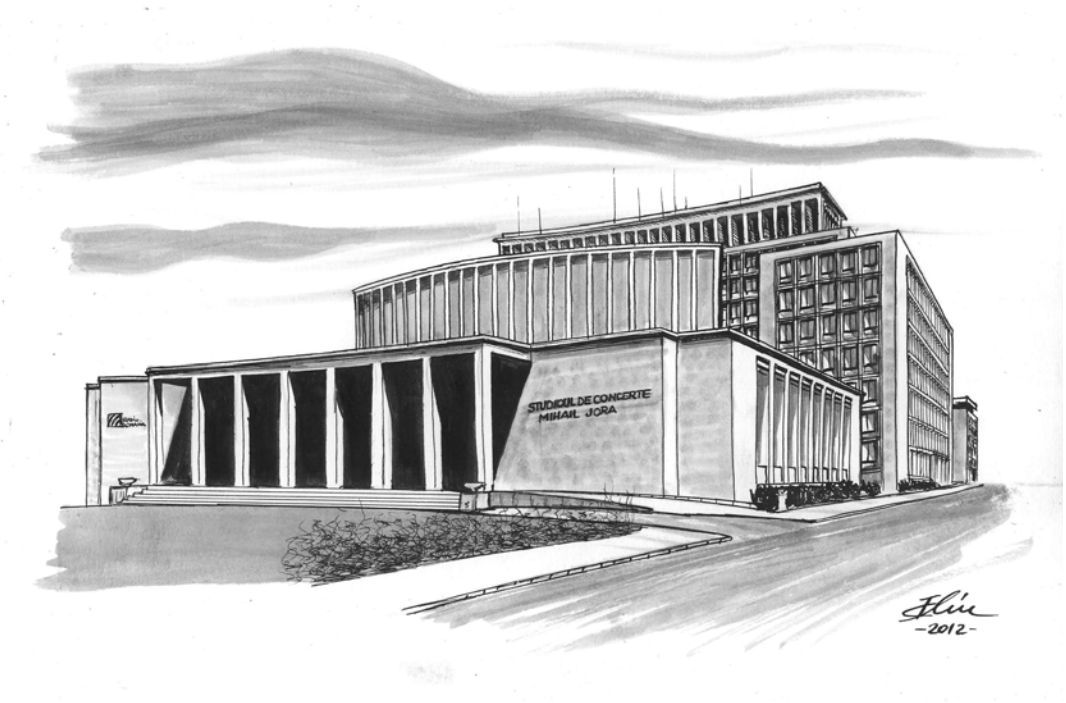

Clădirea actuală a Societății Române de Radiodifuziune

MONUMENTE ISTORICE DIN ROMÂNIA
în viziunea lui Bogdan Calciu

Biserica de lemn din Ieud Deal
(începutul secolului al XVII-lea)

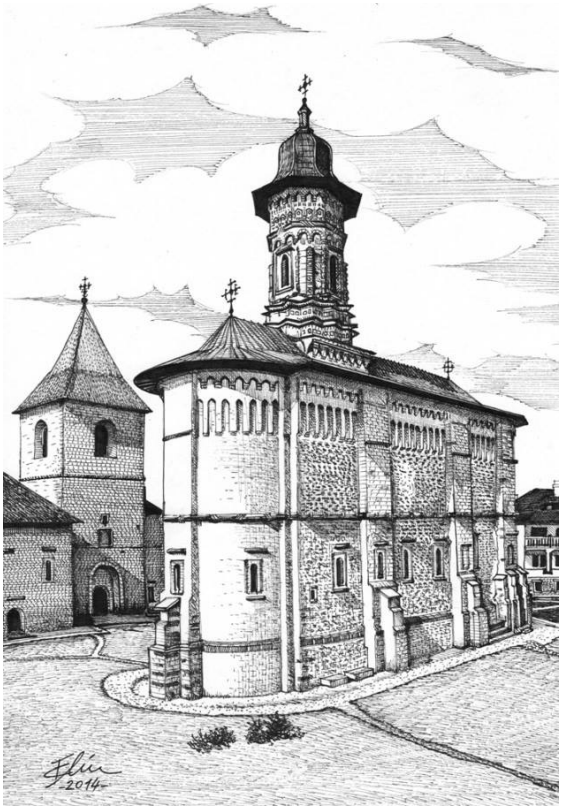

Biserica Mănăstirii Dragomirna
(terminată probabil în 1609)

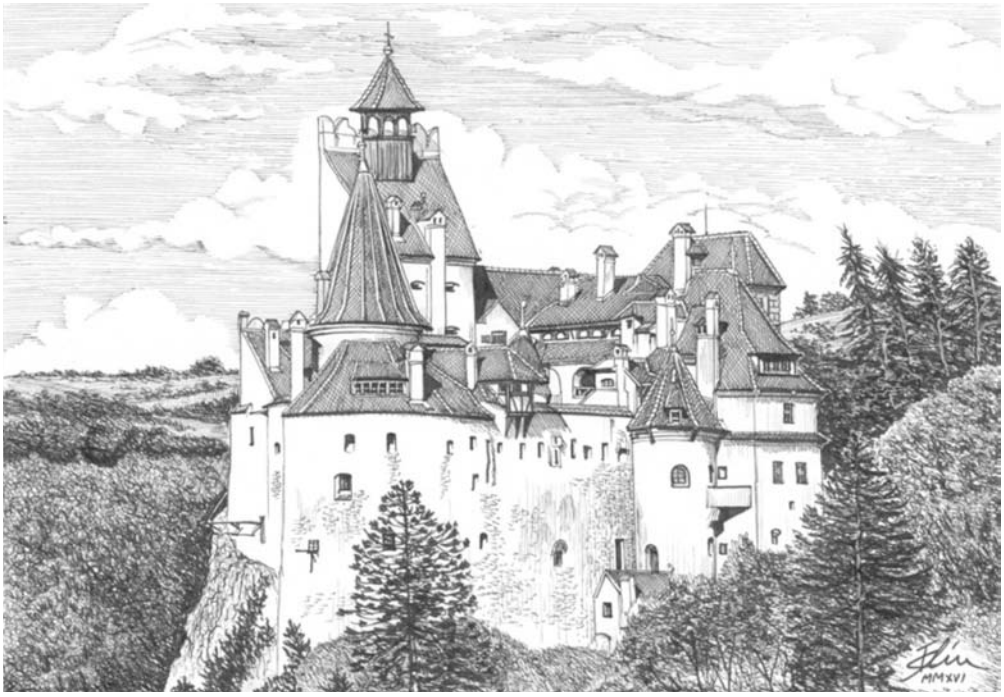

Castelul Bran (anul terminării construcției: 1388)

Turnul cu ceas din Cetatea Sighișoara
(secolul al XIV-lea)

Turnul Olarilor din Sibiu
(1357–1366)

Biserica Mănăstirii Putna (construită în perioada 1466–1469; refăcută în perioada 1653–1662)

EDITURA HOFFMAN

Literatură • Teatru • Memorii • Publicistică • Istorie

Colecții: Hoffman Clasic, Hoffman Contemporan, Hoffman Educațional, Hoffman Esențial 20, Scena Hoffman

Apariții recente

Reeditare după 60 de ani

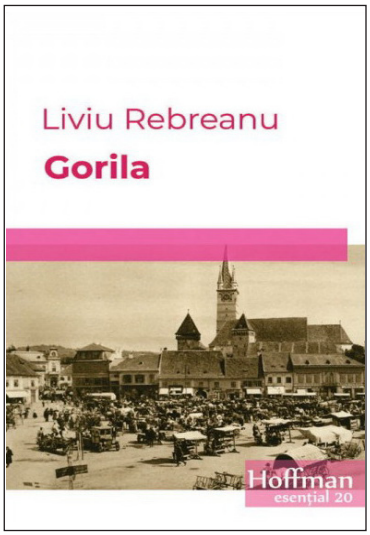

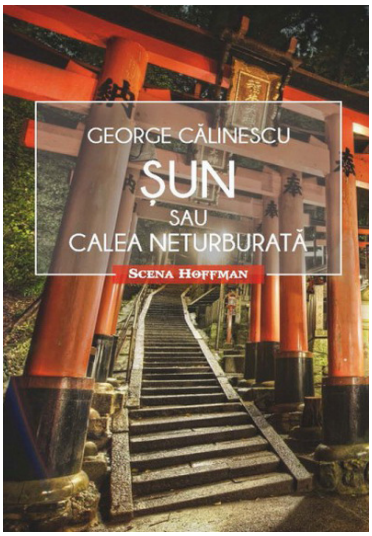

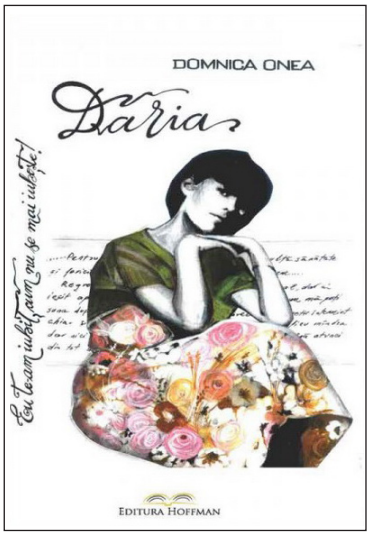

Fax: 0249 460 218
Tel.: 0740 984 910
contact@editurahoffman.ro
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.LibrariaHoffman.ro

LEVIATHAN

Revistă culturală